

ฉลบทลัษณ์ พलगูร

อัตชีวประวัติภาคปัจฉิมวัย

อัตชีวประวัติ ภาคปัจฉิมวัย

ฉลบทลัษณ์ พลังกูร

พิมพ์ครั้งแรก 2559

1,000 เล่ม

ผู้เขียน : จิตพลชัย พลังกูร

บรรณาธิการ : ศรัณย์ ทองปาน

ออกแบบปก / จัดรูปเล่ม / จัดทำดัชนี : ณิชา แจ่มประพันธ์กุล

คำปรารภ

อัตชีวประวัติ ภาคขณิควัย - ภาคปัจฉิมวัย

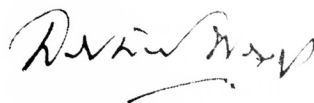
ดิฉันใคร่ขอเรียนท่านผู้ที่จะอ่านหนังสือเล่มนี้เสียก่อนว่า จะหาสาระสำคัญ หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์อะไรก็หาไม่ได้เลย ดิฉันเพียงอยากจะเล่าให้ลูกหลานและลูกศิษย์ทั้งหลายฟังว่า ในชีวิตนี้ดิฉันได้ผ่านอะไรมาบ้าง— ทั้งสุขและทุกข์อย่างมากมาย ไม่ราบเรียบเหมือนชีวิตของเพื่อน ๆ ทั่วไป

ในอัตชีวประวัติเล่มแรกภาคปฐมวัยนั้น เขียนไปถึงตอนบรรลุนิติภาวะ อายุ 20 ปี เล่มนี้มาเขียนต่อเอาเมื่อเลิกกิจการโรงเรียนตอนอายุ 90 ปีแล้ว จึงต้องเล่าเหตุการณ์ของ 70 ปี ที่ไม่ได้จดอะไรไว้เลย บางครั้งติดขัด ลืมเดือน-ปี คิดจะถามเพื่อนผู้ที่คิดว่าจะช่วยได้ ก็ปรากฏว่าเกือบไม่มีเพื่อนที่ยังมีชีวิตเหลืออยู่เลย พวกนักเรียนเก่าอังกฤษที่เคยสังสรรค์กันทุกเดือน ประมาณ 30–40 คน ในจำนวนทั้งหมด 70 คนนั้น เหลือที่จะพบและพูดคุยกันได้เพียง 3–4 คน นิสิตเก่าจุฬาฯ (classmate) มี 36 คน ก็เหลือที่จะติดต่อกันได้เพียงคนเดียว ส่วนนักเรียนร่วมชั้นที่โรงเรียนราชินี 30 คนนั้น เหลือมากหน่อยคือ 5–6 คน แต่ก็เ็นพวกที่ลี้วนไม่ออกจากบ้านและไม่จดจำอะไรทั้งสิ้น กว่าหนังสือเล่มนี้จะพิมพ์ออกมาได้ ก็ไม่รู้ว่าจะยังเหลือเพื่อนที่พอจะอ่านได้สักกี่คน!

ฉะนั้นแหละดิฉันจึงต้องเขียนเอาเองคนเดียว และฉะนั้นจึงคิดว่าจะต้องมีอะไรผิดพลาดตกหล่นบ้างเป็นแน่ จึงต้องขออภัยไว้ในที่นี้ด้วย

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเขียนได้จบก่อนตัวเองตาย ที่ไม่แน่ใจก็เพราะว่าตั้งแต่เลิกกิจการโรงเรียนมาแล้ว นอกจากจะต้องเข้า ๆ ออก ๆ โรงพยาบาลด้วยโรคต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคตา ซึ่งเหลืออยู่ข้างเดียวแล้ว ยังมีเหตุการณ์อะไรต่ออะไรเกิดขึ้นอยู่เรื่อย ๆ บางทีต้องหยุดเขียนไปตั้งเดือนก็มี

ด้วยความปรารถนาดีต่อผู้อ่านทุกคน

สารบัญ

ทำไมฉันจึงรู้จักใกล้ชิดกับนักศึกษา 6 ตุลา	5
งานทำบุญรำลึก 6 ตุลาคม 2519	22
ส.ส. อเมริกันสนใจเรื่อง 6 ตุลา	24
- แต่ละคน 6 ตุลาคม 2519 (กันยายน 2526)	26
- 6 ตุลา 2519	28
- รำลึก 6 ตุลา 19 ครบ 20 ปี	28
- คำมั่นสัญญาของคน 6 ตุลา 19	29
ในวาระครบ 30 ปี - 6 ตุลา 19	
- 6 ตุลา 2550	29
ย้ายโรงเรียนจากถนนพญาไทไปอยู่ถนนประชาชื่น (2527)	30
ความนึกคิดในบั้นปลายของชีวิต-การเลิกโรงเรียน	36
คำอำลาจากครูใหญ่ โรงเรียนครูโณทยาน	41
เพลงครูใหญ่ลานักเรียน	45
คำขอบคุณทุกคนที่เกี่ยวข้องในชีวิตนี้	46
ผลงานหลักของโรงเรียนครูโณทยาน	52
ความสุข-ผลพลอยได้จากงานอาชีพ	59
ชีวิตของฉันกับอาชีพครู	69
อุดมการณ์ซึ่งเรายึดมั่นไม่มีเปลี่ยนแปลง	80
สรุปลักษณะจิตใจ-อุปนิสัยของตนเอง (เท่าที่นึกออก)	84
ดัชนีค้นข้อมูลบุคคล	95

ทำไมดิฉันจึงรู้จักใกล้ชิดกับนักศึกษา 6 ตุลา

ดิฉันขอยกเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มาเป็นตอนต้นเรื่องชีวิตช่วงปัจฉิมวัย เพราะตอนนั้นดิฉันกำลังจะอายุครบ 60 ปี ซึ่งตามธรรมเนียมไทยโบราณก็ถือว่าแก่พอแล้ว อนึ่ง เรื่องตอนมัชฌิมวัยได้เขียนไว้มากมายติดต่อกัน มีทั้งเรื่องทุกข์และเรื่องสุข ไม่รู้ว่าจะแบ่งแยกตอนไหนดี จึงเห็นว่าตัดแบ่งตอนนี้น่าจะเหมาะสมที่สุด

เรื่องเกี่ยวกับนักศึกษา 6 ตุลา นี้ ดิฉันได้เคยตีพิมพ์ไว้ในหนังสือ *บทความประกอบชีวประวัติของฉลบทลัษย์ พลาตากร* (พิมพ์ในโอกาสอายุเจ็ดรอบ พ.ศ. 2543) แต่จะขอลอกมาลงในหนังสือเล่มนี้อีกครั้ง พร้อมกับเรื่องราวต่อเติมซึ่งอยากเล่าสู่กันฟัง เพราะนักศึกษาเหล่านี้ส่วนมากก็ยังคงติดต่อกับดิฉันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ดิฉันจึงนับว่าเรื่องของเขเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของดิฉันด้วย

เมื่อเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ขึ้นนั้น ดิฉันเสียใจมากที่มีส่วนช่วยเหลืออะไรแก่พวกนักศึกษาเลย เพียงแต่ได้ไปเฝ้าดูให้กำลังใจเท่านั้น ดิฉันเชื่อแน่ว่าถ้าสามีของดิฉันยังมีชีวิตอยู่ เขาจะต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่งในการช่วยเหลือสนับสนุนไม่มากนักน้อย ดิฉันบ่นเรื่องนี้ให้ใคร ๆ ฟัง เขาก็พากันว่ามันเรื่องอะไรของเรา เราจะไปยุ่งอะไรกับเขาด้วย ไม่เห็นเกี่ยวเลย

ใครจะว่าไม่เกี่ยวก็ช่าง แต่ดิฉันคิดว่าเกี่ยวแน่ ๆ ความคิดและอุดมการณ์ของพวกเขาเป็นเรื่องที่น่าสนับสนุน และน่าสรรเสริญ และเมื่อเขาถูกปราบปราม เราก็น่าจะต้องช่วยเหลือ

อย่างไรก็ตาม ดิฉันติดตามเรื่องของพวกเขามาโดยตลอด ตอนแรกก็ด้วยความชื่นชมกับความสำเร็จที่ได้ประชาชนมาสนับสนุนมากมายเป็นประวัติการณ์ จนรัฐบาลต้องเปลี่ยนหลักการและบุคคลตามคำเรียกร้อง

ของประชาชน แต่ต่อมาก็เฝ้าดูด้วยความเศร้า เสียใจ และเสียดาย ที่การเสียสละกำลังกายและกำลังใจของเขา ไม่ได้รับการสนับสนุนต่อไปอย่างถาวร ทุกๆ อย่างค่อยๆ ถอยกลับเข้าแบบเดิม การเสียสละของเขาได้ผลไม่คุ้มค่าเลย

พอเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้น ดิฉันไม่มีการนั่งนอนใจ เมื่อได้ข่าวในเช้าวันที่ 6 ตุลาคม ก็รีบวิ่งไปที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปเจอรถที่ประตูด้านถนนพญาไทซึ่งปิดสนิท มองเข้าไปเห็นพวกนิสิตอยู่ไกลมาก พยายามหาวิธีเรียกต่างๆ ก็ไม่สำเร็จ แต่ก็ไม่ยอมละความพยายาม คอยอยู่เกือบชั่วโมง ในที่สุดความอดทนก็ได้ผล มีนิสิตคนหนึ่งเดินออกมา เขากำลังจะเดินไปที่ตึกวิทยาศาสตร์ที่อยู่ใกล้เราเข้ามา ดิฉันร้องเรียกเขาอย่างสุดเสียงและก๊วกมือด้วย เขาเห็นและได้ยินจึงเดินมาหา ดิฉันถามว่าขณะนั้นพวกนิสิตต้องการเครื่องใช้เครื่องกินอะไรบ้าง หรือจะให้ช่วยเหลืออย่างไร เขาตอบขอบคุณอย่างนอบน้อม และบอกว่าตอนนั้นเขามีทุกอย่างพร้อมและเพียงพอแล้ว ยังไม่ต้องการอะไรอีก ดิฉันคาดคั้นเขาอยู่นาน บอกว่ามีคนอยากจะมีส่วนช่วยเขา เขาบอกว่าขอให้รอดูไปก่อนก็แล้วกัน

ดิฉันคิดอยู่ชั่วครู่ว่าจะไปที่ไหนต่อไปดี ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร่นะ ไม่ต้องสงสัย เข้าไม่ได้แน่ เลยกลับบ้านก่อน เพราะบ้านดิฉันอยู่ถนนพญาไทนั่นเอง มาถึงบ้านเห็นใครๆ กำลังเอะอะ เพราะโทรทัศน์กำลังมีรายงานข่าวสด ที่ทหารตำรวจบังคับให้นักศึกษาหญิงที่ธรรมศาสตร์ถอดเสื้อและนอนคว่ำหน้าราบไปกับพื้นดิน ดิฉันกำลังใคร่ครวญว่าจะลองไปที่ธรรมศาสตร์จะดีไหม ก็พอดีญาติคนหนึ่งมารายงานว่าหลานสาวของดิฉันคนหนึ่ง ซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง หายตัวไปตั้งแต่คืนก่อน ยังไม่กลับมาเลย เท่านั้นแหละ ดิฉันไม่รออะไรอีกแล้ว ตรงไปยังมหาวิทยาลัยรามคำแหงทันที

ไปถึงมหาวิทยาลัยรามคำแหง ก็อย่างที่คิดไว้ ประตูปิดหมด ทหารที่เฝ้าอยู่ ถามอะไรก็ไม่รู้เรื่อง จึงขยับรถไปที่สถานีตำรวจใกล้ๆ นั้น ชักไซ้ได้ความว่านักศึกษาส่วนหนึ่งกำลังถูกนำตัวไปลงพุนรีหรือสระบุรี อะไรก็จำไม่ได้แล้ว แต่อีกส่วนหนึ่งเอาไปขังไว้ที่โรงเรียนนายสิบตำรวจบางเขน ดิฉันตรงไปที่นั่นทันที ได้พบผู้ปกครองของนักศึกษาไปคอยกันอยู่มากมาย เขายังไม่พร้อมที่จะแจ้งว่าเด็กของเราอยู่ที่ไหน ให้ค่อยไปก่อน

รออยู่ที่หน้าประตูจนกระทั่งจวนๆ จะค่ำ เห็นคุณพิชัย วาสนาส่งนั่งรถมากับตำรวจ ดิฉันปราดเข้าไปบอกว่ามาสืบข่าวเรื่องหลาน คุณพิชัยบอกว่าเดี๋ยวก็รู้แล้ว และก็จริง ๆ สักครูเขาก็ประกาศรายชื่อของนักศึกษาที่ถูกขังอยู่ ณ ที่นั่น ปรากฏว่าหลานดิฉันอยู่ที่นั่นจริง ๆ ก็พอโล่งใจไปตอนหนึ่งที่ยังมีตัวอยู่ วันนั้นทำอะไรไม่ได้แล้วจึงกลับบ้าน

รุ่งเช้า 7 ตุลาคม ดิฉันจัดข้าวของเครื่องใช้และของกินเล็กๆ น้อยๆ ไปให้หลาน แต่เขายังไม่อนุญาตให้พบ เป็นแต่รับของและลงทะเบียนไว้ บอกให้มาฟังวันหลังว่าจะอนุญาตให้เยี่ยมเมื่อไร

วันนั้นเป็นวันครบรอบวันตายของสามิดิฉัน ตามปกติดิฉันเคยทำบุญเลี้ยงพระมาทุกปี แต่ปีนี้เห็นว่าทำบุญช่วยเด็ก ๆ จะดีกว่าเป็นแน่ ได้ทราบข่าวจากพวกผู้ปกครองทั้งหลายว่ามีเด็กได้รับบาดเจ็บ ต้องให้เลือด เขาบอกว่าถ้าอายุครบ 60 ปีแล้ว เขาไม่รับ บังเอิญดิฉันเพิ่งอายุ 59 ปี 11 เดือน จึงมีสิทธิให้เลือดได้ หมอในห้องนั้นเล่าให้ฟังว่าท่านนั่งเรือข้ามฟากมาจากท่าพระจันทร์ มีนักศึกษาลอยคออยู่ในแม่น้ำหลายคน แต่พอเรือเบนหัวไปจะช่วยเด็ก ทหารก็ยิงกราดมาที่เรือ นี่เป็นเรื่องที่น่าสลดใจที่สุด

ดิฉันไปที่โรงเรียนนายสิบตำรวจบางเขนทุกวัน เพราะเขาบอกว่าจะปล่อยนักศึกษาออกไปเป็นรุ่น ๆ (เพราะไม่มีที่จะให้นอน) แต่เขาไม่ได้ปล่อยออกไปเลย ต้องให้เซ็นรับทราบก่อนว่าจะต้องเอาเงินสดหรือเงินสด

ที่เดินไปประกันตัวให้ถูกต้อง ได้พบปะพูดคุยกับบรรดาผู้ปกครองทั้งหลาย ซึ่งต่างก็พูดเหมือน ๆ กันว่าเด็กของเขาเป็นเด็กดี ขยันเรียน ไม่สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า หรือเที่ยวเกะกะเลย ดิฉันจึงบอกว่าถ้าเด็กสุขภาพดี กินเหล้า หรือชอบอยู่ตามบาร์ ก็คงไม่ถูกจับมาขังเช่นนี้ !

ตอนที่หลานดิฉันได้รับการปล่อยตัวนั้น พ่อแกล้งเห็นดิฉันก็ร้องไห้โฮ และวิ่งตลาเข้ามากอด ทำทางแกล้งโรยมาก เดินออกมาไม่ได้สวมรองเท้า บอกว่าถูกเขาจับไปหมด ตอนนั้นเป็นเวลาเที่ยง แดดจัด เราต้องเดินบนถนน ซีเมนต์ยาวเหยียดกว่าจะถึงประตู ถนนร้อนระอุ หลานต้องวิ่งบ้างเดินบ้าง น่าสงสาร ผู้ปกครองบางคนฉลาด เตรียมรองเท้าฟองน้ำมาให้ลูกหลานของตน

เราต้องนำโฉนดที่ดินไปทำการประกันตัวที่สถานีตำรวจดับเพลิง พญาไท วิธีการของเขาแสดงถึงความหย่อนสมรรถภาพอย่างเหลือหลาย ถือนัดคนเป็นร้อยเป็นพันไปในวันเวลาเดียวกัน โดยไม่มีป้ายหรือประกาศ บอกว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ทุกคนจึงต้องไปรุ่มล้อมโต๊ะเจ้าหน้าที่ ซึ่งต้องคอยบอกซ้ำซากร้อยครั้งพันครั้ง ให้เราไปที่โต๊ะนั้นๆ ไปเอาใบคำร้องมาเขียนก่อน ดิฉันนึกอยากกลับไปโรงเรียนของเราเหลือเกิน แล้วเอากระดานดำสัก 2-3 แผ่นไปเขียนประกาศให้ผู้คนทราบว่าจะต้องทำอะไรบ้าง หนึ่ง-สอง-สาม จะได้ไม่ยุ่งยากเช่นนั้น

อย่างไรก็ตาม ดิฉันประกันตัวหลานได้เรียบร้อย เจ้านัดให้ไปให้การกับตำรวจสองครั้ง ซึ่งดิฉันก็พาไปด้วยตัวเอง แล้วจากนั้นไม่นานนัก เรื่องก็จบด้วยดี เจียบ (หลาน) ไม่มีความผิด เขาบอกว่าให้กลับไปเรียนต่อตามเดิมได้แล้ว

แต่แล้วก็กลับไปมีเรื่องกับมหาวิทยาลัยรามคำแหงเข้าอีก เขาบอกว่าเจียบอยู่ในคณะกรรมการนักศึกษา โดยมีหน้าที่เป็นปฏิคม จะต้องรับผิดชอบ

ชดใช้ค่าพัดลมตั้งพื้นเจ็ดตัวของมหาวิทยาลัย ซึ่งอยู่ในความดูแลของตน ตอนที่เกิดเรื่อง ถ้ายังไม่ชดใช้ค่าพัดลมให้เรียบร้อยก็เรียนต่อไม่ได้ เขาจะคัดชื่อออกเลย

ความจริงนั้นมันไม่ใช่ความผิดของเจ๊ียบสักนิด ตอนทหารบุกเข้ามา ปิดมหาวิทยาลัย ได้ยัดข้าวของทรัพย์สินสมบัติไปหมด ใคร ๆ ก็รู้ดี แต่เราไม่มีปัญญาจะไปโต้เถียงกับเขา เขาแนะให้ไปซื้อพัดลมมือสอง (second hand) จากร้านพรคพวกของเขาใกล้ ๆ แฟรงก์สรรพศาสตร์ จะได้ทุนเงิน เพราะในบัญชีพัสดุไม่ได้ระบุว่า เป็นพัดลมยี่ห้ออะไร เราถูกบังคับให้ทำตามนั้น โดยปริยาย แล้วเรื่องก็จบ เจ๊ียบกลับไปเรียนต่อได้ตามเดิม

ระหว่างที่เรื่องยังไม่เรียบร้อย ดิฉันพาเจ๊ียบไปเยี่ยมพวกที่ถูกจับไปขังในที่ต่าง ๆ

แรกทีเดียวไปที่ที่คุมขังถนนเศรษฐศิริ เพราะอดีตลูกศิษย์ของดิฉัน ชื่อพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ถูกขังอยู่ที่นั่น ณ ที่นี้ เจ๊ียบได้พบกับมหินทร์ ต้นบุญเพิ่ม ประธานนักศึกษารามคำแหง ซึ่งถูกขังอยู่กับเพื่อนอีก 2-3 คน จึงแนะนำให้ดิฉันรู้จัก

หลังจากนั้นไม่นาน เขาถูกย้ายไปขังที่โรงเรียนนายสิบตำรวจบางเขน เราก็ตามไปเยี่ยมและได้รู้จากเขาว่า สุธรรม แสงประทุม หัวหน้านักศึกษา กับเพื่อน ๆ นักศึกษารวม 10 คน ถูกแยกไปขังที่คุกบางขวาง และนักศึกษาหญิงอีกสองคนถูกขังที่ทัณฑสถานหญิง ติดกับเรือนจำคลองเปรม ถนนงามวงศ์วาน บางเขน

ต่อจากนั้น เราไปคุกบางขวาง ขอบพบสุธรรม กับอภินันท์ บัวหัทธิน คนหลังนี้เป็นคนสำคัญที่ถูกกล่าวหาว่า เล่นละครแขวนคอล้อเลียนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ดิฉันบอกสองคนนี้ว่าในเมื่อเขาไม่รู้ว่าใครเป็นมิตร ใครเป็นศัตรู เขาก็ควรจะพูดด้วยความระมัดระวัง แต่ดิฉันเพียงอยากทราบ

เรื่องที่แท้จริงจากปากของเขาเอง เพราะดิฉันไม่เชื่อว่านักศึกษาจะตั้งใจ
ก่อเรื่องเช่นนั้น

ดิฉันแนะนำตัวเอง และแนะนำเจ๊บ โดยบอกว่าวันหลังจะมาเยี่ยม
ใหม่ ให้เขาไปสืบเอาเองว่าประวัติดิฉันเป็นอย่างไร และเขาควรจะบอก
ความจริงแก่ดิฉันได้แค่ไหน ดูเหมือนสุธรรมจะมีพรรคพวกมากพอใช้ พอ
ดิฉันไปพบเขาครั้งที่ 2 เขาก็แสดงว่ารู้เรื่องของดิฉันพอสมควร เขาเรียก
ดิฉันว่า “คุณป้า” ตามอย่างเจ๊บ

ดิฉันไปเยี่ยมนักศึกษาหญิงอีกสองคนที่ทัณฑสถานหญิง เป็นอันว่า
ได้เยี่ยมครบ 18+1 คน (คนหลังนี้คือบุญชาติ เสถียรธรรมณี ซึ่งถูกจับ
สมทบที่หลัง และส่งฟ้องแยกกัน)

เมื่อได้ทราบว่เด็กพวกนั้นต้องขึ้นศาลพิเศษ ดิฉันก็ยิ่งนึกถึงสามี
ของดิฉันว่าถ้าเขายังมีชีวิตอยู่ เขาจะต้องช่วยเหลืออย่างสุดฤทธิ์ เพราะชีวิต
ของเขาเองนั้นถูกมรสุมร้ายแรงก็เพราะเรื่องเกี่ยวกับศาลพิเศษนี้แหละ ฉะนั้น
ดิฉันจึงตัดสินใจแน่วแน่ว่าจะพยายามช่วยเหลือเด็กพวกนั้นเท่าที่จะทำได้
ช่วยเหลือไว้อย่างอื่นไม่ได้ เพียงช่วยให้กำลังใจก็ยังดี

ดิฉันไปเยี่ยมเด็กทั้งสามแห่งทุกสัปดาห์ ตามวัน-เวลาที่เขานุญาตให้
เยี่ยมได้ และไปเยี่ยมในวันที่เขาคิดได้สวนที่ศาลพิเศษชั่วคราว ที่ตั้งขึ้นที่กรม
พลการทหารบก ถนนติวานนท์ ใกล้ปากเกร็ดด้วย

ในการไปเยี่ยมทุกครั้งได้จัดอาหารสดใส่ปิ่นโตใหญ่พิเศษไปให้
พร้อมกับอาหารแห้ง เช่น น้ำปลา น้ำตาล กุ้งแห้ง ฯลฯ เพิ่งได้รับความรู้
ตอนนั้นว่าอาหารทุกอย่างให้ใส่ภาชนะพลาสติก ของที่เป็นแก้วห้ามเข้า
น้ำส้มสายชูสำหรับทำกับข้าวก็ห้ามเข้าด้วย เพื่อนฝูงของดิฉันต่างช่วยเหลือ
โดยหากล่อง-ขวดพลาสติกทั้งใหญ่และเล็กมาให้ โดยที่ดิฉันไม่ต้องเสียเงิน
เสียเวลาเที่ยววิ่งหาให้ลำบาก

เมื่อตอนเป็นเด็กอยู่ต่างจังหวัด ดิฉันเคยช่วยคุณแม่ทำกับข้าวทุกวัน แต่พอมายู่กรุงเทพฯ เป็นนักเรียนประจำเมื่ออายุ 11 ขวบ ก็ไม่ได้มีโอกาสทำอาหารอีกเลย มาคราวนี้ต้องทำอาหารเอง เพราะไม่อยากกวนคนครัวของโรงเรียนซึ่งมีงานเต็มมืออยู่แล้ว ถ้าเป็นแกง ก็ทำเสร็จเสียแต่ตอนกลางคืน ถ้าเป็นของทอด ผัด ยำ ก็เตรียมหั่นใส่กล่อง ใส่ตู้เย็นไว้ พอรุ่งเช้าก่อนไปจึงลงมือทำ เพื่อนๆ พวกมันแปลกใจ เพราะเพิ่งทราบว่าดิฉันทำกับข้าวเป็นก้นในตอนนี้เอง

เนื่องจากต้องไปเยี่ยมสัปดาหฺ์ละสามแห่ง บางครั้งดิฉันสับสน จำไม่ได้ว่าสัปดาหฺ์ที่แล้วทำกับข้าวอะไรไปให้พวกไหน และเอาของแห่งอะไรไปให้แล้วบ้าง จึงต้องเริ่มจดเป็นเรื่องเป็นราว และทำไปให้เหมือนๆ กันทุกแห่งในแต่ละสัปดาหฺ์ แล้วทำเป็นตำราเลย ตีตารางจดลงไปว่า ที่บางขวาง 10 คน บางเขน 7 คน และผู้หญิง 2 คนนั้น ถ้าเป็นแกงเนื้อจะต้องใช้เนื้อวัวสำหรับพวกไหนเท่าไร กะทิเท่าไร น้ำพริกแกงเท่าไร หรือผัดก้วยเดียวพวกไหนจะต้องใช้ก้วยเดียวกี่กิโล เนื้อสัตว์เท่าไร ผักเท่าไร เช่นนี้เป็นต้น เพื่อว่าตอนทำซ้ำจะได้ไม่ต้องคำนวณใหม่ให้เสียเวลาอีก

ดิฉันถามเด็ก ๆ ว่าใครอยากกินอะไร แล้วก็พยายามทำไปให้ บางอย่างไม่เคยทำเลยก็ลองหัดทำดู คิดว่าพอไปได้ สนุกดีเหมือนกัน เมื่อถึงวันเกิดใคร หรือวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ ก็จะมีของพิเศษนิดหน่อย ดิฉันปฏิบัติอยู่เช่นนี้อย่างสม่ำเสมอ ตลอดเวลาที่พวกเขาถูกขังอยู่ จนกระทั่งได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระเมื่อเดือนกันยายน 2521 (เกือบสองปี)

เด็ก ๆ พวกนี้น่ารักทุกคน วันปีใหม่เขาทำบัตร ส.ค.ส. ให้ดิฉันอย่างสวยงามและอย่างฉลาด ยังจำได้ว่าบัตรใบหนึ่งทำเป็นรูปนกถูกขังในกรง และกระดาษที่เป็นรูปซี่กรงนั้นเปิดได้ด้วย บัตรอื่นๆ ก็ล้วนแต่เต็มไปด้วยความหมายทั้งสิ้น ในวันปีใหม่นั้น ที่บางเขน เขาขออนุญาตให้หัวหน้า

(อารมณฺ์ พงศ์พงัน) ออกมายืนนอกห้องซัง โดยที่คนอื่น ๆ ยืนเป็นแถวเรียงกันอยู่ข้างหลังในห้องซัง หัวหน้าออกมากล่าวคำขอบคุณดิฉันและอวยพรดิฉันอย่างจับใจ ดิฉันยังจำภาพนั้นได้ดีจนบัดนี้

อยากจะขอเล่าเสริมเรื่องวันไปฟังศาลพิเศษสักหน่อย ทางการบอกว่าจะจัดที่นั่งในห้องพิจารณาคดีให้ผู้ปกครองและประชาชน 50 ที่นั่ง โดยมีพวกนักข่าวนั่งแยกออกไป ไครมาทีหลังเกิน 50 คน จะต้องนั่งฟังที่เต็นท์ในสนามข้างหน้าตึก โดยมีเครื่องขยายเสียงให้ฟัง แต่ปรากฏว่าทุกครั้งที่พวกเราไป เราจะบอกว่ามี “ประชาชน” เข้าไปนั่งก่อนเราแล้ว 20-30 คน พวกเราประหลาดใจ วันหนึ่งจึงตกลงกันว่าให้ไปถึงแต่เช้า ก่อนประตูใหญ่ที่ถนนจะเปิด เราไปยืนเกาะประตูอยู่นาน พอประตูเปิดเราก็ก็นั่งพวกแรกที่เข้าไป แต่เขากลับแจ้งว่ามีคนเข้าไปนั่งในห้องแล้วตั้ง 40 คน พวกเราอะอะไม่ยอม จะเอาเรื่องให้ได้ เพราะทหารที่อยู่ด้านหน้าทุกคนก็เห็นว่าเราเป็นพวกแรกที่เข้าไปตอนประตูเปิด คิดว่าวันนี้เป็นไงเป็นกัน จะต้องร้องเรียนในหังได้ ในที่สุดเขายอมแพ้ ปลอ่ยให้เราเข้าห้องไปหมด ซึ่งก็มีไม่เกิน 30 คนเป็นธรรมดาอยู่แล้ว

พวกเราเข้าไปในห้องพิจารณาคดี ก็เห็นคนนั่งอยู่แล้วจริง ๆ รวมทั้งพวกเราด้วยก็เต็มที่นั่งทั้งหมด เราเริ่มสนใจกับ “ประชาชน” พวกนั้นฟัง ๆ ไปได้หน่อยก็นั่งหลับกันเป็นแถว บางคนไม่รู้อะไรเลย ใครเป็นโจทก์ ใครเป็นจำเลย ไม่รู้ทั้งสิ้น คนหนึ่งถามดิฉันว่าพวกที่นั่งแถวนั้นเป็นฝ่ายไหน และแถวนี้เป็นฝ่ายไหน พวกเขาได้รับการ “เชิญชวน” ให้มาฟัง โดยได้ค่าตอบแทนพิเศษ บางคนมาจากสมุทรปราการบ้าง สมุทรสาครบ้าง เวลาพักกลางวันเขาไม่ต้องนำอาหารมากินอย่างพวกเรา เขาเดินแถวกันไปกินในห้องอาหารของสถานที่นั้นเอง เขาเข้ามาทางประตูหลัง เราจึงไม่เห็น แต่เมื่อได้เห็นได้ฟังเช่นนี้แล้ว เราก็ก็นั่งแต่สงสัย

มีเรื่องน่าขันอยู่เรื่องหนึ่ง คืออดีตลูกศิษย์ (หญิง) ของดิฉัน ไปเป็น
นายตำรวจ และได้ถูกส่งมาสังเกตการณ์และเก็บข่าวกรอง พอมาเห็นว่าดิฉัน
มากับพรรคพวกจำเลย ฝ่ายตรงข้ามกับเขา เขาก็พูดว่า “แล้วกัน ! ทำไมเป็น
อย่างนี้ล่ะ ครูเรามากับพวกนั้นเสียนี้ !” –ตอนหลังมีลูกศิษย์หลายคนมา
ชักใช้ดิฉันใหญ่ว่าไปสนิทสนมกับพวก 19 คนนั้นตั้งแต่เมื่อไร ?

พวกนักศึกษา 6 ตุลา นี้ สัญญากันว่าเมื่อเขาได้รับการปลดปล่อย
จากห้องขังทั้งสามแห่งแล้ว จะให้ดิฉันจัดเลี้ยงต้อนรับเขาเป็นคนแรก ดิฉัน
จัดเลี้ยงที่โรงเรียนครูโณทยาน ตอนกลางวันของวันที่สองที่เขาได้รับการ
ปล่อยตัวออกมา นายกรัฐมนตรี เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อยากจะเลี้ยงด้วย
จึงต้องขอให้เลี้ยงเป็นอาหารเช้า ออกจากบ้านนายกฯ แล้วเขาก็ตรงมา
โรงเรียนดิฉันเลย มีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่ใกล้ชิดซึ่งรู้เรื่อง ก็พากันนำอาหาร
มาสมทบด้วย จำได้ว่าวันนั้นเป็นวันเกิดโอริสสาพอดิ เราจึงทำป้าย “ขอ
ต้อนรับสู่อิสรภาพ” กับ “สุขสันต์วันเกิด” ด้วย

ก่อนอื่นดิฉันพาพวกเขาไปทำความเคารพอุปอาจารย์ปรีดี พนมยงค์
ซึ่งอยู่ในห้องรับแขกโรงเรียนครูโณทยาน แล้วพวกเขา โดยการนำของ
สุธรรม ก็มอบกระเช้าดอกไม้ให้ดิฉัน บรรยายภาคเติมไปด้วยความเป็นกันเอง
และสดชื่นรื่นเริง เสียงถามเสียงตอบประชันกันแซดไปหมด ฟังไม่ได้ศัพท์
เลย

เมื่อกินเสร็จ เราจัดให้เขาแต่ละคนปล่อยนก (กระดาด) ซึ่งผูกติดกับ
ลูกโป่งให้ลอยขึ้นไป นาคูทีเดียว แต่ละคนเชียร์นกของตนให้ลอยสูงๆ
นอกจากนก 19 ตัวแล้ว พรรคพวกยังพลอยปล่อยลูกโป่งเปล่าๆ ขึ้นไป
สมทบด้วย

ตอนนั้นสุธรรมซึ่งเป็นหัวหน้านักศึกษาทั้งหมด จะต้องมีคนมา
เยี่ยมเยียนและสัมภาษณ์มากมาย แต่สุธรรมไม่มีบ้านในกรุงเทพฯ เขาต้องไป

อยู่กับญาติที่สมุทรปราการ ซึ่งโทรศัพท์ก็ไม่มี ไม่สะดวกเลย—บังเอิญบ้านของลูกสาวดิฉันซึ่งเป็นเรือนไม้สองชั้นเล็ก ๆ วางอยู่ เพราะเจ้าของไปอยู่ต่างประเทศ เลยบอกให้สุธรรมมาอยู่ บ้านนี้อยู่ตรงข้ามมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถนนงามวงศ์วาน ใกล้สามแยกเกษตร ซึ่งจะเข้าออกทางถนนพหลโยธินก็ได้ด้วย มีรถประจำทางผ่านหลายสาย โทรศัพท์และเครื่องใช้ไม้สอยในการกินการนอนมีพร้อมทุกอย่าง เพียงมาแต่ตัวเท่านั้นก็อยู่ได้แล้ว

ได้ขอร้องมเหศวร์ซึ่งบ้านอยู่ทางฝั่งธนฯ ให้มาอยู่เป็นเพื่อนสุธรรมด้วย (บ้านนี้มีสองห้องนอน) ระยะนั้นต้องระวังความปลอดภัยไว้ก่อน เพราะประชาชนยังสับสน ยังมีคนที่เข้าใจผิดและจงเกลียดจงชังนักศึกษา (โดยเฉพาะหัวหน้าคนนี้) อีกไม่น้อย บ้านหลังนี้ข้างหนึ่งติดกับบ้านหลานดิฉันเองซึ่งนับว่าปลอดภัย แต่อีกด้านหนึ่งติดบ้านคนอื่น เราไม่ไว้ใจ ต้องให้ปิดหน้าต่างทางด้านนั้นทั้งชั้นล่างและชั้นบนตลอดเวลา

อีกนั้นก็เป็นอีกคนหนึ่งที่มีคนจ้องปองร้าย เขาไม่มีบ้านในกรุงเทพฯ เช่นเดียวกับสุธรรม แต่จะให้อยู่รวมกันไม่ได้ เพราะจะเป็นที่หวาดระแวงว่าอาจมีการมั่วสุมกันอีก ตอนนั้นเขาอาศัยอยู่ที่บ้านอนุพงศ์ แต่เขาเกรงใจคุณแม่อนุพงศ์ เพราะตัวเขาเองต้องเข้า ๆ ออก ๆ วันละหลายครั้งจนถึงตอนกลางคืนด้วย บางทีต้องปีนเข้าบ้าน—ก็บังเอิญอีกนั่นแหละ ที่ดิฉันมีบ้านเล็ก ๆ หลังหนึ่งอยู่บนถนนงามวงศ์วานเหมือนกัน แต่อยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรี ใกล้สี่แยกพงษ์เพชร บ้านหลังนี้เป็นที่มาพักผ่อนนอนเล่นในวันเสาร์-อาทิตย์ จึงให้ชื่อว่า “กระท่อมสุดสัปดาห์” แต่ทั้งบริเวณบ้านเรียกว่า “ทับแคราย”

ในบริเวณเดียวกับกระท่อมสุดสัปดาห์ มีเรือนแถวเล็ก ๆ ชั้นเดียวสองห้องและมีห้องน้ำด้วย เรือนแถวนี้เตรียมไว้ให้คนงานอยู่ถ้าดิฉันย้ายบ้านมาอยู่ที่นี้เลย (ตอนนั้นดิฉันยังอยู่ที่โรงเรียนครูโศภิตา ยาน ถนนพญาไท) ดิฉัน

เอาตู้-เตียงและเครื่องใช้ที่จำเป็นใส่ในเรือนแถวห้องหนึ่ง เพื่อให้ภินันท์อยู่ น้ำ-ไฟมีพร้อม แต่ไม่มีมุ้งลวด ต้องใช้กางมุ้งเอา โทรศัพทอยู่ในเรือนอีกหลัง หนึ่งซึ่งดิฉันให้คนเฝ้าอยู่ ถ้าจำเป็นก็ไปขอเขาใช้ได้ คนเฝ้านี้เป็นผู้หญิง กลางคน อยู่กับดิฉันมากกว่า 20 ปีแล้ว ดิฉันฝากให้เขาช่วยดูแลภินันท์ ให้ ปิดประตูรั้วบ้านไว้ตลอดเวลา เพราะภินันท์มีกุญแจไขเข้า-ออกเอง ใคร ถามก็ให้บอกว่าภินันท์เป็นหลานของเขาซึ่งจะมาอยู่ชั่วคราว ภินันท์ ดูเหมือนจะเป็นคนแรกๆ ที่ไปเรียนต่อที่ธรรมศาสตร์ จากบ้านนี้เขาเดินทาง สะดวก ขึ้นรถประจำทางทอดเดียว ไม่ต้องต่อ-เปลี่ยนรถ เป็นอันหมดห่วง ไปคนหนึ่ง

คนอื่นๆ ค่อยๆ กลับไปเรียนต่อทีละคน แต่มีอยู่หลายคนที่เกิดความ เบื่อหน่าย หมดความกระตือรือร้น ต่างก็พูดว่าปริญญาเป็นเพียงกระดาษ แผ่นเดียว ไม่มีความหมายอะไร ดิฉันต้องอ้อนวอนขอร้องแกมบังคับ อธิบายว่าถ้าพวกเขาตงงานในกาลภายหลัง อย่างน้อยกระดาษแผ่นนั้นก็คง จะช่วยเขาได้บ้างไม่มากก็น้อย ในที่สุดทุกคนก็เรียนต่อจนสำเร็จ

ระยะนั้นเรายังไม่ไว้ใจทางการเมืองนัก เขาอาจเปลี่ยนใจหรือหาเหตุ เก็บตัวเด็กพวกนี้กลับไปขังอีก จึงให้ทุกคนไปทำหนังสือเดินทางไว้ อะอะ จะได้เดินทางออกนอกประเทศได้ง่ายขึ้น ไม่อยากให้เกิดเวลาไปอยู่ใน ห้องขังโดยไร้ประโยชน์

สมัยนั้น ดิฉันเดินทางไปต่างประเทศทุกๆ เดือนเมษายน-พฤษภาคม ระหว่างโรงเรียนปิดภาคปลายในฤดูร้อน สุธรรมจะแต่งงานกับวชิราภรณ์ (รุ่ง) แต่เขาขอให้ดิฉันกลับมาก่อน ดิฉันได้จัดพิธีรดน้ำสังข์ให้เขาอย่าง เรียบๆ ที่โรงเรียนครูโณทยาน โดยที่ท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ กรุณา มา เป็นประธาน และญาติมิตรที่ใกล้ชิดร่วมเป็นสักขีพยาน หลังจากเลี้ยงพระ แล้ว พวกเราก็ร่วมรับประทานอาหารและสังสรรค์กัน เป็นอันจบพิธีนี้ด้วย

ที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวพอใจ

ในตอนเย็นวันเดียวกันนั้น เพื่อน 6 คน เป็นเจ้ากี้เจ้าการช่วยกันจัดการเลี้ยงอาหารที่โรงแรมราชสุภมิตร ไม่มีบัตรเชิญ ได้แต่บอกต่อๆ กันไปในวงเพื่อนฝูง แต่ประชาชนที่ชื่นชมนักศึกษา 6 คน โดยเฉพาะผู้ที่มิสรีฐาในหัวหน้านักศึกษาคณะนี้ ได้หลั่งไหลมาโดยมิได้นัดหมายกัน มาแสดงความยินดีด้วยน้ำใจจริง จำนวนแซกเกินกว่าที่ได้แจ้งไว้กับทางโรงแรมหลายต่อหลายเท่า ถือเป็นประวัติการณ์ทีเดียว

สุธรรมและรุ่งได้รับเชิญให้ไปเยือนยุโรป แต่เพียงช่วงเวลาเป็นเดือนเท่านั้น หลังจากกลับมาแล้วเขาไปซื้อบ้านผ่อนส่งที่ซอยโชคชัย 4 ลาดพร้าว จึงย้ายไปจากบ้านลูกสาวดิฉัน ปล่อยให้มหินทร์อยู่ต่อไปคนเดียว ซึ่งไม่นานนัก มหินทร์ก็แต่งงาน และย้ายออกไปด้วย ส่วนอภินันท์ยังคงอยู่ในบริเวณทับแครายต่อไป

อาจมีบางคนสงสัยว่า ทำไมดิฉันจึงเล่าแต่เรื่องของสุธรรม มหินทร์ และอภินันท์ ส่วนคนอื่น ๆ นั้นไม่ได้เอ่ยถึงเลย ขอบอกว่าที่เอ่ยถึงสามคนนี้ก็เพราะมีเรื่องพัวพันกันอยู่เสมอ คนอื่นๆ ได้พบกันเป็นครั้งคราว ส่วนมากเราจะมาพบกันที่บ้านสุธรรม หรือไม่ก็ที่ทับแคราย บ้านดิฉัน และทุกๆ วันที่ 6 ตุลาคม เราจะต้องไปพบกันที่โรงพยาบาลสงฆ์ เวลา 10.30 น. (โดยมีต้องมีการเตือนกัน) เพื่อทำบุญเลี้ยงพระและบังสุกุลให้แก่เพื่อน ๆ ที่เสียชีวิตในกรณี 6 ตุลา 2519 บางคนจะไปที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อน เพราะเขามีการตักบาตรทุกปี หลังจากนั้นจึงจะมาต่อที่โรงพยาบาลสงฆ์

ต่อมาหลาย ๆ ปีเข้า เราเห็นว่าโรงพยาบาลสงฆ์มีเจ้าภาพวันละตั้ง 20-30 คน ทั้งๆ ที่เราจองล่วงหน้าตั้ง 1-2 เดือน ก็ไม่มีโอกาสได้เลี้ยงพระเป็นแต่ได้ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์อาพาธ แล้วก็บังสุกุลหลังจากที่เจ้าอื่นเขาเลี้ยงพระแล้ว เราจึงเปลี่ยนมาทำบุญกันที่ทับแคราย ซึ่งเราได้

เลี้ยงพระเต็มที และก็เป็นส่วนตัว ไม่ต้องปะปนกับใคร เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ยังได้ร่วมรับประทานอาหารและสังสรรค์ ใครไม่มีกิจธุระอะไร จะอยู่คุยกันไปอีกกี่ชั่วโมงก็ได้ สะดวกดี

พวก 6 ตุลา นี้ ส่วนมากได้รับทุนไปศึกษาต่อยังต่างประเทศในเวลาต่างๆ กัน ฉะนั้นการมาพบกันจะไม่ค่อยครบ ปีนี้ขาดคนนั้น ปีต่อไปจะขาดคนโน้น สุชีลาไปเนเธอร์แลนด์ กลับมาอยู่ได้พักหนึ่งก็ได้อุปประเทศอังกฤษ รัชชัย ครั้งแรกไปออสเตรเลีย ตอนหลังได้ไปอเมริกา วิโรจน์ไปปักกิ่ง สุรชาติ-โอริสสา ไปอเมริกา เป็นต้น

คนที่มิครอบครัวยังเป็นหลักฐานและอบอุ่น คือเสงี่ยม ซึ่งอยู่ถึงจังหวัดตรัง แต่ไม่เคยขาดประชุมวันที่ 6 ตุลาคมเลย พวกนี้ขณะนั้นส่วนมากแต่งงานและมีลูกกันคนละ 1-2 คนแล้ว มีแต่อกันท์และสุชีลาซึ่งยังครองโสดอยู่

สุธรรมกับรุ่งไปอเมริกาประมาณสองปีกว่า พอกลับมาได้ไม่เท่าไร ก็ประสบอุบัติเหตุ รุ่งถึงแก่กรรม คิฉันเห็นว่าเขายังไม่มีรายได้อะไร จึงแนะนำให้เอาบ้านให้เช่าเสียแล้วกลับมาอยู่บ้านลูกสาวคิฉันใหม่ เพราะบ้านกว้างอยู่ตลอดเวลา เอาลูกชายทั้งสองมาเข้าโรงเรียนคิฉัน และตอนเช้าให้นั่งมาที่รถโรงเรียน เพราะรถต้องไปรับกับข้าวและรับครูที่นั่นอยู่แล้ว ทำเช่นนี้จะไม่เปลืองค่าใช้จ่ายเลย สุธรรมรับปากว่าจะมา แต่ยังไม่ทันได้มาจริงๆ เขาก็ได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช คิฉันคิดว่าเขาคงจะลืมนึกความคิดแล้ว เพราะบ้านนี้เล็ก พวกผู้แทนฯ มักจะต้องต้อนรับแขกมาก แต่ปรากฏว่าสุธรรมมาอยู่จริงๆ เขาปรับปรุงเพิ่มเติมขยายตัวบ้านให้ใหญ่ขึ้น ตลอดเวลาที่เขาสอบตก ไม่ได้เป็นผู้แทนฯ แล้วตอนหลังได้เป็นผู้แทนฯ กรุงเทพฯ จนกระทั่งได้เป็นรองประธานสภาฯ คนที่ 2 เขาก็ยังไม่ได้ย้ายไปไหน

หลายคนคงคิดว่าคิฉันให้เวลา ให้ความสำคัญแก่พวก 6 ตุลา มากไป

แต่ดิฉันเห็นว่าพวกนี้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตดิฉัน ดิฉันอุทิศเวลาให้นักเรียนของดิฉันมากที่สุด ถัดมาก็ให้แก่ญาติมิตร พวก 6 ตุลา นี่ ถึงไม่ใช่ญาติก็เหมือนญาติ ญาติสนิทเสียด้วย ครั้งหนึ่งท่านปรีดี พนมยงค์ พุดกับดิฉันที่ปารีส เอ่ยถึงพวกนี้ว่า “ลูกๆ ของคุณ” ดิฉันถามว่า “ลูกไหนคะ ?” ท่านว่า “ก็พวก 6 ตุลา นั่นไง” ดิฉันแย้งว่าไม่ใช่ลูก เป็นหลาน เพราะเขาเรียกดิฉันว่า “คุณป้า” ท่านปรีดีว่า “ก็เหมือนกันนั่นแหละ”

สุธรรมเขียนในหนังสือที่แจกตอนงานศพว่าเขากลัวดิฉันเป็นแม่คนที่สองของเขา ซึ่งดิฉันปลื้มใจมาก คิด ๆ ดูแล้วก็แปลกดี จู๋ ๆ คนที่ไม่เคยพบกันมาก่อนเลย ได้มาพบกันแล้วสนิทสนมกลมเกลียวกันมากเช่นนี้ ดิฉันได้หลาน (ลูก) โต ๆ พร้อมกันถึง 19 คน !

บางทีชาติก่อนเราคงจะเป็นครอบครัวเดียวกันกระมัง ?

เรื่องเกี่ยวกับนักศึกษา 6 ตุลา 19 นี้ ดิฉันได้เคยตีพิมพ์ไว้แล้วในหนังสือ *บทความประกอบชีวประวัติของพลพลชัย พलगูร* แต่ได้คัดตอนมาลงไว้ในหนังสือเล่มนี้อีกครั้ง พร้อมกับเรื่องราวเพิ่มเติมซึ่งอยากเล่าสู่กันฟัง เพราะนักศึกษาเหล่านี้ส่วนมากก็ยังคิดถึงดิฉันมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ขอย้อนไปเล่าถึงตอนที่พวกเขาได้รับอิสรภาพใหม่ ๆ ดิฉันไม่ไว้วางใจในรัฐบาลขณะนั้นนักเกรงว่าอาจจะมิอะไรเกิดขึ้น แล้วพวกนี้จะถูกจับกลับไปขังไว้อีก จึงพยายามให้คนที่ดิฉันพอจะติดต่อได้ ไปขอทำหนังสือเดินทางเอาไว้ เตรียมตัวไว้ให้พร้อม เกิดอะอะไรกันขึ้นจะได้หลบหนีได้ทัน—ตอนนั้นพันตำรวจเอก เสฐียร ลินธุเสน ซึ่งรู้จักกับดิฉันอย่างดี เป็นใหญ่อยู่ในแผนกนี้ ท่านได้ให้ความช่วยเหลือมากเหลือเกิน จนดิฉันรู้สึกเกรงใจมาก วันหนึ่งดิฉันจึงไปที่ทำการตำรวจสันติบาลเอง โดยไม่แจ้งให้ท่านทราบ แต่

บังเอิญลูกน้องคนสนิทของท่านเห็นดิฉันเข้า ได้ไปรายงานต่อท่าน ท่านยังโทรศัพท์มาต่อว่าเป็นการใหญ่

ยิ่งกว่านั้น ตอนที่สุธรรมจะต้องไปในการประชุมนักศึกษาหลายประเทศที่ฮ่องกง มีเรื่องติดขัดเล็กน้อย (เรื่องอะไรจำไม่ได้ แต่สุธรรมคงจำได้) คุณเสฐียรยังอุตสาหะเขียนรับรองด้วยลายมือของท่านเองอย่างยืดยาว ดิฉันบอกสุธรรมว่าเขาเสี่ยงตัวช่วยเราอย่างนี้ เราต้องพยายามอย่าทำให้เขาลำบากเป็นอันขาด (คือในใจดิฉันเกรงว่าถ้าสุธรรมเห็นทำไม่ดี อาจไม่กลับเข้ามาก็ได้ ดิฉันเองจะต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่)

นอกจากนี้ยังจัดให้ สุธรรม มหินทร์ (และให้ชวนเพื่อนคนอื่นด้วย) ไปหัดขับรถยนต์ เอาใบอนุญาตขับจำเป็นทางการไว้ เพื่อจะได้ช่วยตัวเอง หรือช่วยคนอื่นได้ด้วย

สมัยนั้น ดิฉันไปฮ่องกงบ่อย เพราะมีที่พักพิง คือคุณสุขปริดา พนมยงค์ ลูกชายของท่านปรีดี ทำงานอยู่ที่ธนาคารกรุงเทพที่นั่น ตอนสุธรรมไปฮ่องกงนั้น ดิฉันอยู่ที่นั่นก่อนแล้ว แต่กระนั้นยังมีข่าวแพร่ออกไปว่าดิฉันเป็นคนพาสุธรรมไปฮ่องกง !

ดิฉันไปประเทศอังกฤษทุก ๆ เดือนเมษายน ตอนโรงเรียนปิดเทอมปลาย เพราะลูกสาวเรียนอยู่ที่นั่น ได้พบนักเรียนหลายคนที่สนใจมาถามข่าวความเป็นอยู่ของนักศึกษา 6 ตุลา ผู้นำของนักเรียนเหล่านั้นบอกว่าพวกเขาเป็นนักเรียนทุนรัฐบาล ได้เงินพอใช้ไม่ลำบาก เขาอยากจะมีส่วนช่วยพวก 6 ตุลาบ้าง โดยเจียดเงินรวมกันให้เป็นทุนเล่าเรียนแก่คนที่ต้องการความช่วยเหลือ ขอให้ดิฉันช่วยจัดการให้ด้วย

ดิฉันทำตามที่เขาขอร้องมา บอกพวก 6 ตุลา ว่าที่ ๆ ที่ประเทศอังกฤษ เขาอยากมีส่วนช่วยพวกเรา และได้จัดให้พวกเราคนหนึ่งรับไว้ เดือนละไม่มากนัก ตามที่เขาต้องการ โดยมีเงินให้พิเศษต่างหากในตอนสอบทุกครั้ง

ตามจำนวนที่เขาจะต้องจ่าย ทำอยู่เช่นนี้จนกระทั่งเขาเรียนจบ

เมื่อดิฉันไปอังกฤษในเดือนเมษายน ดิฉันก็บอกกับหัวหน้านักเรียนที่นั่นว่า น้องที่ได้รับทุนเขาฝากขอบใจพวกพี่ๆ ทุกคน (ซึ่งเป็นความจริง) แต่ดิฉันไม่ยอมรับเงินจากเขา โดยบอกว่าตามปกติดิฉันก็ให้ทุนแก่นักเรียนทั่วไปอยู่แล้ว เท่าที่พวกเขามีน้ำใจคิดช่วยเหลือพวกน้องๆ นั้นเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญมาก ถึงแม้เขาไม่ได้ให้เงินจริงๆ (โดยดิฉันออกให้แทนนั้น) ก็ขอให้เขาภูมิใจได้ว่าเขาได้ทำสิ่งที่ดี และดิฉันจะไม่บอกน้องคนนั้นในเรื่องที่ดิฉันออกเงินแทนไปเลย—ซึ่งเขาก็ไม่เคยรู้จนบัดนี้

หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 แล้ว ต่อมาอีกหกเดือน เมษายน 2520 ดิฉันไปปารีส และได้ไปร่วมงานสงกรานต์ของนักเรียนไทยที่นั่น เพราะเขาเชิญท่านปรีดี พนมยงค์ ไปปรับร่น้ำสงกรานต์ด้วย มีนักเรียนหลายคนซึ่งดิฉันไม่เคยรู้จักมารุมล้อมดิฉัน และเรียกดิฉันว่า “คุณป้า” อย่างสนิทสนม ได้ความว่าเขาชื่นชมที่ดิฉันได้มีส่วนช่วยเหลือพวก 6 ตุลา เขาจะรู้เรื่องจากทางไหนไม่ทราบ แต่มีแปลกที่คนหนึ่งบอกว่าได้รู้ชื่อดิฉันจาก “โนป้า” ดิฉันไม่ได้ซักไซ้อะไร เพราะเห็นว่าไม่สมควรในขณะนั้น แต่ดิฉันดีใจมากที่เห็นว่านักเรียนที่นั่นมีความเป็นห่วงพวก 6 ตุลา กันแทบทุกคน

จะขอแอบเล่าเรื่องพวก “โนป้า” สักหน่อย เพราะเดี๋ยวนี้คงไม่ถือว่าเป็นความลับแล้ว

สมัยนั้นมีพวกที่ออกมาจากป่าซึ่งเป็นญาติของดิฉันกับคนอื่น ๆ ด้วย ดิฉันเห็นว่าเขาไม่ได้เข้ามาทำอันตรายอย่างใด บางคนเข้ามาหาซื้อเมล็ดพันธุ์ผักและเชื้อเห็ดฟาง บางคนมาซื้อยารักษาโรคที่จำเป็น ฉะนั้นดิฉันจึงจัดให้เขาอยู่ที่บ้านของดิฉัน ซึ่งที่จริงก็ไม่ค่อยดีอยู่เหมือนกัน เคยคิดว่าถ้าตำรวจจับได้ก็คงจะได้จี้มรสูกบ้างละ !

ในการที่ดิฉันได้รู้จักพวก 6 ตุลา เป็นอย่างดีนั้น ทำให้ดิฉันได้พลอยรู้จักพวก 14 ตุลา 2516 ไปด้วยอีกหลายคน บางคนพบกันในเมืองไทยโดยมีคนแนะนำ และบางคนก็มาแนะนำตัวเอง หลายคนได้พบในต่างประเทศ เช่นที่ปารีสและลอนดอน

มีอยู่ครั้งหนึ่งเมื่อดิฉันได้รับเชิญไปประเทศจีนโดยไปกับท่านผู้หญิง พูนศุข พนมยงค์และคุณวาทิเสฏฐาของท่าน ทางการเงินเขาคิดมาก เขามาถามท่านผู้หญิงว่ามีพวก 14 ตุลา เป็นคณะรวม 3 คน ได้มาประชุมหรือดูงานอะไรก็จำไม่ได้ จะมาขอพบท่าน ท่านจะอนุญาตให้พบหรือไม่ ท่านผู้หญิงตอบรับด้วยความเต็มใจ เพราะอันที่จริงท่านก็เคยพบพวกนี้มาแล้วที่ปารีส ดิฉันก็เคยพบเหมือนกัน สามคนนั้นได้แก่คุณธีรยุทธ บุญมี คุณพินิจ จารุสมบัติ และคุณวิโรติ ศักดิ์จิรพาพงษ์ ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะ และซึ่งดูเหมือนจะเป็นคนเดียวที่ดิฉันเพิ่งจะได้รู้จัก

ถึงแม้เดี๋ยวนี้เหตุการณ์บ้านเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปจนดิฉันตามไม่ทัน (หรือไม่อยากตาม) ดิฉันก็ยังถือว่า พวก 6 ตุลาและ 14 ตุลา ที่ดิฉันได้กล่าวถึงมาแล้วยังเป็นเพื่อนที่ดีของดิฉันอยู่ ที่ยังติดต่อกันก็มีคุณประสาร มฤคพิทักษ์ คุณพีรพล ตรียะเกษม และคนอื่นๆ ที่มาร่วมงานวันที่ 6 ตุลาคม

งานทำบุญรำลึก 6 ตุลาคม 2519

ในวันที่ 6 ตุลาคมของทุกปี นับจากปี 2520 เป็นต้นมา ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะจัดการทำบุญ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการตักบาตร และอื่นๆ อีกพวก 6 ตุลา ทั้ง 19 คน รวมทั้งญาติพี่น้องเพื่อนฝูงจะไปร่วมด้วย ตอนสายๆ หลังจากนั้นพวก 19 คน และญาติพี่น้องจะไปทำบุญต่อเป็นการส่วนตัวที่โรงพยาบาลสงฆ์ ดิฉันเคยไปร่วมงานที่ธรรมศาสตร์ในปีแรก แต่ตอนหลังตื่นเช้าลำบาก เลยตรงไปร่วมที่โรงพยาบาลสงฆ์เลย

ภายหลังปรากฏว่าการทำบุญที่โรงพยาบาลสงฆ์นั้นไม่สะดวกสบายอย่างที่เรารู้ เพราะมีเจ้าภาพซ้ำซ้อนกันวันละหลายราย บางวันเกิน 20 ราย เขียนไว้เต็มกระดานดำ ทั้งที่เราเองก็บอกจองกันมาแล้วล่วงหน้าถึงหนึ่งเดือนเป็นอย่างน้อย เราก็ยังได้มีโอกาสถวายภัตตาหารพระสงฆ์จริงๆ เพียง 2-3 ครั้งเท่านั้น ตอนหลังๆ ได้แต่เพียงถวายปัจจัยแก่พระภิกษุอาพาธ แล้วไปขอร่วมบั้งสุกุลกับคณะอื่นๆ ในเมื่อเขาเลี้ยงพระเสร็จแล้ว

ฉะนั้นเราจึงปรึกษากันว่าควรจะเปลี่ยนสถานที่ทำบุญไปที่อื่นที่เราจะได้ทำบุญของเราอย่างเต็มที่ ในที่สุดจึงตกลงกันเลือกที่บ้านดิฉันเอง เพราะมีเครื่องใช้พร้อมทุกอย่างอยู่แล้ว ทั้งโต๊ะหมู่บูชา อาสนะ หมอนอิง ฯลฯ การนิมนต์พระก็ไม่ยาก เพราะเรามีวัดที่ทำบุญเป็นประจำทุกปี เรื่องอาหารก็สะดวกเพราะบ้านดิฉันเป็นโรงเรียน เรามีการเลี้ยงใหญ่-น้อย ปีละหลายครั้ง ข้าวของเครื่องใช้จึงไม่ต้องไปหาจากที่อื่น ส่วนผู้ทำอาหารนั้นดิฉันมีน้องสาวชื่อพันโทหญิง มีสุข ซึ่งทำงานอยู่ที่กรมพลศึกษาทหารบก มาช่วยดูแลให้

การเลี้ยงพระที่บ้านนี้ยังสะดวกมากอีกเรื่องหนึ่งคือเมื่อเสร็จเรื่องพระแล้ว พวกเราพร้อมทั้งแขกหรือ สามารถอยู่ร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน และจะอยู่ด้วยกัน ไปอีกนานเท่าไรก็ได้

บังเอิญปีที่เรตกลงกันนั้นคือปี 2536 เป็นปีที่จำกัด พलगูร สามิ ของดิฉัน ถึงแก่กรรมมาครบ 50 ปี (7 ตุลาคม 2486) ดิฉันจึงขอให้พวก 6 ตุลา มาทำบุญร่วมกัน โดยดิฉันออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด และยกเงินที่คนมาร่วมทำบุญเอาไปสมทบวันที่ 6 ตุลาคม 2537 (ปีต่อไป)

และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การทำบุญเนื่องในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ก็จัดขึ้นที่บ้านดิฉันทุกปี จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

ส.ส. อเมริกันสนใจเรื่อง 6 ตุลา

เมื่อพวกนักศึกษา 6 ตุลา 2519 ได้รับอิสรภาพไม่นานนัก มีสมาชิกสภา (Member of Congress) ของสหรัฐอเมริกาคนหนึ่ง ชื่อนายสตาร์ค (Fortney H. Stark, Jr.) ซึ่งเข้าใจว่าได้ติดต่อมาทางนายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ว่าเขาจะมาเมืองไทยเกี่ยวกับงานของรัฐบาล แต่ระหว่างนี้ เขาอยากจะพบพวกนักศึกษา 6 ตุลา ขอให้ช่วยจัดการให้ด้วย

นางสาวนิตยา วิญญรัตน์ พี่สาวของนายพันศักดิ์ เป็นศิษย์เก่าของดิฉัน จึงมาติดต่อกับดิฉันในเรื่องนี้ ดิฉันจึงบอกพวก 6 ตุลาทุกคน ขออย่าไปไหน ในระยะเวลานั้น นายสตาร์คมาพักอยู่ที่โรงแรมดุสิตธานี จึงเป็นการสะดวกกับพวกเรามาก เพราะบ้านดิฉันอยู่ซอยงามดูพลี หุ้มหมาเหมม ไกลกันนิดเดียว ดิฉันได้จัดเลี้ยงน้ำชาแบบ high tea จัดของกินที่เป็นของไทยแท้ ทั้งของหวานและของหวาน ซึ่งเขาชอบมาก และบอกว่าชอบข้าวตังหน้าตังมากที่สุด เพราะนอกจากรสจะอร่อยแล้ว ยังสนุกที่ต้องตักหน้าตังข้าวตังแต่ละคำด้วยตนเอง

ในการพบกันครั้งนี้ ดิฉันแนะนำนักศึกษาแต่ละคน โดยเฉพาะ สุธรรม แสงประทุม ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะ และอภิรักษ์ บัวหนักดี ผู้ซึ่งถูกใส่ร้ายป้ายสีและถูกประชาชนปองร้ายมาก วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์ ซึ่งพูดอังกฤษคล่องกว่าคนอื่น ๆ เป็นผู้เล่าเหตุการณ์ทั้งหมด โดยมีคนอื่น ๆ ช่วยเสริม นายสตาร์คสนใจมาก และซักใช้ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างละเอียด และมีท่าทางพอใจมากทีเดียว

วันรุ่งขึ้นเป็นวันที่เขามีนัดหมายกับผู้ใหญ่ของรัฐบาลไทยคนหนึ่ง แต่เขายังอยากรู้เรื่อง 6 ตุลา ต่ออีก จึงได้ให้เลขาฯ โทรศัพทมาหาดิฉัน ขอให้นัดพบวิโรจน์ให้อีกครั้งหนึ่ง เลขาฯ บอกว่าเขาถึงกับยกเลิคนัดกับผู้ใหญ่

คนนั้นแล้ว ฉะนั้นขออย่าให้เขาผิดหวังเลย ฉันทันจึงได้จัดการให้ตามนั้น แต่
เขาจะไปพบกันที่ไหน ฉันทันไม่ได้ติดตาม

เมื่อนายสตรัคกลับไปอเมริกาแล้ว เขายังได้เขียนจดหมายมาขอบใจ
ฉันทันดังต่อไปนี้ :-

FORTNEY H. STARK, JR.
HOUSE OF REPRESENTATIVES
WASHINGTON, D. C. 20515

August 29, 1979

Mrs. C. Balankura
c/o Darunodyan School
109 Phya Thai Road
Bangkok, Thailand

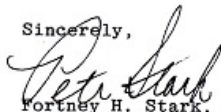
Dear Mrs. Balankura:

Thank you for hosting the delightful reception and giving me the opportunity to meet some of the 18 students who are ex-prisoners. It is this kind of happy ending that makes my job -- with all its tedium -- worthwhile.

Two friends of mine, Congressman Don Edwards and Ms. Edie Wilkie, will be in Bangkok in December. Ms. Wilkie was my principle assistant at the time I first met with representatives of the students several years ago. She is also a friend of Sak's. Congressman Edwards is most active in human rights and any help that you or the Vinyaratns could give in guiding them about the sights of Bangkok would be greatly appreciated.

I wish you all the best for peace and freedom -- keep in touch.

Sincerely,

Fortney H. Stark, Jr.
Member of Congress

FHS/em

แด่คณะ 6 ตุลาคม 2519 (กันยายน 2526)

สูตรม¹ เคยนำมิตรทั้งหลาย
 มาประชุม มาแล้ว หลายเพล
 อย่างมุงหน้า หางิน แต่อย่างเดียว
 มหิรินทร์² ต้อง ใจแน่อ่าแซะเขื่อน
 แล้วจึงค่อย เริ่มประกอบ ธุรกิจ
 ประยูร³ ด้วย ช่วยกันให้ กำลังใจ
 ทำหนังสือ นั้นนะ ก็คืออยู่
 เปลืองเวลา ภายใจ ทพยัณกรรจ์⁴
 อรรถการ⁵ ทำงาน หลายอย่างนัก
 แต่ก็ไม่ เว้นว่าง ทางดนตรี
 อภินันท์⁶ ยังจีลิม มีรูสราง
 ทั้งของเล็ก ของใหญ่ ไม่กังวล
 อนุพงศ์⁷ เป็นคน น่าเห็นใจ
 ขอให้ได้ เป็นทนาย มีหน้าตา
 สุชีลา⁸ ดูท่า ไม่ค่อยว่าง
 เมื่อไร จะให้เพื่อน ได้ข่าวดี
 วิโรจน์⁹ หายไป ไม่เห็นหน้า
 ทุกคนรู้ อยู่ว่าเพื่อน ชอบร้องเพลง

โยบัดนี้ มักจะหาย ไม่เห็นหน้า
 ต้องวานรู้² กรุณา คอยช่วยเหลือ
 ไม่ควรลืม แลเหลียว พวกเพื่อนๆ
 ไม่ลืมเลือน เร่งสอบ ให้เสร็จไป
 สมความคิด ได้เป็น พ่อค้าใหญ่
 ต้องขยัน สอบให้ได้ ในเร็ววัน
 แต่ก็รู้ ว่าเป็นเรื่อง ยากมหันต์
 ทุนสำรอง มีอนันต์ จึงจะดี
 ไม่ค่อยชอบ หยุคพัก ไปหลายที่
 เพราะเป็นที่ เริงสราญ บานกมล
 ลืมทุกอย่าง หมดลื่น ไม่เคยสน
 อีกหน่อยคง ลืมตน เข้าสักครา !
 เพราะทุกข์โศก ยิ่งใหญ่ อยู่หนักหนา
 พวกเพื่อน จะได้พา กันเปรมปรีดิ์
 ต้องเดินทาง ไปโน่น และมานี่
 อย่าให้นาน นกชี ขาวจะแข็ง !
 ดูเหมือนว่า ได้งาน ที่เหมาะสม
 ทั้งที่เก่ง ด้านภาษา ไม่อ้าย

¹ สูตรม แสงประทุม

² วชิราภรณ์ (ภริยาสูตรม)

³ มหิรินทร์ ต้นบุญเพิ่ม กำลังคิดทำธุรกิจการค้า

⁴ ประยูร อัครบวร ชอบทำนิตยสาร

⁵ อรรถการ อุปถัมภ์กุล

⁶ อภินันท์ บัวหะภักดี

⁷ อนุพงศ์ พงศ์สุวรรณ ขณะนั้นกลุ่มมันเพิ่งประสบอุบัติเหตุถึงแก่กรรม

⁸ สุชีลา ต้นชัยนันท์

⁹ วิโรจน์ ตั้งวานิช

สมศักดิ์¹⁰ เจียนไป ทำไมเล่า
 รู้แต่ว่า ได้ทำงาน ด้านวิจัย
 เสี่ยม¹¹ เตรียมชีวิต ช่างคิดถูก
 มีคุณหมอ แนะนำ ไม่กำเกิน
 สุชาติ¹² เกิดเก่งกาจ ตั้งร้าน “ผู้”
 เปรียบได้กับ นกน้อย ค่อยโยยบิน
 บุญชาติ¹³ เรียนจบแน่ ในปีนี้
 คนตรียัง ชอบเล่น อย่างเช่นเคย
 เสรี¹⁴ ทำ ราชการ ตามระเบียบ
 คงศักดิ์¹⁵ เป็นนักข่าว ประจำวัน
 โอริสสา¹⁶ นำส่งสาร ทำงานไกล
 พวกเรา เอาใจช่วย ด้วยเป็นแรง
 ประพนธ์¹⁷ ยังเรียนอยู่ อเมริกา
 สุรชาติ¹⁸ เคยส่งข่าว ให้เข้าใจ
 ธงชัย¹⁹ คงดีใจ ได้พบเพื่อน
 อารมณ²⁰ ทำให้ ใจอ่อนเพลีย
 ทุกคนต้อง ไม่ลืม หกตุลา
 จงผนึก กำลัง ทั้งใจกาย

ไม่มีข่าว บ้างเลย หรือไหน
 ไปถึงไหน ขยายบ้าง พอฟังเพลิน
 ดูท่าทาง เลี้ยงลูก ไม่ขัดเงิน
 จงจำเรี่ย สมหวัง ดังใจจินต์
 ตัดเสื้อผ้า นาคู ขวนถวิล
 ไปทำมา หากิน นำชมเชย
 แล้วจะทำ อะไรดี อย่าอยู่เฉย
 มอเตอร์ไซค์ ไม่ละเลย คูชีวัน
 มีชีวิต อย่างเรียบๆ ไม่แปรผัน
 หนังสือ เข้มทิศ นั้น ไม่เปลี่ยนแปลง
 สุคติชัย จำเป็น ต้องใจแข็ง
 ให้จิตแกร่ง ต่อสู้ อยู่ต่อไป
 แต่หมั่นส่ง ข่าวมา หาขาดไม่ว่า
 ว่าอาจต้อง ย้ายไป ออสเตรเลีย
 ถ้าไม่เลื่อน ล้มความ ตั้งใจเสีย
 จิตละเหี่ย คิดถึงอยู่ มิรู้วาย
 ควรรักษา ให้ยัง คงความหมาย
 อย่าให้ รู้สลาย ชั่วนี้รันดร์

¹⁰ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล

¹¹ เสี่ยม แจ่มดวง (การะเกด สรพิพัฒน์) แต่งงานกับ นพ. จรัส

¹² สุชาติ พชรสรุทธิ

¹³ บุญชาติ เสถียรธรรมณี

¹⁴ เสรี ศิริनुพงศ์

¹⁵ คงศักดิ์ อาพาทักดิ์

¹⁶ โอริสสา โอราวัฒน์ ไปทำงานที่ซาอุดีอาระเบีย

¹⁷ ประพนธ์ วงศิริพิทักษ์

¹⁸ สุรชาติ บำรุงสุข ขณะนั้นเรียนอยู่ที่อเมริกา

¹⁹ ธงชัย วินิจจะกุล ขณะนั้นเรียนที่ออสเตรเลีย

²⁰ อารมณ พงศ์พจน์ (ถึงแก่กรรม)

6 ตุลา 19

หกตุลา หนึ่งเก้า จำได้แม่น
นักศึกษา หญิงชาย เป็นก่ายกอง
มันกระทำ ทารุณกรรม แสนสาหัส
ผู้บริสุทธิ์ มากหลาย ต้องวายปราณ
แล้วอีกหลาย ร้อยคน ถูกทำร้าย
โรงพยาบาล แน่นอัด ขนัดไป
เท่านั้นยัง มิหนำ มันเป็นอนบิต
สิบเก้าคน ถูกขังคุก ทรมาน
เรื่องนี้ฝัง จุดเปื้อน ประวัติไทย
เขาเหยียดหยาม คนไทย ยิ่งควายวัว

เป็นวันแสน สุดเศร้า ของเราพอง
ถูกอมนุษย์ รุมปอง ชีพรอนราน
จิตมันเลว ยิ่งกว่าสัตว์ เจริจฉาน
ด้วยการฆ่า ทรมาน อนาถใจ
เจ็บป่วยทั้ง ใจกาย เกินชานไข
เป็นที่สุด สลดใจ ผู้พบพาน
กุเรื่องป้าย ความผิด มหาศาล
ส่งฟ้องศาล- พิเศษสิ้น ทางแก้ตัว
ทั่วโลกต่าง จารึกไว้ รู้กันทั่ว
เยี่ยงคนป่า โจรชั่ว หลายพันปี

รำลึก 6 ตุลา 19 ครบ 20 ปี

6 ตุลา เวียนมา ในครานี้
แต่พวกเรา ทุกคน ยังรวมกัน
แน่นอนที่ เหตุการณ์ ทุกๆ อย่าง
ภาพยังเห็น เด่นชัด มิเสื่อมคลาย
ท่านวีรชน จงสถิตย์ ทิพพิमान
เราจะทำ หน้าที่ สืบต่อไป
ตลอดเวลา อันยาวนาน ผ่านมานี้
แต่จิตมัน ที่มี ต่อปวงชน
จะใหญ่โต คำด้อย สักเพียงใด
สิ่งที่ยึด เป็นจุด สุดสำคัญ
ขออำนาจ คุณพระรัตนตรัย
โปรดช่วยเพิ่ม พลังจิต และกุ่มครอง
ผืนกมัน หวงแหน เสรีภาพ
ช่วยปวงชน ค้นคิด วิถีการณ

ครบถ้วน ยี่สิบปี ดังจักรผัน
รำลึกถึง วันนั้น มิเว้นวาย
มิได้เคย เลือนราง หรือจางหาย
โศกเมื่อคิด ถึงสหาย ที่จากไป
ขอวิญญูณ จงสงบ สุขสดใส
ขอท่านจง วางใจ สิ้นกังวล
เราอาจมี ชีวิต ที่สับสน
ยังตรึงใน ดวงกมล ชั่ววันรินคร
จะอยู่ไหน ทำอะไร มิได้พรั่ง
คือให้ อุดมการณ์นั้น เสร็จสมปอง
กับเทพไท่ อีกสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์พอง
ให้พวกพ้อง 6 ตุลา เก่งกล้านาน
ร่วมมือปราบ ทรราช ทุกสถาน
กวาดเหล่ามาร ให้สิ้น แผ่นดินไทย

คำมั่นสัญญาของคณะ 6 ตุลาคม 19 ในวาระครบ 30 ปี - 6 ตุลาคม 19

สามสิบปี ผ่านไป แล้วนะเจ้า
หวนรำลึก ยิ่งระทึก ระทวยใจ
วันนี้เรา ผู้รอด ชีวิตมา
ร่วมทำบุญ หุ่นเนื่อง เทพเบื่องบน
ส่วนพวกเรา ที่คงชีพ ในโลกนี้
โดยไม่ยอม สูญเสีย อุดมการณ์
จะมิยอม ค้อมหัว ให้้อธรรม
ถึงยากจน ข้นแค้น ไม่นำพา

หกตุลา หนึ่งเก้า ยังจำได้
คิดถึงท่าน ที่ได้ มลายชนม์
พรั่งพร้อมหน้า ชุมชุม กันอีกหน
ส่งกุศล ให้ท่าน สุขสราญ
ยังมุ่งทำ หน้าที่ อย่างอาจหาญ
ตามที่ตั้ง ปณิธาน แต่เดิมมา
หลักร่วมกรรม กิจแพ้ย แ่คัฒหา
ขอคงคำ สัญญา ตลอดกาล

6 ตุลา 2550

วันนี้ ที่หก เดือนตุลา
เรารอดตาย มาครบสาม- สิบเอ็ดปี
วันนี้เรา มาร่วม สร้างกุศล
ให้อยู่อย่าง สุขสงบ สะดวกสบาย
ส่วนเราอยู่ ทางนี้ จะยังคง
แต่ต่างคน นั้นเล่า ต่างก็มี
หากเพียงมี ความคิด ที่แตกต่าง
ไม่ใช่เรื่อง คอขาด- บาดตายอะไร

ศกสองห้า ห้าศูนย์ จรูญศรี
ไม่เคยลืม นื่อง-พี ผู้วางวาย
เทพเบื่องบน จงปกป้อง ท่านทั้งหลาย
ปราศจาก ภัยอันตราย ประคาม
ชี้อตรง ตามเดิม มิหน่ายหนี
จิตใจที่ จะจรรโลง ประเทศไทย
วิธีการ บางอย่าง แปลกไปได้
ถ้าอภัย กันได้ จะงดงาม

ย้ายโรงเรียนจากถนนพญาไทไปอยู่ถนนราชชั้น (2527)

ระหว่างปี 2520–2525 ได้มีนักธุรกิจหลายรายมาติดต่อ โดยเสนอจะให้โรงเรียนย้ายไปอยู่สถานที่ใหม่และจะขอรับเช่าสถานที่โรงเรียนเก่าจากสำนักงานทรัพย์สินฯ แทน อันที่จริงทางโรงเรียนก็คิดมานานแล้วเรื่องจะหาที่ย้ายโรงเรียนไป เพราะเหตุหลายประการด้วยกัน

ข้อแรกก็คือสถานที่ตั้งของโรงเรียนซึ่งเคยสงบเงียบนั้น กลายเป็นที่จอแจคับคั่ง ตั้งแต่เกิดไฟไหม้ปี 2502 แล้ว ก็ยังมีไฟไหม้ประปรายอีกหลายครั้งรอบๆ โรงเรียน หากแต่ไม่ใช่เป็นเวลาที่เปิดสอน เป็นตอนเย็น-ค่ำบ้าง เป็นวันเสาร์-อาทิตย์บ้าง ความปลอดภัยทางด้านนี้นับวันแต่น้อยลงทุกที

ข้อ 2 ไม่เฉพาะแต่จะเกรงอัคคีภัยอันเกิดจากสถานที่ต่าง ๆ รอบโรงเรียนเท่านั้น ในตัวโรงเรียนเอง อาคารบางหลังเก่าแก่ทรุดโทรมมากแล้ว และสายไฟทั้งหมดก็ชำรุดเสียหาย ถึงเวลาที่ควรจะต้องรื้อทิ้งและเดินใหม่ทั้งหมด

ข้อ 3 มีโรงหนังประกบทั้งสองข้างโรงเรียน ไม่เหมาะที่จะเป็นสถานศึกษา โดยเฉพาะสำหรับเด็กชั้นประถม-มัธยม อีกต่อไป

ข้อ 4 ทางเข้าออกของโรงเรียนไม่สะดวกดังแต่ก่อน เพราะรถของผู้ที่มาดูหนังจอดเสียแน่นไปหมด ถ้าเกิดเหตุอะไรขึ้น เช่นมีการเจ็บป่วย จะต้องพาคนไข้ไปโรงพยาบาลหรือไปหาหมอ ก็จะออกจากโรงเรียนไปสู่ถนนใหญ่ได้ยากที่สุด

ข้อ 5 อาคารใหม่ที่สำนักงานทรัพย์สินฯ สร้างขึ้นนั้น อยู่ติดถนนพญาไทมากเกินไป และถนนพญาไทไม่เปลี่ยนเหมือนสมัยก่อนแล้ว มีรถรา

ก็ก่อกองตลอดวัน ครูต้องตะโกนสอนเพื่อให้นักเรียนได้ยินทั่วกัน และเวลานักเรียนตอบครูก็แทบจะไม่ได้ยินเลย

เหตุมีพร้อมแล้ว แต่เงินทุนเราไม่พร้อม การจะไปหาซื้อที่ดินและสร้างโรงเรียนใหม่ขึ้นเองโดยลำพังนั้นเป็นไปได้แน่ ดังนั้น เมื่อมีคนมาเสนอ เราก็ฟัง แต่ที่มาแต่ละรายนั้นเสนอสถานที่ไม่เหมาะสมเลย เราจึงปฏิเสธไปทุกราย

มารายสุดท้ายคือ คุณพัฒน์ กิติไพฑารณ์ เจ้าของสวนสนุกแดนเนรมิต มาให้ข้อเสนอที่ไม่เหมือนรายอื่นๆ คือขอให้เราไปเลือกหาที่ดินเองตามชอบใจ ถ้าเห็นว่าเหมาะที่ไหน เธอจะซื้อให้และจะสร้างโรงเรียนให้เราสร้างตามที่เราต้องการ

ดิฉันสนใจในข้อเสนอนี้ แต่บอกว่าตัวดิฉันเองไม่มีเวลาว่างเลยและไม่มีอิทธิพลเลยด้วย สมมติว่าไปหาสถานที่สำหรับโรงเรียนใหม่ได้แล้ว การที่จะวิ่งเข้าไปเจรจากับสำนักงานทรัพย์สินฯ เพื่อขอเปลี่ยนผู้เช่านั้นจะต้องเสียเวลาและเสียเงินทองมาก และถ้าเกิดทางสำนักงานทรัพย์สินฯ ไม่อนุญาตและเรียกที่ดิน ดิฉันมีแยะหรือ อนึ่ง ถ้าสำนักงานทรัพย์สินฯ ตกลงด้วยแล้ว การติดต่อกับกระทรวงศึกษาฯ ออกแบบสร้างโรงเรียน และยังต้องติดต่อกับกรุงเทพมหานครอีก ฯลฯ ดิฉันไม่มีปัญญาจะทำเลย ถ้าคุณพัฒน์รับจะทำอะไร ๆ เองได้ทุกอย่าง โดยดิฉันนั่งอยู่เฉย ๆ เพียงแต่เซ็นชื่อเท่านั้น ดิฉันก็ตกลงที่จะย้ายไปให้ตามต้องการ

คุณพัฒน์ตกลงทันที เธอใช้เวลาดิฉันตั้งเจ็ดเดือน เพื่อหาที่ดินใหม่ ดิฉันบอกเพื่อน ๆ หลายคน บอกนายหน้าหลายคนก็ไม่ได้ที่เหมาะสมใจ จนภายหลังตัวคุณพัฒน์เองมาพาดิฉันไปดูที่หลายแห่ง ซึ่งดิฉันก็มาถูกใจเอาที่ที่ตั้งโรงเรียนปัจจุบันนี้ ขวนเพื่อน ๆ หลายคนไปดู ทุกคนก็ว่าดี คุณพัฒน์เธอใจกว้างและไว้วางใจดิฉันมาก เธอพาไปซื้อที่ดินนี้และใส่ชื่อดิฉัน

ลงในโน้ตต่างๆ ที่ดิฉันยังไม่ได้เซ็นอะไรให้เธอเลย

เมื่อดิฉันเซ็นชื่อขออนุญาตทรัพย์สินฯ แล้ว คุณพัฒน์นิพาสสถาปนิก ซึ่งเป็นคนของกระทรวงศึกษาฯ มาหาดิฉันเพื่อรับทราบว่าคุณดิฉันต้องการโรงเรียนใหม่แบบไหน ดิฉันไม่ต้องการเอาเปรียบเธอ ก็บอกว่าขอให้มีห้องเรียนเท่ากับจำนวนห้องเรียนในโรงเรียนเดิม (14 ห้อง) และมีห้องกินข้าว ห้องดนตรี ห้องพยาบาล อย่างโรงเรียนเดิมนั้น คุณพัฒน์นิพาสเป็นผู้หญิงที่สามารถมาก คล่องแคล่ว ว่องไว ทำอะไร ๆ รวดเร็ว ตรงต่อเวลา และคำพูด เธอวิ่งเต้นทำเองทุกอย่าง ดิฉันได้แต่นั่งเซ็นชื่อจริง ๆ

เมื่อการก่อสร้างโรงเรียนใหม่ทำไปได้ประมาณ 80% กว่าๆ เจ้าของหมู่บ้านจีนเขตก็มาแจ้งว่าถนนหน้าโรงเรียนนั้นเป็นของเขา เป็นถนนส่วนบุคคล ไม่ใช่ถนนสาธารณะ เราตกใจมาก ไม่เคยคิดว่าถนนนั้นจะเป็นของส่วนบุคคล เพราะไม่มีป้ายอะไรบอกไว้เลย ลักษณะการตั้งเสาไฟฟ้าก็เหมือนถนนสาธารณะทั่วไป และยังมีรถโดยสารแล่นเข้าออกตลอดวันด้วย

วันที่ 31 ธันวาคม 2526 ซึ่งเป็นวันหยุด เขาเอาป้ายมาติดไว้แสดงสิทธิของเขาที่หัวถนน ดิฉันได้ไปหาเขาด้วยตนเอง ถามว่าเขาจะต้องการค่าผ่านทางสักเท่าใด เขาก็ไม่ยอมเจรจาด้วย ดิฉันพยายามหาคนที่รู้จักกับเขาหลายรายไปช่วยเจรจาให้ ก็ไม่สำเร็จ

พอถึงวันที่ 20 มกราคม 2527 เขาเอาเสาซีเมนต์และแผ่นซีเมนต์มาปักเป็นรั้ว ไม่ให้รถขนวัสดุก่อสร้างเข้าออกได้ คุณพัฒน์นิพาสเขียนมาถึงดิฉันเป็นลายลักษณ์อักษรรับรองว่าจะจัดการเรื่องต่างๆ แทนดิฉันทุกอย่าง ถ้าจำเป็นต้องขึ้นศาล ก็จะเป็นตัวแทนให้ดิฉันและจะออกค่าใช้จ่ายทุกอย่างโดยตลอด ไม่ให้ดิฉันต้องเดือดร้อนเลย

คุณพัฒน์นิพาสยื่นเรื่องต่อศาล ศาลสั่งลูกเงินให้เปิดทางเข้าออกให้เรา 5 เมตร จนกว่าคดีจะสิ้นสุด เป็นอันว่าก่อสร้างไปได้จนสำเร็จ ถึงตอนจะ

ย้ายโรงเรียน คุณพัฒน์ยังส่งเงินจำนวนหนึ่งมาให้เป็นค่าใช้จ่ายในการขนย้ายโดยที่ดิฉันมิได้ร้องขอ

เราเริ่มย้ายโรงเรียนในเดือนเมษายน ระหว่างโรงเรียนปิดภาคปลาย โรงเรียนเราอยู่ที่พญาไทมาตั้ง 44 ปี และมีนักเรียนกว่า 600 คน ข้าวของโต๊ะ ตู้ ทั้งของโรงเรียนและของส่วนตัวของดิฉัน มากมายมหาศาล (ดีที่ว่าตอนนั้นดิฉันยังแข็งแรงอ่องไวอยู่ ถ้าเป็นตอนนี้ละก็ไม่มีไหวแน่ๆ)

พลตรี ประลอง พลจันทร์ น้องเขยดิฉัน และ พันโทหญิง มีสุข เข้มสะอาด น้องสาวดิฉัน ได้ร่วมกันช่วยเหลือในการขนย้ายนี้ โดยคนแรกจัดรถทหารมาวันละสามคัน คันละสามเที่ยว และคนหลังจัดทำบัญชีเบี่ยงลิ้งทั้งนายทหารและพลทหาร ดิฉันควบคุมให้จัดอาหารเลี้ยงดูให้ทั่วถึง และควบคุมการบรรจุของใส่รถแต่ละคันด้วยตัวเอง พวกครูๆ ก็เหน็ดเหนื่อยมาก มีพวกนักศึกษา 6 ตุลา มาช่วยหลายคน เราขนอยู่เช่นนี้ตั้งหลายวันกว่าจะหมด เมื่อขนเสร็จแล้ว ยังจะต้องจัดอีกว่าจะเอาอะไรไว้ที่ไหน เย็นวันก่อนโรงเรียนเปิด ข้าวของยังกองอยู่หน้าตึกเต็มไปหมด มีคนมาดูแล้วถามว่ารุ่งขึ้นเปิดโรงเรียนทันได้อย่างไร แต่เราก็ทำได้

17 พฤษภาคม 2527 โรงเรียนครุโทยานจึงเปิดเป็นทางการขึ้นใหม่ที่ 309 ถนนประชาชื่น นักเรียนตามมาราวๆ 300 กว่าคน เราขอใช้ห้องเรียน 12 ห้องก่อน แต่กระทรวงศึกษาฯ ไม่อนุญาตให้เราเปิดแผนกอนุบาล เพราะโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่งในการเคหะท่าทราย เขียนจดหมายประท้วงไปที่กระทรวง และหัวหน้าการเคหะท่าทรายก็เขียนจดหมายไปถึงกระทรวงด้วย อ้างว่าโรงเรียนของเราตั้งอยู่ใกล้โรงเรียนอนุบาลเดิมของเขามากเกินไป เมื่อเลเวลามาสองปีแล้ว โรงเรียนอนุบาลของเราไม่คิดไปเปิดที่อื่น จึงเป็นอันต้องปิดตัวเองไปโดยปริยาย ตามกฎกระทรวงในปี 2529

ต้องขอเล่าเรื่องการขออนุญาตย้ายโรงเรียนเป็นทางการด้วย ดิฉัน

วุ่นอยู่กับการโยกย้ายข้าวของ คอยไปอนุญาตก็ไม่ออกสักที คุณพัฒน์กับเบญจรงค์ พลจันทร์ น้องสาวดิฉัน ซึ่งเป็นผู้จัดการโรงเรียน ได้เที่ยวไปที่กระทรวงศึกษาฯ หลายต่อหลายครั้ง เจ้าหน้าที่โบยไปว่าเรื่องอยู่ที่นั่นบ้าง ที่นี้บ้าง คนที่เก็บเรื่องไว้ไม่มาทำงานบ้าง ตอนหลังว่าเรื่องอยู่ที่รัฐมนตรี เมื่อเห็นจวนวันเข้าจริง ๆ คุณพัฒน์จึงไปถามรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ขณะนั้น คือคุณชวน หลีกภัย ท่านก็บอกว่าเซ็นอนุญาตไปแล้ว วันนั้นทั้งคุณพัฒน์และเบญจรงค์อยู่ที่กระทรวงทั้งวัน เพื่อเอาเรื่องให้ได้ ในที่สุดก็พบว่าอนุญาตแล้ว แต่ใบอนุญาตเขายังต้องเอาไปทำอะไรต่ออะไรอีก ก็เลยไม่สนใจ ตอนวันที่ 17 พฤษภาคมนั้น ใบอนุญาตยังไม่ได้ แต่เราก็เปิดโรงเรียนไปโดยไม่คอย หลังจากนั้นอีกหลายวันเขาจึงส่งใบอนุญาตมาให้

ปี 2527 นี้ โรงเรียนขาดทุนมาก เพราะนักเรียนมีอยู่แค่ครึ่งหนึ่งของจำนวนเดิม แต่ครูลดลงไปไม่กี่คน เราจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนนโยบาย ขอมเปิดรับนักเรียนใหม่หลายชั้น (แต่เดิมเรารับเฉพาะอนุบาล เลื่อนขึ้นมาเป็น ป. 1) เรารับนักเรียนใหม่ประมาณ 100 คน ครูต้องเหน็ดเหนื่อยมาก เพราะเด็กใหม่ระดับความรู้ไม่เท่ากัน ต้องอยู่สอนพิเศษให้ตอนเย็นฟรี ๆ ตลอดปีนักเรียน 400 คน ก็ยังเลี้ยงตัวเองไม่ได้อีก จึงต้องยอมรับนักเรียนใหม่อีก 100 คน ในปี 2528 และปี 2529 เราได้รับอนุญาตให้ใช้ห้องเรียนเพิ่มอีก 2 ห้อง รวมเป็น 14 ห้อง ให้รับนักเรียนได้ 630 คน แต่ถึงตอนนี้เราพอเลี้ยงตัวได้แล้ว ก็เลยกลับไปถือนโยบายเก่า รับนักเรียนเฉพาะ ป. 1 เท่านั้น

ปี 2533 เราจึงยื่นเรื่องขอเปิดแผนกอนุบาลขึ้นที่ตึกเล็ก ซึ่งยังไม่ได้ใช้ทำอะไรเลย เพราะกฎเรื่องโรงเรียนอนุบาลดูเหมือนจะเปลี่ยนแปลงใหม่ เราควรจะตั้งอนุบาลได้แล้ว เจ้าหน้าที่กระทรวงได้มาตรวจดูครั้งหนึ่งแล้วสั่งให้เราแก้ไขเปลี่ยนแปลงเรื่องห้องเรียน ห้องน้ำ ฯลฯ หลายอย่าง อะไร

ซึ่งเราพอทำตามได้ เราก็จัดการทำ แต่บางอย่างเราก็ทำไม่ได้

ระยะสามเดือนแรกที่มาอยู่โรงเรียนใหม่ (ถนนประชาชื่น) นี้ วันธรรมดาฉันก็สอนทั้งวันเช่นเคย พอถึงวันเสาร์-อาทิตย์ ก็ปลูกต้นไม้ทั้งวัน ต้นไม้เล็กใหญ่ที่เห็นอยู่ในโรงเรียนขณะนี้หลายร้อยต้นนั้น ฉันปลูกด้วยมือฉันเอง โดยมีคนงานเป็นลูกมือ มีที่ตายไปบ้าง ให้คนสวนปลูกแซมไม้ที่ต้นนี้ เพราะรู้ตัวว่าต่อไปข้างหน้าอีกไม่นาน คงจะไม่มีกำลังวังชาพอที่จะไปปลูก ๆ นั่ง ๆ ก้ม ๆ ปลูกต้นไม้ได้อีก จึงขอปลูกไว้ครั้งสุดท้ายเพื่อเป็นที่ระลึก โดยได้เลือกต้นไม้ที่นักเรียนควรจะรู้จัก – ไม้ดอกต้นใหญ่ ๆ เช่นต้นปีบ หางนกยูง สาละ ตะแบก เสลา ราชพฤกษ์ ศรีตรัง ชมพูพันธุ์ทิพย์ – ไม้ผล เช่น มะม่วง มะขาม มะยม สาลี่ และได้ขอแถมของชมซึ่งเป็นของโปรดคือ สะเดาและขี้เหล็กไว้ด้านหลังครัวด้วย ต้นกล้วย มะละกอ ปลูกในที่ว่างระหว่างพืชสวนครัว (นักเรียนต้องเรียนทำสวนครัวด้วย)

ไม้พุ่มนั้น ฉันเลือกต้นเข็มสีต่าง ๆ เพราะปลูกง่ายและแข็งแรงทนทาน ไม่ตายง่าย เช่นเดียวกับไม้เลื้อย ซึ่งเลือกเฟื่องฟ้า ปลูกไว้ที่ประตูใหญ่ทางเข้าโรงเรียน และที่อื่น ๆ อีก เพราะมันออกดอกตลอดปีสวยดี ได้จัดนักเรียนให้มีเวรดูแลสวน กวาดใบไม้ รดน้ำต้นไม้ ฯลฯ ด้วย

ส่วนไม้ดอกต้นเล็ก ๆ ที่ปลูกในร่องนั้น ปลูกรอบตึกแผนกอนุบาล แต่ฉันไม่ได้ปลูกเอง เพราะตึกนี้เริ่มใช้การเป็นแผนกอนุบาลเมื่อปี 2533 หลังจากเปิดแผนกสามัญถึง 6 ปี

ต้นไม้ที่หายากหลายชนิด คุณกรรณิการ์ (หลานกำนันจุล) ซึ่งมีลูกสาว (อวีกาญจน์) เรียนอยู่ที่นี่ ได้กรุณานำมาให้ พร้อมทั้งให้ยาฉีดฆ่าแมลง บำรุงต้นไม้ รวมทั้งเครื่องอัดฉีดครบชุด ยิ่งกว่านั้นเธอยังมาดูแลให้เสมอด้วย ทางโรงเรียนต้องขอขอบคุณคุณกรรณิการ์เป็นอย่างมากไว้ในที่นี้ด้วย

ความนึกคิดในบั้นปลายของชีวิต-การเลิกโรงเรียน

เมื่อมาถึงบั้นปลายของชีวิตแล้ว ดิฉันก็อดหวนนึกย้อนกลับไปถึงตอนที่ตั้งต้นชีวิตด้วยตนเองไม่ได้ เพราะชีวิตของดิฉันไม่ได้ตั้งต้นอย่างธรรมดาเหมือนคนทั่วไป โดยการอาจหาญคิดตั้งโรงเรียนของตนเองทั้งที่ไม่มีทุนรอนเลย

จำกัศ พลางกูร สามีมของดิฉันถูกให้ออกจากราชการ เพราะความคิดอ่านทางการเมืองของเราขัดกับรัฐบาลสมัยนั้น และยังไม่มียานอื่นทำเป็นเรื่องเป็นราว นอกจากสอนพิเศษภาษาอังกฤษที่โรงเรียนโน้นบ้าง โรงเรียนนี้บ้าง และที่บ้านบ้าง กับการเขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์ต่างๆ เกี่ยวกับทางการเมือง จิตใจของเขาฝักใฝ่ทางการเมืองมาก ครุ่นคิดที่จะทำอะไรๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติตลอดเวลา งานทั้งสองอย่างที่เขาทำอยู่นั้นเป็นงานที่เขารัก-แต่รายได้ไม่พอกับรายจ่าย

ส่วนตัวดิฉันเองนั้น ทางกระทรวงศึกษาฯ จะให้ไปดูแลโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ ซึ่งกำลังสร้างจนจะเสร็จอยู่แล้ว แต่ดิฉันมาใคร่ครวญดูว่าในเมื่อสามีมถูกออกจากราชการเช่นนั้น ดิฉันทำราชการก็คงไม่มีหนทางเจริญรุ่งเรืองแน่ และถ้าไปสอนตามโรงเรียนเอกชนต่างๆ ถึงแม้จะได้เงินแต่เชื่อแน่ว่าจะไม่ได้ความสนุกในงาน เพราะคงจะทำอะไรๆ อย่างที่ตนต้องการไม่ได้ จะต้องทำตามความต้องการของเจ้าของโรงเรียนทุกอย่างความสุขคงจะไม่มีมากนัก

เราจึงเริ่มคิดจริงจังเรื่องการทำมาหากินเพื่อให้ได้เงินมาใช้ขายได้พอเพียง แต่จะทำแบบไหนดีจึงจะเหมาะสมที่สุด และให้ได้ประโยชน์หลายๆ ทางด้วย

จำกัครักการสอนอยู่แล้ว เขาว่าการเป็นครูนะดี เพราะนอกจากจะช่วยสั่งสอนเด็กให้มีความรู้ เป็นพลเมืองดี เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติแล้ว การมีลูกศิษย์ลูกหามากไม่มีทางเสียหายเลย มีแต่ทางได้ โดยเฉพาะคนไทยเราที่มีประเพณีแน่วแน่นในการเคารพนับถือครูบาอาจารย์ ครูไปที่ไหนก็มีแต่คนกราบไหว้ยินดีต้อนรับ และต่อไปถ้าลูกศิษย์ไปรับราชการอยู่กรม-กองไหน หรือทำงานเอกชน เช่น บริษัท-ธนาคารต่าง ๆ เวลาเรามีธุระไปติดต่อเรื่องยากก็จะกลายเป็นง่าย สิ่งที่จะต้องเสียเวลานานก็จะเสร็จเร็วขึ้น

ยิ่งกว่านั้น ทั้งเขาและเราอาจจะพึ่งพาอาศัยกันได้ในบางเรื่องที่คิดไม่ถึงก็เป็นไปได้—ซึ่งอันนี้ดิฉันได้ประสบมาแล้วว่าเป็นความจริงและถูกต้องทีเดียว

ด้วยเหตุนี้เราจึงคิดว่าถ้าเราตั้งโรงเรียนของเราขึ้นเอง เริ่มด้วยชั้นอนุบาลเพียงชั้นเดียว แล้วค่อย ๆ ขยายไป เมื่อครบสองปีแล้ว ก็ขยับตั้งโรงเรียนประถมขึ้น โดยเริ่มด้วย ป. 1 เพียงห้องเดียว ปีต่อไปก็จะมี ป. 2 แล้วก็ ป. 3-ป. 4 เราจะไม่รับนักเรียนชั้นอื่น จะรับเฉพาะอนุบาล แล้วเลื่อนชั้นขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อให้ได้นักเรียนที่มีความรู้ระดับเดียวกัน นักเรียนอนุบาลจนถึง ป. 4 นั้นเป็นนักเรียนชายหญิงปนกัน และแต่ละ ดิฉันจะต้องรับผิดชอบนักเรียนเหล่านี้ทั้งหมด เขาจะเป็นเพียงผู้จัดการ ดูแลงานที่เกี่ยวกับกระทรวง และเป็นทีปรีक्षाเท่านั้น เพราะเขาจะยังคงทำงานหลักทั้งสองอย่างที่เขารักต่อไปก่อน

อุดมการณ์ของเรามีเดิมเปี่ยมด้วยกันทั้งคู่ แต่ทุนไม่มีเลย ตอนนั้นดิฉันคิดถึงเพื่อนร่วมชั้นที่โรงเรียนราชินีคนหนึ่งคือ กัณหา วรธนะภัก หรือ ก. สุรางคนางค์ นั่นเอง เขาเขียนหนังสือชื่อ *กุหลาบแดง* เป็นเรื่องชีวประวัติของเขาตั้งแต่เริ่มแต่งงาน ชีวิตของดิฉันตอนนั้นเหมือนเขาทุกอย่าง ข้าวของสมบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ มีอะไรจับขายหมด แม้แต่เครื่องประดับเพชรนิลจินดา

ที่ญาติผู้ใหญ่ของจำกดให้เป็นของขวัญในการแต่งงานก็ไม่เก็บไว้เลย เนื่องจากตัวดิฉันเองก็ไม่สนใจในสิ่งเหล่านั้นอยู่แล้ว

เมื่อได้เงินมาเราก็อ้อย ๆ ซื่อและทำสิ่งที่จำเป็นจริง ๆ ในการตั้งโรงเรียนอนุบาล โดยเตรียมไว้สำหรับนักเรียนเพียง 30 คนเท่านั้น เครื่องใช้และอุปกรณ์การสอนทุกอย่างดิฉันทำเองคนเดียว ไม่ได้จ้างคนมาช่วยให้เสียเงินเลย

เราตั้งความหวังล่วงหน้าไว้ว่า หลังจาก 6 ปี (อนุบาล 2-ประถม 4) เมื่อถึงตอนนักเรียนจะต้องขึ้นเรียนชั้นมัธยม เราจะทำโรงเรียนมัธยมให้เป็นเรื่องเป็นราว คือเราจะแยกโรงเรียนกัน ดิฉันดูแลโรงเรียนหญิง ส่วนเขาจะจัดการโรงเรียนชาย

เราตั้งจุดหมายไว้แต่ละโรงเรียนให้ถึงเพียง ม. 6 ก่อน สำหรับ ม. 7-8 นั้น เอาไว้คิดทีหลัง วิธีการรับนักเรียนของเราก็จะเหมือนเดิม คือรับเฉพาะผู้ที่เลื่อนขึ้นมาจากอนุบาลเท่านั้น ไม่รับนักเรียนใหม่เข้าระหว่างชั้นต่าง ๆ เลย ใคร ๆ บอกว่าการทำเช่นนี้ “กว่าถั่วจะสุก งาก็จะไหม้หมด” แต่เราบากบั่นรักษาอุดมการณ์ของเราอย่างเคร่งครัด จะไม่รีดไถเก็บเงินจากเด็กนักเรียนนอกเหนือไปจากค่าเรียนที่กระทรวงอนุมัติ เพื่อพอให้โรงเรียนอยู่ได้เท่านั้น

ความคิดความหวังของเราทั้งหมดต้องล้มครืนลง เพราะจำกดด่วนมาตายเสียก่อน เมื่อโรงเรียนตั้งมาได้เพียงสามปี (พ.ศ. 2486) เขาเสียชีวิตในประเทศจีนขณะที่ทำงานเสรีไทย ทิ้งให้ดิฉันทำโรงเรียนต่อคนเดียวโดยไม่มีที่ปรึกษาหารือ แต่ดิฉันก็ได้พยายามทำโดยตั้งชั้นมัธยมเฉพาะนักเรียนหญิงถึง ม. 6 ตามที่เราาร่วมคิดกันไว้

ตัวดิฉันเองสอนภาษาอังกฤษ ม. 1-ม. 6 ชั้นละหนึ่งชั่วโมงทุกวัน และมีครูผู้ช่วยอีกสองคน ครูผู้ช่วยทั้งสองนี้ก็คือศิษย์ที่เคยเรียนมากับดิฉัน

ฉะนั้นวิธีการสอนของเราจึงเข้าแบบกันดี นักเรียนของเรามีชื่อว่าเก่งภาษาอังกฤษ ไปสอบอะไรที่ไหนก็มักจะได้คะแนนดีเสมอ

แต่ที่นี้มีปัญหาเรื่องคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เราไม่มีครูประจำที่เก่งทางนี้ ต้องไปจ้างครูพิเศษมาสอนแต่ละชั่วโมง ทั้งๆ ที่เราได้ครูพิเศษที่เก่ง เช่นอาจารย์ล้อยาง ภมระราภา จากโรงเรียนเตรียมอุดมมาสอน คะแนนของนักเรียนก็ยังไม่ค่อยดีขึ้น เพราะครูพิเศษนั้นไม่มีเวลามากพอ—นักเรียนอย่างที่เราสอนภาษาอังกฤษ เวลาสอบรวมคะแนนแล้วทั้งคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์จึงคะแนนเฉลี่ยให้ต่ำลงมาก เป็นปัญหาที่ทำให้หนักใจจริงๆ ถ้าจำกัดยังมีชีวิตอยู่ เขาคงจะช่วยแก้ไขได้แน่นอน

พอดิฉันไปอ่านพบในหนังสือพิมพ์ บอกผลการสำรวจจำนวนครูของโรงเรียนรัฐบาล ว่าขาดครูคณิต-วิทย์ รวมแล้วกว่าหนึ่งหมื่นคน ดิฉันเลยตัดสินใจขอยุบชั้น ม. 4—ม. 6 ทันที เพราะสำหรับ ม. 1—ม. 3 นั้น ครูประจำชั้นเองก็ยังสามารถสอนคณิต-วิทย์ได้

ตามปกติดิฉันเป็นคนมักน้อยอยู่แล้ว ไม่ว่าจะทำอะไรก็จะคิดทำเท่าที่ตนสามารถทำได้เท่านั้น จะไม่ทำอะไรเกินตัวเลย แต่สำหรับเรื่องนี้ขอพูดอย่างเดียวว่า “เสียค่าย” เสียค่ายเหลือเกินที่ได้สอนภาษาอังกฤษถึง ม. 6 รุ่นสุดท้ายปี 2528 ต่อจากนั้นสอนเพียง ม. 1—ม. 3 (ซึ่งปัจจุบันนี้เรียกว่า ป. 4—ป. 6) แต่มีชั้นละสองห้อง ก็เป็นอันว่าสอนวันละหกชั่วโมงตามเดิม นักเรียนรุ่นหลังนี้ได้เรียนกับดิฉันเพียง 3 ปี (รุ่นก่อนเรียนถึง 6 ปี) แต่กระนั้นก็ยังกลับมารายงานว่าไปเรียนต่อที่อื่นก็ได้คะแนนวิชาภาษาอังกฤษดี ซึ่งทำให้ดิฉัน ซึ่งคิดจะเลิกโรงเรียนก็เลยยังเลิกไม่ลงสักที

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนอยู่มาได้ถึง 65 ปี จึงได้เลิกกิจการเมื่อ 31 มีนาคม 2549 ดิฉันได้เขียนถึงเหตุที่จำเป็นต้องเลิกกิจการไว้ในหนังสือ 65 ปี ครูโศภิตยาน (2549) แล้ว ฉะนั้นจะไม่เขียนซ้ำในที่นี้

ดิฉันได้แต่หวังว่าวิญญาณของจำกัคงจะไม่ติดตามดิฉัน แต่คงจะพอใจที่ดิฉันได้ทำสำเร็จในส่วนของดิฉันแล้ว ตามหลักการและอุดมการณ์ของเราที่ตั้งร่วมกันไว้

ขอแถมย้ำในคำว่า “เสียตาย” จริงๆ อีกอย่างหนึ่งที่จำกัคงไม่ได้มีชีวิตอยู่สร้างโรงเรียนในฝันให้สำเร็จได้ ถ้าเขาไม่ตาย ดิฉันแน่ใจว่าโรงเรียนของเขาจะต้องสำเร็จรุ่งเรือง ผลิตพลเมืองดีและสามารถ เพื่อรับใช้ประเทศไทยตามที่เขามั่นหมายไว้

คำอามลาจากครูใหญ่ โรงเรียนครูโณทยาน

ขอพจง ส่งคำ กล่าวอามลา
 แรกสุด แแต่ท่าน ผู้ปกครอง
 ก่อนอื่นต้อง กราบขอบ พระคุณท่าน
 รับฝึกฝน อบรม ตลอดจนมา
 ข้าฯ ขอกราบ อีกข้อ ก็ขอโทษ
 ครูโณทยาน จำต้อง ยุบคัดล
 สาเหตุแรก ข้าฯ อายุ เก้าสิบแล้ว
 ครั้งหนึ่ง ถึงกับ สลบไป
 ไม่ว่าเข้า โรงพยาบาล ในคราวใด
 เลือดไม่ไป เลี้ยงสมอง ไซ้ของดี
 แพทย์หัวใจ ว่าหัวใจ ไซ้ดีนัก
 เพื่อจะช่วย วางใจ ให้สบาย
 แต่ทุกคน บอกว่า ถ้าให้ดี
 อายุปาน นี้แล้ว ไม่แน่นอน
 เมื่อคุณหมอ บอกมา แล้วเช่นนี้
 คิดว่าเรา จะได้ ร่วมพบกัน
 แต่ตัวข้าฯ ผิดเดือน-ปี เขาเรียกมา
 บัดนี้เขา จากไปแล้ว ทีละคน
 แต่กระนั้น ยังไม่หมด พลังจิต
 ได้สอนเด็ก จิตขึ้น รื่นฤทัย
 ครั้นแล้วก็ เป็นอย่าง ที่คาดไว้
 เข้าทั้งสอง เจ็บปวด เหลือประมาณ

ด้วยน้ำตา กับกมล ที่หม่นหมอง
 ซึ่งพลอยต้อง เคืองขุน วุ่นวิญญาน์
 ที่ไว้ใจ ให้ลูกหลาน มาศึกษา
 สิ่งนี้ข้าฯ จะซึ่งไว้ จวบววยชนม์
 ขอได้โปรด เห็นใจ ข้าฯ สักหน
 ด้วยเหตุผล หลายข้อ ดังต่อไปนี้
 จึงไม่แคล้ว ถูกโรคร้าย กลุ่มรุมใหญ่
 ต้องเรียกให้ รพพยาบาล รับทันที
 แพทย์หลายท่าน เตือนให้ อย่างเต็มที่
 อัมพาต อาจรี รุดทั้งกาย
 หลายครั้งชัก กวัดแกว่ง แรงใจหาย
 จึงผ่าใส่ เครื่องช่วยหายใจ-ใจถาวร
 ก็ควรที่ เริ่มมี การพักผ่อน
 อะไรอาจ เกิดก่อน รู้ตัวทัน
 บรรดาเพื่อน เปรมปรีดิ์ หลุหลุหล
 ได้สุขสันต์ ก่อนวัน จะววยชนม์
 จนทุกคน เอื่อมระอา เลิก-ไม่สน
 จิตข้าฯ หม่น หมดสุข ทุกคราไป
 คร่ำครุ่นคิด ถึงศิษย์ ตามวิสัย
 แต่คิดไว้ คงทำไป ได้ไม่นาน
 เกิดความไข้ เข้าไข้ ผสมผสาน
 กลายเป็นคน พิการ พิกลไป

บรรดาแพทย์ ไม่เห็น ควรผ่าตัด
 สำคัญสุด ห้ามเข้าๆ ขึ้นบันได
 แล้วก็ได้ สร้างห้อง ขึ้นชั้นล่าง
 แต่ละชั้น ผลัดเปลี่ยน มาเวียนวน
 แต่กลับเกิด ปัญหา ด้านบริหาร
 ไม่สามารถ เดินตรวจงาน โดยทั่วไป
 เข้าๆ สอนอยู่ ชั้นล่าง หลายปีแล้ว
 พอดีกับ รัฐฯ มี นโยบาย
 แต่ครูต้อง ทำรายงาน ส่งกระทรวง
 ให้เวลา กวดเค็ดได้ น้อยเต็มที่
 ที่สำคัญ เวลาเรียน มีเท่าเดิม
 แยกเวลา วิชาหลัก ไปหลายทาง
 วิชาคอมพ์ฯ นั้นเข้าๆ เห็นชอบด้วย
 ไทย-อังกฤษ คณิตฯ-วิทยาฯ นำระดม
 เดิมเบ็ดเตล็ด มีพอละๆ และยุๆ
 อีกการงาน แต่ไม่เน้น ภูมิปัญญา
 ครั้งถึงตอน ทำการจัด ตรวจวัดผล
 คะแนนลด ลงต่ำ เห็นง่ายด่าย
 ทางกระทรวงฯ ส่งคน มาแนะนำ
 ควรทำให้ ครอบคลุม เขาแนะนำ
 อาจถูกให้ ไปอบรม รับสั่งสอน
 ครั้งนี้ ถ้ายังคง ไม่ทำตาม
 เข้าฟังแล้ว ไม่รู้สึก สะท้านใจ
 คนชรา ชำโรครา รุมรุกราน

เพราะเห็นชัด อายุมาก จะเสี่ยงไลน์
 แล้วจะสอนได้อย่างไร กลุ่มเหลือน
 ในที่ว่าง รับเด็กได้ ไม่สับสน
 เป็นอันพื้น ปัญหา เรื่องบันได
 เมื่อพิจารณา เช่นนี้ หรือจะไหว
 หลายสิ่งได้ แปลงเปลี่ยน สภาพกลายเป็น
 นั่งใจแป่ว ฝ้าดู เริ่มใจหาย
 ปฏิรูป ศึกษาใหม่ คิดว่าดี
 มากมาย นกคนหว่ง มิรู้ที่
 นี่แหละที่ ผลการเรียนรู้ เริ่มจืดจาง
 แต่ท่านเสริม เบ็ดเตล็ด อีกมากอย่าง
 กิจกรรม เน้นแนว และชมรม
 ถ้าหากช่วย นอกเวลา จะเหมาะสม
 ทุ่มเวลา ให้สม หลักวิชา
 กับศิลปะ ดนตรี มีพร้อมหน้า
 เท่ากับ สี่วิชา-หลักเรียนราย
 คะแนนหลัก ยังเป็นต้น ที่มุ่งหมาย
 เข้าๆ เหนื่อยหน่าย จิตใจ อ่อนระอา
 เขาให้เรา จด-จำ ไว้คราวหน้า
 มิฉะนั้น จะถูกตรา ว่าไร้นาม
 แล้วจึงย้อน กลับมา เป็นครั้งสาม
 ก็เห็นที ถึงยาม เลิกกิจการ
 โดยคิดไว้ อยู่แล้ว เรื่องบริหาร
 จะทำการ ได้ตั้งใจ คงไม่มี

เราเป็น โรงเรียนเล็ก เด็กไม่มาก
ชั้นหนึ่งรับ เพียงสาม- สิบพอดี

เมื่อเด็กน้อย รายรับ ย่อมน้อยตาม
เราไม่มี รายได้อื่น แต่อย่างใด

เมื่อครั้งสั่ง ให้มี การสอนคอมพิวเตอร์
แต่ไม่มี เงินซื้อ หมดปัญญา

เพื่อประหยัด รายจ่าย เราขอเขา
โดยเช่าเครื่อง เพียงสิบห้า มาใช้งาน

แต่คราวนี้ กระทบฯฯ แนะ ให้เรามี
การเพิ่มอีก สิบห้าเครื่อง คงจำเป็น

เพราะใช้แต่ ตัวเครื่อง ที่จะเพิ่ม
สุดจะทำ ได้ตาม นโยบาย

มีอีกครึ่ง ให้ถอยหลัง ขึ้นเงินเดือน
หลังจากนั้น นับแล้ว ได้พอดี

ทางโรงเรียน เองต้องปรับ ปรุงอาคาร
จึงหมดงบประมาณ เรื่องเงินตรา

เรื่องวิกฤต การเงิน ใช่ว่าเรื่องใหม่
แต่สมัย ยังคล่อง แคล้วการงาน

แต่กรันเมื่อ เหตุเกิด ณ บัดนี้
ยากที่จะ กวนผู้คน มาแบ่งเบา

โดยทศรอง จ่ายไป ได้สามเดือน
ก็พอดี กระทบฯฯ ตัดสินใจ

เรื่องจุกจิก กวนใจ มีอีกมาก
ตัวข้าฯ เอง นั้นใช้ จะละเลย

เป็นเพราะอยาก ให้ครูสอน ได้เต็มที่
หวังให้คุณ- ภาพดี ตามตั้งใจ

จะผลิผลลาม จ่ายง่ายง่าย หาได้ไม่
นอกจากที่ กระทบฯฯ ได้ ช่วยส่งมา

เราก็โน้ม ทำตาม ไม่กังขา
จึงต้องหา บริษัท มาจัดการ

ให้จัดเท่า ครึ่งจำนวน เอาสองหาร
สองประสาน ร่วมใช้หนึ่ง ไม่ยากเย็น

จำนวนเครื่อง ให้พอดี ตามที่เห็น
ข้อนี้ข้าฯ ขอเว้น ไม่สาธยาย

ตัวห้องเดิม ก็เต็มเพียบ ต้องขยาย
อย่างน้อยภายใน เวลา สองสามปี

แต่เชเชื่อน เงินช่วยมิ ส่งเร็วรี
ถึงสิบสี่ เดือนจึง ส่งเงินมา

เงินเกือบล้าน จ่ายแล้ว ไปก่อนหน้า
จ่ายเป็นค่า ทศรอง ของทางการ

ตัวข้าฯ เอง นั้นไชร์ ก็เคยผ่าน
วังหีบยืม เพื่อนบ้าน มาบรรเทา

รู้ตัวดี ว่าตน นั้นแก่เฒ่า
จึงทำเท่า สามารถ พอทำไป

เพื่อหลีกเลี่ยง มิให้ เป็นเรื่องใหญ่
ส่งเงินช่วย มาให้ เรื่องลงเอย

แต่เป็นสิ่งที่ มียาก ควรเปิดเผย
แต่จำต้อง นั่งเฉย เพียงสั่งการ

แล้วจะมี ประโยชน์ อะไรเล่า
 ล้างงานแล้ว ควรต้อง ติดตามงาน
 พยายามเชิญ หลายคน มาปรึกษา
 แต่กลับต้อง พบแต่ ความอาดูร
 ทุกคนว่า ถ้าอยากอยู่ สภาพนี้
 มีอย่างเดียว ขอมรับ ยวบคัดล

นั่งจับเจ้า ผิดหลัก บริหาร
 เพื่อให้การ ที่สั่งไป ได้สมบูรณ์
 เพื่อมีทาง ก้าวหน้า มิให้สูญ
 แล้วก็ยิ่ง เพิ่มพูน ความหมองมน
 คิดดูแล้ว ก็ไม่มี ทางเห็นหน
 ไม่ก็เปลี่ยน ให้เหมือนคน อื่นเขาทำ

11 ธันวาคม 2548

เพลงครูใหญ่ตานักเรียน

หกลีบห้าปี ที่เธออยู่ กับครูมา
ใคร่ขอบอก เธอไว้ ด้วยใจจริง
พลังจิต จากญาติมิตร และศิษย์รัก
มิเคยเหน็ด เหนื่อยหน่าย สักคราใด
ถึงแม้ว่า จากเวลา ต่อแต่นี้
ครูยังคง รักเธอ เสมอกัน

ครูहरषा ผาสุก เกินทุกสิ่ง
อายุครู ขึ้นยิ่ง เพราะสุขใจ
ช่วยฟูมฟัก พลังครู ให้สดใส
“ครูโณทยาน” นำใจ เรารวมกัน
“ครูโณทยาน” จะมี เพียงในฝัน
มิมีวัน เสื่อมสลาย トラบวายปราณ

คำขอบคุณทุกคนที่เกี่ยวข้องในชีวิตนี้

ก่อนที่จะจะดับขันธ์ ดิฉันอยากขอแสดงความขอบคุณต่อทุกคนที่ได้ทำให้ดิฉันมีความสุขในโลกนี้

แน่นอน คนแรกคือ **คุณพ่อคุณแม่** ซึ่งให้กำเนิดแก่ดิฉัน และเลี้ยงดูดิฉันจนเติบโตทำมาหากินเองได้

ถัดจากนั้นก็ถึง **จำกัด พลาญกูร** สามิผู้มีกรรมของดิฉัน ซึ่งจากไปเมื่อดิฉันอายุเพียง 27 ปี ส่วนเขาอายุ 29 ปี เขาเขียนบันทึกไว้ก่อนตายว่า เขามีความสุขที่สุดในชีวิตตอนที่ได้แต่งงานกับดิฉัน ดิฉันก็ขอตอบว่า ตัวดิฉันก็เป็นเช่นเดียวกับเขา คือมีความสุขที่สุดตอนที่แต่งงานกับเขายิ่งกว่านั้นนอกจากจะร่วมสุขด้วยกันแล้ว ดิฉันมีความสุขที่สุดที่ได้ร่วมทุกข์กับเขาด้วย ถึงแม้จะเป็นเวลาอันสั้นก็ตาม

ต่อมาก็ถึง **ท่านปรีดี พนมยงค์** เมื่อไม่มีจำกัดแล้ว ท่านปรีดีและท่านผู้หญิงพูนศุข ก็ได้บอกว่า “ต่อไปนี้เป็นครอบครัวเดียวกันนะ มีอะไรให้ปรึกษาหารือกัน” แล้วท่านก็ทำตามที่ได้พูดไว้ทุกอย่าง ขอกราบขอบพระคุณด้วยใจจริง

แล้วก็ **ครอบครัว** พี่-น้อง ซึ่งได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตลอดจนถึงคนในวงศัวานว่านเครือทั้งหมด ตั้งแต่คุณปู่-คุณย่า-คุณตา-คุณยาย ลุง-ป้า น้ำ-อา กับญาติต่างๆ ทั้งใกล้และไกล และลูกหลานทั้งหมดที่ให้ความใกล้ชิด ไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน ให้ความอบอุ่นและความสุขแก่ดิฉันไม่น้อยบ่อยครั้งที่ดิฉันนั่งรำลึกถึงว่าเราช่างโชคดีที่มีครอบครัวซึ่งอบอุ่นกลมเกลียวกันเช่นนี้

นอกจากครอบครัวของดิฉันแท้ๆ แล้ว ทุกคนในครอบครัวของสามิดิฉัน (ครอบครัวพลาญกูร) ได้ให้ความสุขแก่ดิฉันเป็นอย่างยิ่ง ทั้งๆ ที่ไม่มี

จำกัได้อยู่แล้ว ทุกคนยังปฏิบัติตนนับฉินเป็นเหมือนพี่-ป้า ของเขาแท้ ๆ ไม่ใช่เพียงสะได้ เมื่อคิดถึงเรื่องนี้ที่ไร ฉินก็คิดเสมอว่าจำกัคงจะดีใจมากทีเดียวถ้าเขาได้ทราบเช่นนี้ ฉินไม่สามารถจะทดแทนบุญคุณท่านเหล่านี้ให้เพียงพอได้อย่างไร จึงได้แต่ขอวิงวอนในที่นี้ให้โปรดได้รับความขอบคุณจากหัวใจอันแท้จริงของฉินไว้ด้วย

ที่ลืมไม่ได้คือ คุณหมอแดง กาญจนารัณย์ ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ คุณหมอนี้เป็นที่รู้กันว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญทางตาเพียงคนเดียวของประเทศไทยในขณะนั้น ฉินโชคดีมากที่คุณหมอแดงขอตรวจด้วยตัวท่านเอง ท่านตรวจอย่างละเอียดแล้วบอกว่าไม่ใช่โรคริดสีดวงตา เป็นเพียงแผลเก่าซึ่งเป็นมานานแล้ว

และอีกท่านหนึ่งคือ คุณหมอฉลอง ไกรจิตติ (เนตรศิริ) ซึ่งเป็นคณะกรรมการเกี่ยวกับตรวจหัวใจ ท่านได้ออกความเห็นสงสัยเมื่อคณะแพทย์หัวใจตรวจว่าฉินหัวใจไม่ปกติ ท่านบอกว่าเป็นความสมบูรณ์ทุกส่วนทำไมจึงจะมาผิดปกติที่หัวใจอย่างนี้ และผลตรวจท่านสงสัยจะมีการไม่ถูกต้องสักอย่าง ซึ่งท่านขอให้ตรวจซ้ำอีกครั้ง หลังจากที่ได้นั่งพักหนึ่งชั่วโมง ผลก็ปรากฏว่าหัวใจของฉินปกติ ทำให้ฉินผ่านด่านนี้ เดินทางไปต่างประเทศได้

ฉินขอขอบคุณคุณหมอทั้งสองเป็นอย่างสูง เพราะว่าถ้าไม่มีท่าน ฉินก็คงไม่ได้รับอนุญาตให้ไปต่างประเทศได้

ที่นี้มาถึง ครอบอาจารย์และเพื่อนฝูงตามสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ฉินได้ผ่านมา คือ เรียน ป. 1-ป. 3 ที่โรงเรียนราชพงษ์ และ ม. 1-ม. 3 ที่โรงเรียนศรัทธาสมุทร จังหวัดสมุทรสงคราม แล้วเข้ากรุงเทพฯ เรียน ม. 4-ม. 6 ที่โรงเรียนราชินี และ ม. 7-ม. 8 ที่โรงเรียนราชินีบน เรียนอักษรศาสตร์ และฝึกหัดครูที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และท้ายสุดคือการศึกษาในประเทศ

อังกฤษ ตลอดมาดิฉันมีความสุขทุกแห่ง แต่เป็นแบบต่างๆ กัน ดิฉันเป็นคนชอบเพื่อนมาก ไม่ใช่เฉพาะเพื่อนในชั้นเรียนเดียวกันเท่านั้น ไปอยู่ที่ไหนก็รู้จักคนแทบทั่วในที่นั้น ลองมานึกดูว่ามีเพื่อนคนใดที่ดิฉันโกรธเกลียดบ้าง หรือเพื่อนคนใดที่โกรธเกลียดดิฉันบ้าง ก็นึกไม่ออกเลย นึกถึงเพื่อนที่ไหนก็ตามก็จำได้แต่ความสุขที่ได้รับจากเพื่อนๆ ในที่นั้นๆ ดิฉันจึงนึกว่าตนโชคดีมากในแง่นี้ ธรรมชาติคงจะสร้างให้คนจำได้แต่ความสุข ความดี ลืมความทุกข์ต่างๆ เพื่อชีวิตจะได้愉รอด

ดิฉันเคยเรียนสุภาษิตอังกฤษบทหนึ่งว่า Good to forgive; best to forget (การให้อภัยนั้นดี แต่การลืมเสียย่อมดีที่สุด) เคยคิดว่าตนจะให้ภัยใครนั้นคงทำได้ ส่วนที่จะให้ลืมนั้นคงเป็นไม่ได้ แต่เดี๋ยวนี้ดิฉันดีใจและมีความสุขมากจริงๆ ว่าดิฉัน “ลืม” ได้แล้ว

หลวงสินธุสงครามชัย อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี 2483 ดิฉันขออนุญาตตั้งโรงเรียนอนุบาล คอยอยู่ตั้งหลายเดือน ใบอนุญาตไม่ออกสักที พรรคพวกทางกระทรวงฯ มากระซิบบอกว่าเขาส่งเรื่องของเราไปหลายต่อหลายครั้งแล้ว ท่านผู้ใหญ่คนหนึ่งได้เอาลงไปไว้ข้างล่างทุกที เห็นจะลำบาก จำกัดกับดิฉันจึงไปหาคุณหลวงสินธุฯ เล่าเรื่องให้ท่านฟัง (เพราะท่านมีงานที่กองทัพอากาศมาก ไม่ค่อยได้มากระทรวงศึกษาฯ) รุ่งขึ้นคุณหลวงสินธุฯ ก็เข้าไปกระทรวงศึกษาฯ และเซ็นใบอนุญาตให้ตั้งโรงเรียนของเราในวันนั้นเอง ทั้งๆ ที่ท่านไม่เคยรู้จักเรามาก่อน แต่ท่านก็รักความยุติธรรม

คุณเล้ง ศรีสมวงศ์ อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้หาวิธีช่วยเหลือดิฉันด้วยประการต่างๆ ซึ่งหลังจากนั้น เมื่อดิฉันทำสนามหน้าโรงเรียน (ถนนพญาไท) ท่านได้บริจาคเงินมาช่วย 20,000 บาท

พญ. อุไรวัฒน์ รัตนานนท์ ภริยานาวาอากาศเอก สกล รัตนานนท์

ท่านได้ส่งบุตรชายทั้งสามคนของท่านมาเรียนที่โรงเรียนครูโศภิตาน พอรู้ว่าดิฉันจะไปขอยืมเงินธนาคารมาปรับปรุงโรงเรียน ท่านก็ออกปากให้กู้จากท่านโดยคิดดอกเบี้ยเท่าธนาคาร แล้วยังหอบเงินมาให้ดิฉันถึงโรงเรียนเองด้วย ทำเรื่องเป็นกันเอง ไม่ต้องยุ่งกับธนาคาร

คุณระเบียบ พงษ์นุ่มกุล แห่งธนาคารกรุงเทพ เมื่อสมัยที่โรงเรียนเก็บเงินค่าเล่าเรียนเป็นรายเดือน ทางโรงเรียนจะต้องจ่ายเงินเดือนครูในวันที่ 1 แต่ผู้ปกครองมาชำระเงินวันที่ 1 ไม่พอจำนวนเงินที่จะต้องจ่าย จึงต้องกู้เงินคุณระเบียบเกือบทุกเดือน แต่พอถึงวันที่ 5-6 มีเงินพอก็ไปชำระคืน คุณระเบียบจะไม่ยอมรับดอกเบี้ย เพราะเห็นว่าเป็นเงินเล็กน้อย แต่ดิฉันไม่ยอม ขอบปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่ควร

อีกคนหนึ่งที่จะลืมเสียมิได้อย่างเด็ดขาดในโลกนี้ คือเพื่อนที่ดีที่สุดคนหนึ่งซึ่งทำให้ดิฉันได้อยู่อย่างมีความสุข หลังจากที่ได้ผจญภัยอันมาแล้ว นั่นคือ **คุณหญิงบุญเลื่อน เครือตราชู** ซึ่งดิฉันรู้จักเพราะเป็นเพื่อนชั้นเดียวกันที่จุฬาฯ แล้วตอนหลังได้แต่งงานกับนายแพทย์โกเมต เครือตราชู ซึ่งเป็นเพื่อนที่ดิฉันรักมากอีกคนหนึ่ง ก็เลยยิ่งคุ้นเคยกันมากขึ้น

คุณบุญเลื่อนเธอสงสาร เห็นว่าดิฉันไม่ค่อยจะมีเงิน เธอขายที่ซึ่งราคาถูกมากให้แก่ดิฉัน ทั้ง ๆ ที่ดิฉันบอกว่าไม่มีเงิน แต่เธอบอกว่าจะให้เงินเมื่อไรก็ได้ทั้งนั้น ตามแต่จะมี ที่เดิมเป็นท้องนาธรรมดา ไม่มีบ้านช่องเลย ดิฉันรับซื้อไว้ด้วยความที่เห็นใจเธอที่มีน้ำใจกับดิฉัน แต่หลังจากจากที่ดิฉันได้ผ่านความลำบากต่าง ๆ มาแล้ว ที่นั่นกลายเป็นที่ชุมชน ราคาเพิ่มมากขึ้นหลายเท่าพันทวี และดิฉันได้ใช้เงินที่ได้จากการนี้ทำให้มีความสุขในตอนปลายของชีวิต เธอเป็นคนชอบซื้อขายที่ดิน เป็นเจ้าของที่ดินหลายแห่ง เธอเห็นว่าดิฉันไม่มีที่ดินของตนเอง ก็คงจะสงสาร เห็นที่ดินแปลงไหนราคาถูกเป็นพิเศษ ก็เอามาเสนอขาย โดยจัดการตัดแบ่งเป็นแปลงเล็กให้ จะได้เป็น

เงินจำนวนน้อย มีหน้าชาวยังให้พ่อส่งเดือนละเล็กน้อยอีกด้วย เพราะเธอรู้ว่าดิฉันไม่มีเงินจริงๆ คุณพ่อของเธอบอกว่าคุณบุญเลื่อนรักดิฉันมาก เห็นที่ผืนไหนราคาถูก แทนที่จะเอาไว้เองทั้งหมด กลับนึกถึงดิฉันทันที ภายหลังดิฉันขายที่เหล่านั้นไปได้ราคาสูงกว่าที่ซื้อไว้เกือบ 100 เท่า ทำให้มีเงินมาทำนุบำรุงโรงเรียนให้ดีขึ้น เพราะถ้าพึ่งค่าเล่าเรียนจะไม่ค่อยมีเงินเหลือเลย

ขอกราบย่ำขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ และครูบาอาจารย์ทุกคนอีกครั้ง ที่ได้มีส่วนสั่งสอนและสร้างสรรค์ให้ดิฉันมีชีวิตที่เป็นสุขเช่นนี้ สำหรับเพื่อนฝูงอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ก็ขอได้รับความขอบคุณทั่วกัน

เมื่อดิฉันตั้งโรงเรียนครูโณทยาน ดิฉันก็มีความสุขกับนักเรียนทุกคน ดิฉันไม่เคยเกลียดนักเรียนคนไหน มีแต่โกรธประเดี๋ยวประด๋าวเท่านั้นสำหรับคนที่ไม่ทำตามคำสั่งของดิฉัน จะเป็นในเรื่องการเรียนหรือเรื่องอื่นก็ตาม ดิฉันต้องขอขอบคุณนักเรียนทุกคนที่ให้โอกาสดิฉันได้สั่งสอนเขา อันทำให้ใจดิฉันเป็นสุข ส่วนผู้ปกครองนักเรียนก็เช่นเดียวกัน ขอขอบคุณที่ไว้วางมือลูกหลานมาให้ดิฉันอบรมสั่งสอน

บุคคลต่าง ๆ ที่ทำให้โรงเรียนครูโณทยานอยู่มาได้ราบรื่นถึง 65 ปี ได้แก่แก่นะครูและครูพิเศษต่างๆ ผู้ซึ่งช่วยรับหน้าที่รับผิดชอบในวิชาที่ตนสอนแต่ละด้านนั้น ก็ทำให้ดิฉันหมดความวิตกกังวล มีเวลาและกำลังใจที่จะคิดปรับปรุงโรงเรียนให้ดีขึ้น ทั้งในด้านวิชาการและธุรการ จึงใคร่ขอขอบคุณอย่างสิ้นเปลืองมา ณ ที่นี้ด้วย

นอกเหนือจากนี้ก็คือเจ้าหน้าที่และคนงานทุกคน ที่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเรียบร้อย ดิฉันจำได้ว่าไม่เคยไล่คนงานออกเลย มีบางคนทีลาออกไปก็เพราะความจำเป็นต่าง ๆ ส่วนตัว หรือเพราะทะเลาะกับเพื่อนคนงาน

ด้วยกันเอง ไม่เคยมีเหตุโกรธเคืองกับตัวดิฉันเลย พวกนี้เมื่อออกไปแล้วก็ยัง
แวะเวียนมาเยี่ยมโรงเรียนบ่อยๆ

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงคณงานหลักของโรงเรียนเก่าคนเป็นรายคนไป
คณงานเหล่านี้ดิฉันถือว่ามีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะทำงานให้โรงเรียน
มาไม่ต่ำกว่า 30 ปี ดิฉันเชื่อว่าตัวเขาเองก็คงคิดถึงตนเองแบบนั้น คือนับว่า
ตนเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน หกคนในพวกนี้ล่วงลับไปแล้ว อีกสามคน
ยังมีชีวิตอยู่ แต่มีเพียงคนเดียวที่ยังคงทำงานกับดิฉันจนกระทั่งบัดนี้ (เกือบ
60 ปีแล้ว)

เรื่องตอนนี้ นักเรียนและครูเก่าอาจจะสนใจอ่าน แต่คนที่ไม่เกี่ยวข้อง
ก็คงจะเบื่อหน่ายเป็นธรรมดา ฉะนั้นก็ขอได้โปรดพลิกข้ามไปเสียก็แล้วกัน

คนงานหลักของโรงเรียนครูโณทยาน

อยากจะขอย้อนเล่าถึงตอนตั้งโรงเรียนครั้งแรก และโดยเฉพาะ ตอนเปิดใหม่หลังสงครามโลก รวมกันไป ว่านอกจากจะมีครูมาช่วยครบถ้วน แล้ว เรายังต้องมีคนงานที่จำเป็นอีก คือ ภารโรง แม่บ้าน คนครัว คนรับใช้ทั่วไป และตอนหลังมีคนขับรถด้วย คนเหล่านี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ส่วนหนึ่งที่ทำให้กิจการโรงเรียนเป็นไปอย่างเรียบร้อย และเขาทุกคนอยู่กับดิฉันเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 30–40 ปี ซึ่งดิฉันยังคงนึกชอบใจเขา และไม่เคยลืมพวกเขาเลยจนทุกวันนี้

1. ภารโรงชื่อ **นายเจือ เกษมพงษ์** มาอยู่ทั้งครอบครัว คือภริยาชื่อนางจัน ให้ช่วยทำงานในครัว มีลูกติดมาด้วยสามคน ซึ่งได้ให้เข้าเรียนในโรงเรียนของเราแล้ว ภายหลังจากเกิดลูกสาวอีกหนึ่งคนด้วย นักเรียนทุกคนคุ้นเคยกับนายเจือดี ผู้ปกครองบางคนก็สนิทสนมกับนายเจือมาก ได้แก่ พวกที่จำเป็นต้องมารับลูกช้า หลัง 17 น. เมื่อครูเวรส่งเด็กกลับบ้านไปแล้ว บางคนอยู่ถึง 18 น. ก็มี เขาได้ฝากฝังนายเจือให้ช่วยดูแลลูกหลานของเขา ผู้ปกครองบางคนไปเมืองนอก กลับมายังซื้อของมาฝากด้วยซ้ำ ซึ่งนายเจือภูมิใจมาก เทียวเอาอวดใครต่อใครไปทั่ว ทั้งนายเจือและแม่จัน ถึงแก่กรรมขณะที่ยังอยู่โรงเรียนเก่า ถนนพญาไท ใกล้สี่แยกราชเทวี

2. แม่บ้านชื่อ **คุณประดับ** เป็นน้องสาวต่างมารดาของคุณประยูร วิญญูรัตน์ ทำหน้าที่หลายอย่าง คือเป็นแม่ครัว (มีผู้ช่วย) และดูแลตลอดถึงการจัดโต๊ะเสิร์ฟอาหารกลางวันและอาหารว่างแก่เด็กนักเรียน เป็นหัวหน้าดูแลคนงานทั้งหมด ให้ทำหน้าที่ให้เรียบร้อย นอกจากนั้นยังต้องดูแลอาหารและงานพิเศษส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ ของดิฉันด้วย นักเรียนจะเรียกคุณประดับว่า “ป้าประดับ” แต่ส่วนคนงานจะเรียกว่า “เจ๊ประดับ”

เมื่อดิฉันอายุ 36 ปี และมีลูกสาวในอุปการะ (ลูกอ๊อด-มีนา) นั้น คุณประคับยังต้องมีหน้าที่เลี้ยงดูโดยตลอด โดยมีผู้หญิงอีกคนหนึ่ง (แม่หงวน) เป็นผู้ช่วยรับหน้าที่สลับเวรกัน ตั้งแต่ลูกอ๊อดนอนแบบเบา จนกระทั่งเรียน จบ ม. 6 โรงเรียนครูโชนทยาน แล้วไปเรียนต่อจบ ม. 8 ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษานั้น คุณประคับดูแลมาตลอด ครั้นไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ จบแล้วไปเรียนต่อที่ประเทศอังกฤษนั้น ก็เลยห่างๆ กันไปหน่อย แต่เมื่อลูกอ๊อดเรียนจบจากอังกฤษ มาอยู่เมืองไทยปีหนึ่งก็แต่งงาน แล้วไปตั้งหลักฐานอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ตอนนี้องค์ที่คุณประคับลาออกจากดิฉันไป เพราะหลานสาวเห็นว่าอายุมากแล้ว ควรจะหยุดทำงานได้แล้ว จึงมารับไปอยู่ด้วยจนถึงแก่กรรม

คุณประคับมีความผูกพันกับโรงเรียนครูโชนทยาน กับดิฉัน และกับลูกอ๊อดมาก เมื่อไปอยู่บ้านหลานสาวไม่นานเท่าใด เกิดมีอาการโรคหลงลืม ขึ้น ทุกๆ เข้าจะต้องพูดกับเด็กรับใช้ว่า “แน่ะ ! ระฆังมีแล้ว เตรียมไปจัดโต๊ะให้นักเรียนได้แล้ว” และบางวันก็พูดว่า “วันนี้วันเกิดของคุณ (หมายถึงดิฉัน) จะมีการเลี้ยงพิเศษด้วยนะ อย่าลืม !” อย่างนี้เป็นต้น

3. แม่หงวน (สงวน) คนสำคัญอีกคนหนึ่ง รองหัวหน้าคนงาน เป็นคนร่างกายแข็งแรงแบบผู้ชาย ถ้ามีงานอะไรที่จะต้องยกข้าวของแบกหาม แม่หงวนจะทำเองทุกอย่าง ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ จะไม่เรียกคนมาช่วยเลย แม่หงวนเป็นคนสะอาด เรียบร้อย ถ้าเห็นห้องน้ำของครูหรือของนักเรียนแลดูสกปรกเมื่อไร ก็จะเอ็ดตะโร หาตัวจะเล่นงานคนที่ทำสกปรกนั้น โดยไม่ไว้หน้าใครทั้งสิ้น ครูบางคนเลยไม่มีใครจะชอบนัก แม่หงวนยังช่วยเหลือลูกอ๊อดด้วย

ตอนหลังเมื่อดิฉันมีที่ดินแปลงเล็กๆ อยู่ที่ถนนงามวงศ์วาน ได้ไปปลูกกระท่อมเล็กๆ ให้แม่หงวนอยู่เฝ้าและดูแลปลูกต้นไม้ เพราะเกรงคันไม้

มาก ได้ปลูกไม้ใบ ไม้ดอก และไม้ผลเต็มไปหมด โดยมีต้องบอก และ มีหน้าซ้ำ คิฉินยังไม่ต้องจ่ายเงินค่าซื้อต้นไม้ัน ๆ ทั้งนี้ก็ได้ทราบจากเจ้าของบ้านใกล้ ๆ แลวนั้นเล่าให้ฟังว่าเมื่อเขาผ่านสวนคิฉินไปทีไร ไม่ว่าจะป็นเช้า-สาย-บ่าย-เย็น จะมองเห็นแม่หงวนชลุอยู่กัับต้นไม้ตลอดเวลา จึงเข้าใจเอาเองว่าแกคงจะรักต้นไม้และคงจะปลูกต้นไม้เก่ง ก็เลยพากันมาเจรจาขอให้แม่หงวนไปช่วยดูแลสวนให้พวกเขาบ้าง เมื่อแม่หงวนไปช่วยทำสวนให้ท่านเหล่านั้นแล้ว แทนที่จะรับเงินค่าจ้าง แกกลับขอเป็นต้นไม้แทน คือต้นไม้ดอก หรือไม้แปลก ๆ ที่ยังไม่มีในสวนของคิฉินนั่นเอง

ยิ่งกว่านี้ ที่สวนคิฉินมีบ่อน้ำ แม่หงวนเลี้ยงเป็ด สร้างเล้าเป็ดเอง โดยใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่ 2-3 กอ ซื่อแต่เพียงดักจากมางูหลังคา และเส้นหวายมามัดเท่านั้น โรงเรียนได้ใจเป็ดจากแม่หงวนสัปดาห์ละ 100 ฟอง เป็นที่สนใจและชื่นชมของคนในโรงเรียนทุกคน

ยังมีอีก คือที่โรงเรียนใช้ผักทำกับข้าวให้นักเรียนหลายอย่าง อย่างละ 20-30 กิโลกรัม ทุกวัน บ่อยครั้งที่แม่หงวนเที่ยวไปเก็บผักบุ้ง-สายบัวจากบึงแถว ๆ นั้น (ไม่มีเจ้าของ) อย่างละหลายสิบกิโล คอยเอาไว้ให้ในวันเสาร์หรืออาทิตย์ที่คิฉินไปดูสวน รวมทั้งตะไคร้ ใบกะเพรา โหระพา พริกที่แกปลูกเองในสวนด้วย พวกเด็ก ๆ ที่โตหน่อยชอบขอติดรถไปด้วย และทุกคนจะทิ้งในผลงานของแก ไม้รู้ว่าแกเอาเวลาที่ไหนมาทำได้เช่นนั้น

กรุณาอย่าเพิ่งเบื่อนะคะ คิฉินสัญญากับคนพวกนี้ไว้ว่าถ้าเขียนประวัติเมื่อไร ก็จะบันทึกเรื่องของเขาลงไปด้วย เพราะคิฉินถือว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยจัดการโรงเรียนให้เรียบร้อย

ขอย้อนมาเล่าเพิ่มเติมเรื่องงานของแม่หงวนอีก ตอนนั้นแลวนั้นมีบ้านใหม่ปลูกขึ้นอยู่เรื่อย ๆ เจ้าของบ้านต้องการตัดต้นไม้ที่ไม่ต้องการออก และกำจัดเศษไม้มากมายที่ทิ้งระเกะระกะไว้หลังจากบ้านสร้างเสร็จเรียบร้อย

แล้ว เพื่อให้บ้านดูสะอาดงดงาม แม่หรงวนจึงถือโอกาสขอเศษไม้เหล่านั้น ซึ่งทุกคนยินดีให้เพื่อจะได้ไม่ต้องเสียเงินจ้างรถจ้างคนงานมาขนไปทิ้ง

แม่หรงวนรวบรวมไม้เหล่านี้ไว้เป็นกองๆ แล้วให้รถของโรงเรียนไปขนทุก ๆ วันเสาร์-อาทิตย์ เพื่อเอามาทำฟืนหุงข้าวกระทะเลียงนักเรียน ก่อนหน้านั้นเราเคยซื้อฟืนเป็นประจำครั้งละหลายสิบคิว จนถึงขั้นสร้างโรงเก็บฟืนไว้เรียบร้อย แต่ต่อมาภายหลังคนขายฟืนเหลวไหล ส่งบ้างไม่ส่งบ้าง สร้างความเดือนร้อนให้เรามาก ก็พอดีกับที่แม่หรงวนมาแก้ปัญหานี้ได้ บ้านแถวนั้นเองมีสร้างใหม่ต่อกันเรื่อย ๆ ทั้งสองฟากถนน จึงไม่ต้องกลัวว่าฟืนจะขาดมือ เป็นอันว่าแม่หรงวนประหยัดเงินให้โรงเรียนได้ไม่ใช่น้อย

จากผลงานอันหลากหลายของแก ดิฉันจึงแบ่งที่ดินเป็นแปลงเล็ก ด้านหลังแปลงหนึ่ง โอนโฉนดให้เป็นกรรมสิทธิ์ของแกอย่างถูกต้อง ลูกชายของแกเป็นช่างไม้จึงจัดการปลูกบ้านแล้วพาครอบครัวมาอยู่ ต่อมาไม่นานเมื่อดิฉันมาปลูกบ้านอยู่ริมสวนนี้ ดิฉันได้ปลูกบ้านหลังเล็ก ๆ ให้แม่หรงวนอยู่ในบริเวณเดียวกัน แต่บ้านนี้ไม่ได้ให้ เพียงแต่ให้อยู่เป็นเพื่อน และแม่หรงวนเสียชีวิตที่บ้านนี้เอง

เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ก็จะเห็นว่า ดิฉันออกจะเป็นคนโชคดี ได้ผู้ที่มารับหน้าที่สำคัญ ๆ ไปครบถ้วน ทำให้มีเวลาทุ่มเทให้แก่นักเรียนและครูเต็มที่

4. ภายหลังเมื่อเรารับนักเรียนประจำ ก็ต้องมีครูอยู่ประจำและจำเป็นต้องมีคนซักผ้าโดยเฉพาะ แม่แดง หญิงซักผ้านี้ก็อายุรุ่นราวคราวเดียวกับสามคนที่เอ่ยถึงมาแล้ว คือประมาณ 33-35 ปี คนนี้แปลกกว่าคนอื่น คือมาทำงานแบบไป-กลับ ไม่ได้อยู่ประจำที่โรงเรียน แต่กระนั้นก็รับผิดชอบในหน้าที่ดี ให้ความสบายใจแก่ดิฉันเช่นเดียวกัน และได้อยู่กับดิฉันมากกว่า 30 ปี ก่อนที่จะถึงแก่กรรมก่อนคนอื่นทั้งหมด เมื่ออายุเพียงราว 65 ปี (ขณะที่เรายังอยู่โรงเรียนเก่า ถนนพญาไท)

5. คนงานรุ่นใหญ่คนสุดท้ายเป็นหญิง ชื่อ ป้านย มีหน้าที่หลักคือ หุงข้าวกระทะ ซึ่งไม่มีใครคนอื่นหุงเป็น และดูแลความเรียบร้อยบริเวณ โรงหุงข้าว และรอบ ๆ ครัว คนนี้ก็อายุเท่า ๆ คนอื่น และทำงานอยู่กว่า 30 ปี ก่อนจะตายเมื่อเราย้ายโรงเรียนมาอยู่ประจักษ์แล้ว

หมดชุดพวกผู้ใหญ่ห้าคนแล้ว ก็ถึงชุดที่มาอยู่ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ชุดนี้ ก็อยู่คนละหลายสิบปีเช่นเดียวกัน

6. สุทัศน์ (ยู่) คนขับรถ พี่ชายของเขาซึ่งเป็นคนทำสวน ได้เอามาฝากให้รับใช้ทั่วไป ตั้งแต่ยู่อายุยังไม่ถึงวัยรุ่นด้วยซ้ำ (ส่วนพี่ชายทำงานอยู่เพียงไม่กี่ปี) ดิฉันใช้ยู่เด็กชายไม่ถนัดนัก จึงส่งตัวไปให้อยู่กับน้องเขย (พลตรี ประลอง พลจันทร์) จนกระทั่งอายุพอที่จะทำใบขับขี่รถยนต์ได้ ก็ให้ไปหัดขับรถ เมื่อได้ใบขับขี่แล้วจึงให้มาขับรถคันแรกของดิฉัน (รถจี๊ป) และก็ขับเรื่อยมา เว้นแต่ปีหนึ่งที่เขาป่วยทั้งปี ขับรถไม่ได้ ดิฉันต้องไปจ้างคนอื่นมาขับแทน แต่เมื่อเขาหายป่วยเป็นปกติดีแล้ว ก็ขับรถต่อมาจนกระทั่งอายุเกือบ 70 ปี

นักเรียนแทบทุกคน โดยเฉพาะนักเรียนประจำ จะคุ้นเคยกับยู่มาก เดียวนี้เมื่อดิฉันไปพบนักเรียนเก่าไม่ว่าชายหรือหญิง ทุกคนแปลกใจมาก ที่เห็นยู่ยังขับรถให้ดิฉันอยู่ ต่างก็พากันถามยู่ว่าจำพวกเขาได้หรือไม่ ยู่จะจำได้อย่างไร เพราะเมื่อเด็กพวกนั้นอยู่ครูโศภิตยาน อย่างมากก็อายุไม่เกิน 15 ปี เมื่ออายุมากขึ้น รูปร่างหน้าตาก็เปลี่ยนไป บางคนเป็นนายพันแล้ว แต่สำหรับเด็กผู้ชายที่ชนมาก ๆ และเล่นอะไรแปลก ๆ พิสดารละก็ ยู่ยังจำได้ดี ยู่มีครอบครัวอยู่ในโรงเรียน มีลูกสี่คน เมื่อลูก ๆ มีครอบครัวต่างก็แยกออกไปอยู่บ้านของคนต่างหาก ส่วนยู่ยังคงอยู่ในบ้านบริเวณเดียวกับบ้านดิฉัน ซึ่งดิฉันได้แยกโฉนดที่ดินยกให้แบบเดียวกับแม่หลวง และช่วยดูแลเรื่องปลูกบ้านให้ด้วย

7. บุญ เด็กผู้หญิง มาอยู่เมื่ออายุสิบกว่าขวบเท่านั้น ตอนแรกๆ ให้วิ่งเล่นรับใช้ทั่วไป พออายุมากขึ้นมีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องจัดการอาหาร การกินทั้งสามมือ ให้ครู ทั้งไป-มาและประจำ กับนักเรียนประจำด้วย ดูแลทุกอย่าง ตั้งแต่สถานที่กินอาหาร โต๊ะ-เก้าอี้ จนถึงเครื่องใช้-จาน ชาม ช้อน ส้อม ถ้วยแก้ว ฯลฯ ของนักเรียนและครูประจำทั้งหมด

ระหว่างโรงเรียนหยุดภาคปลายสมัยหนึ่ง ดิฉันส่งบุญไปเรียนทำผม ที่ร้านคารุง ตรงสี่แยกราชเทวี ใกล้ๆ โรงเรียน เพราะสังเกตดูว่าเขามีหัวทางนี้ เมื่อเรียนจบแล้วจึงมีหน้าที่ทำผมให้ดิฉันด้วย โดยดิฉันสร้างห้องทำผมไว้ใกล้ๆ บริเวณที่บุญทำงาน จึงสะดวกสบายมาก นานๆ ดิฉันจึงจะไปร้านทำผมจริงๆ สักที นอกนั้นให้บุญสระ-เช็ดให้ ทำให้ไม่เสียเวลาสอนนักเรียน เพราะมักจะทำตอนค่ำ หรือวันเสาร์-อาทิตย์

บุญมีลูกสามคน สามเฒ่าทำการค้าขาย ไม่ได้อยู่ในโรงเรียน เมื่อลูกสาวคนโตเรียนจบแล้วก็ชวนขวยหาวิธีไปเรียนต่อและทำงานที่อเมริกา ส่วนลูกชายก็เรียนจบได้ทำงานเป็นเรื่องเป็นราวและมีครอบครัว บุญจึงออกจากโรงเรียนไปอยู่กับลูกชาย ช่วยเลี้ยงหลาน หลังจากที่อยู่ที่โรงเรียนไม่ต่ำกว่า 30 ปีเหมือนกัน ครอบครัวของลูกๆ ต่างมีฐานะดีพอสมควร เขายังมาเยี่ยมเยียนดิฉันอยู่เสมอ เมื่อโรงเรียนยังไม่ได้ปิดกิจการ ทุกวันเกิดของดิฉันเขาจะมามาร่วมเป็นแม่งานจัดเลี้ยงอาหาร ครู-นักเรียนเก่า และเพื่อนๆ ของดิฉัน ไม่เคยขาดเลย

8. ล้วน เด็กผู้หญิง มาอยู่โรงเรียนตั้งแต่เล็กแบบเดียวกับบุญ ได้จัดให้ช่วยคุณประดับทำกับข้าวทุกอย่าง พอโตขึ้นเลยเก่ง ทำกับข้าวตามอย่างคุณประดับได้เป็นอย่างดี เมื่อคุณประดับออกไปแล้วได้ทำหน้าที่แม่ครัวใหญ่แทน ล้วนรูปร่างใหญ่โต แขนขาแข็งแรงมาก ผัดข้าวผัดหรือก๋วยเตี๋ยว กระทะใหญ่มาก ๆ ได้อย่างสบาย ล้วนอยู่ที่โรงเรียนนับแล้วก็ไม่ต่ำกว่า 30 ปีเหมือนกัน

เมื่อล่วนแต่งงานแล้ว เขามาซื้อบ้านอยู่ใกล้ๆ โรงเรียน และยังคงมาช่วยงานที่โรงเรียนอยู่ ลูกๆ ของเขาก็เรียนจบจากครูโทยานก่อนไปเรียนต่อที่อื่น ภายหลังล่วนเกิดป่วย มือและแขนบวม ใช้งานหนักไม่ได้ แต่ก็ยังทนทำงานให้อีก จนกระทั่งไม่ไหวจริงๆ จึงต้องขอหยุดไป หลังจากนั้นไม่นานก็ถึงแก่กรรม

เมื่อล่วนเลิกทำงานไปแล้ว น้องสาวของเขาชื่อสุนทร ซึ่งมาอยู่ตั้งแต่เด็กเหมือนกัน และเป็นลูกมือช่วยพี่สาวมาโดยตลอด จึงมาทำหน้าที่แทนเป็นอย่างดี จนกระทั่งโรงเรียนปิดกิจการ

9. สุนทร ก็แบบเดียวกับพี่สาว ทำหน้าที่แม่ครัวใหญ่ได้โดยที่ดิฉันไม่ต้องไปดูแลสั่งสอน สุนตรมีลูกสาวหลายคน ซึ่งเรียนที่ครูโทยานทั้งนั้น ส่วนสามีเขาทำงานอยู่ใกล้ๆ โรงเรียน รวมเวลาที่เขามาอยู่โรงเรียนตั้งแต่ต้นจนโรงเรียนปิดกิจการนั้นก็หลายสิบปีเหมือนกัน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ดิฉันนับคนงานทั้งเก้าคนนี้เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน ซึ่งตัวเขาเองก็คงจะรู้สึกเช่นนั้น เราจึงอยู่กันมาได้อย่างราบรื่น ทั้งครูและนักเรียนก็เช่นเดียวกัน ดิฉันพยายามทำให้พวกเขาารู้สึกว่าโรงเรียนเป็นบ้านหลังที่สองของเขา ที่จริงยังมีคนงานอื่นๆ อีกหลายคนที่อยู่มาไม่ต่ำกว่า 10 ปี แต่จิตใจเขายังไม่จดจ่อกับโรงเรียนเท่ากับเก้าคนข้างบนนี้ เมื่อตอนโรงเรียนปิดกิจการนั้น ตามกฎหมายเราต้องจ่ายเงินเดือนให้ครูและคนงานที่ทำงานอยู่ถึง 10 ปีอย่างฟรีๆ อีกคนละ 10 เดือน ปรากฏว่าแทบทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์ที่จะได้รับเงินนี้ มีเพียงไม่กี่คนที่ได้รับฟรีเพียง 3 เดือน เพราะทำงานมาไม่ถึง 10 ปี

ขณะนี้ดิฉันมีอายุเข้าบั้นปลายของชีวิตแล้ว จะจากโลกไปในวินาทีไหนก็ได้ จึงขอถือโอกาสสุดท้ายนี้กล่าวคำอำลาต่อทุกๆ คน และหวังว่าถ้าภพหน้ามีจริง ขอให้เราได้ไปพบกันอีก

ความสุข-ผลพลอยได้จากงานอาชีพ

สนุกกับเด็กอนุบาล

เมื่อตอนแรกตั้งโรงเรียนอนุบาลครุโทยาณนั้น ดิฉันลงมือสอนด้วยตนเอง ได้คลุกคลีใกล้ชิดกับเด็กอายุ 3-4 ขวบ ที่ไว้เตยงสา ได้เห็นเขาทำและพูดอะไร ๆ ที่น่าขัน ให้ความสุขแก่ผู้สอนมาก เช่น วันหนึ่งดิฉันลงบันไดบ้านด้านหน้าที่มีคันเชอร์รี่ออกลูกเต็มต้นอยู่ข้างๆ บันได เห็นเด็กผู้ชายเล็กๆ 4-5 คน ยืนอยู่รอบๆ คันเชอร์รี่นั้น ยังมีคนที่ดิฉันจะพูดอะไร เด็กคนหนึ่งรีบกล่าวว่า “ผมปาวคับ” ดิฉันถามว่า “อะไรนะจ๊ะ” เขาก็นิ่งไม่ตอบ ดิฉันย้ำอีกว่า “เมื่อตะกี้ที่เธอพูดว่า ‘ปาวคับ’ นะ แปล่าอะไร” เขาตอบว่า “ปาวอะไรก็ไม่ทราบคับ !”

ดิฉันนึกเดาเหตุการณ์ได้ตลอด คือเด็กพวกนี้คงอยากเก็บเชอร์รี่ แต่ตัวเล็กเกินกว่าจะปีนขึ้นต้นได้ จึงได้แต่ยืนมอง พอครูถาม ไม่รู้จะตอบอย่างไร เลยบอกว่า “ปาวคับ” ต่อจากนั้นดิฉันได้ยินคำว่า “ปาวคับ” แพร่หลายในหมู่เด็กผู้ชาย ไม่ว่าจะกำลังเล่นอะไรอยู่ พอครูถามก็ต้อง “ปาวคับ” เอาไว้ก่อน คิดว่าปลอดภัยดี

อีกคนหนึ่ง เป็นเด็กผู้ชายเหมือนกัน วันหนึ่งถึงเวลาที่เขาจะต้องเอาดอกไม้มาหัดปักแจกัน ตั้งโต๊ะอาหาร แต่เขาลืมไป เพิ่งนึกขึ้นได้ตอนจะเข้าห้องเรียนแล้ว คุณแม่เขาเคยสอนว่าถ้าทำผิดอะไรโดยไม่ได้ตั้งใจ ก็จะต้องรีบกล่าวคำขอโทษ และบอกว่าตนไม่ได้ตั้งใจจะทำผิดเช่นนั้น เขาจึงเดินตรงเข้าไปไหว้ครูอย่างนอบน้อมน่ารักและพูดว่า “คุณครูครับ ผมขอโทษครับ ผมไม่ได้ตั้งใจเลยครับ”

ครูถามว่า “เธอไม่ได้ตั้งใจอะไร ?”

“ไม่ได้ตั้งใจเอาดอกไม้มาคับ !” เขาตอบ โดยตัดคำว่า “ลืม” ออกไปเสีย

ที่นี้เป็นเด็กผู้หญิงบ้าง วันหนึ่งเห็นนั่งร้องไห้ครางฮือๆ อยู่ ครูถามว่าร้องให้ทำไม ? ใครทำอะไรเธอ ?

เด็กคนนั้นตอบว่า “แดงนะซีคะ (แดงเป็นนักเรียนประจำ) เขาบอกให้หนูเอาหนังสือการ์ตูนที่บ้านมาให้เขาดู แต่หนูลืมไป เขาโกรธใหญ่ พูจะเปิดเผยความลับของหนูทั้งหมดเลยล่ะ ฮือๆ”

ครูถาม “แล้วเธอมีความลับอะไรล่ะ ?”

“หนูก็ไม่ทราบค่ะ โฮๆ” เธอยังร้องดังขึ้น !

มีความสุขกับลูก-หลานของตนเอง

เมื่อดิฉันเลิกสอนเด็กเล็ก เพราะมีเด็กโตที่จำเป็นจะต้องสอนมากกว่า ก็มีลูก-หลานเล็กๆ ของตนมาอยู่ด้วย มาเรียนและมาให้ความสุขแทนที่หลายคน กว่าเราจะโตพอที่จะรู้ภาษาคนธรรมดา และเลิกพูด เลิกทำสิ่งที่น่าขันสำหรับพวกผู้ใหญ่ก็อีกหลายปี จะขอเล่าไปที่ละคน ดังต่อไปนี้ :-

คนแรกเป็นหลานชื่อ “ตุ้ย” ซึ่งพ่อแม่ของเขาเอามาให้ดิฉันเลี้ยงตั้งแต่ยังเดินไม่แข็งแรงด้วยซ้ำ แต่ดิฉันเล่นกับเด็กเล็กเกินไปไม่เป็น จึงปล่อยให้นอนกับคนเลี้ยง และไปดูไปเล่นด้วยประเดี๋ยวประด๋าวเท่านั้น จนกระทั่งตุ้ยเริ่มพูดพอรู้เรื่อง ดิฉันจึงเอามาเลี้ยงใกล้ชิด ไปไหนๆ ก็เอาไปด้วย แม้แต่ไปต่างจังหวัด ตอนนั้นดิฉันมีเด็กผู้หญิงที่ให้ติดตามและพาไปไหนๆ 3-4 คน อายุราว 8-10 ขวบ ตุ้ยจึงเป็นเด็กที่สุดในคณะ

1. ระยะหนึ่งเมื่อตุ้ยอายุสามขวบกว่า ดิฉันไปกินอาหารเย็นที่บ้านท่านผู้หญิงพูนศุขที่ถนนสีลมทุกวัน โดยเอาตุ้ยไปด้วย วันหนึ่งขากลับนั่งรถสามล้อกลับบ้าน ผ่านสวนลุมพินี เวลาประมาณสองทุ่ม ได้ยินเสียงทหารเป่าแตรนอน ตุ้ยถามว่านั่นเสียงอะไร ดิฉันบอกว่าทหารเขาเป่าแตรให้พวกทหารทุกคนรู้ว่าถึงเวลาต้องนอนแล้ว เขาถามต่อไปว่า “เวลาทหารนอน

จะต้องเป่าแตรอย่างนี้ทุกวันเลยหรือคับ ?” ดิฉันตอบว่า “แน่นอน ทหารทุกคนจะต้องเข้านอนเมื่อได้ยินเสียงแตร มิฉะนั้นจะถูกลงโทษ” ดุ้ยถามต่อไปว่า “เอ๊ะ ! แล้วทหารคนที่กำลังเป่าแตรอยู่นี้ พอเขาจะนอน ใครจะเป่าแตรให้เขาละคับ ?”

คนขี่สามล้อหัวเราะก๊ากใหญ่ แล้วพูดว่า “คุณหนูนี้ช่างคิดช่างถามดีเหลือเกิน !” ดิฉันเองก็อดหัวเราะไม่ได้ เลยตอบไปว่า “ไม่รู้ซี ทำเขาจะเตรียมตัวให้พร้อม พอเป่าจบก็รีบมุดหัวเข้านอนเลยกระมัง เพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ !”

2. วันหนึ่งเราไปเที่ยวบางแสนกัน ไปรถยนต์สองคัน ดิฉันนั่งคันหลังกับพวกเด็กเล็ก ๆ หลายคน ไปถึงสำโรง รถของเราเกิดติดขัด ไม่ยอมแล่นเสียเฉย ๆ คนที่ขับรถคันนี้ได้แต่ขับ ไม่รู้เรื่องเครื่องยนต์ คนที่รู้เรื่องเครื่องยนต์ก็ไปกับรถคันหน้าแล้ว และไม่รู้ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นแก่เรา ดิฉันให้ช่วยกันเข็นรถไปจอดริมถนน เพื่อรอให้รถคันหน้ารู้ว่าเราไม่ได้ตามไป ก็คงจะวกกลับมาดูเอง

ที่นี่พอเยกหน้าขึ้นดูที่ป้ายข้างถนน เห็นป้ายใหญ่ว่า “สถานีตำรวจสำโรง” ดิฉันจึงว่า “เคราะห์ดีที่รถมาเสียหน้าโรงพัก ค่อยอุ่นใจหน่อย”

ดุ้ยถามว่า “โรงอะไรนะ คุณป้า”

ตอบว่า “โรงพัก ยังไงละ ไม่เห็นตำรวจนั่นหรือ ?” พลังที่ชี้ให้เห็นตำรวจบนโรงพัก

ดุ้ยถามต่อไปว่า “โรงสำหรับให้ใครพักคับ ?”

เอ ! ไม่นึกว่าจะมีใครถามอย่างนี้ และเราเองก็ไม่เคยสงสัยที่จะถามว่า “ใครพัก” เลย เลยตอบไปตื้อ ๆ ว่า “ไม่รู้ซี ใคร ๆ เขาเรียกกันอย่างนั้นนี่มีคนพักหรือเปล่าก็ไม่รู้”

ดุ้ยอยากรู้อยากเห็นมาก โผล่หน้าต่างรถ ดาสดสายไปบนโรงพัก

มองเห็นห้องลูกกรงเหล็ก มีผู้ชาย 2-3 คนในนั้นเกาะลูกกรง และหันหน้ามองออกมาข้างนอก ดูย่ำแย่เสียยิ่งกว่า “รู้แล้ว รู้แล้ว โรงสำหรับขโมยมาพักแน่ ๆ อยู่ในกรงนั่นยังงี้ !”

แล้วเขาก็อธิบายอย่างกับรู้จริงจิงว่าตำรวจเขาจับขโมยได้ แล้วเอาพวกไว้ที่นั่นก่อน (ไม่ได้บอกว่าก่อนที่จะเอาไปไหน) คิดขึ้นมาคิด ๆ ดู อาจจะจริงเช่นนั้นก็ได้ ท่านผู้อ่านคิดอย่างไรคะ ?

เดี๋ยวกะ ! ยังไม่จบ เมื่อรถคันหน้ารู้ตัวว่าเราไม่ได้ตามไป เขาก็เอะใจแล่นกลับมาดู และเมื่อแก้ไขได้เรียบร้อยแล้วก็แล่นต่อไป คราวนี้เขาให้รถเราเล่นนำหน้า เพื่อจะเกิดอะไรขึ้นอีก

3. เมื่อใกล้จะถึงบางแสนอยู่แล้ว เห็นว่าเพิ่งเกิดอุบัติเหตุขึ้นหยก ๆ รถชนกันอย่างร้ายแรง รถเก๋งคันเล็กกว่าอยู่กลางถนน และรถตู้คันใหญ่จอดอยู่ข้างทาง ไม่ทราบว่ามีคนเจ็บคนตายหรือเปล่า ขณะที่รถเราแล่นผ่านไปช้า ๆ คิดันบอกเด็ก ๆ ว่า “เห็นไหม นี่แหละโทษของการขับเร็วเกินไป ถ้าต่างฝ่ายต่างขับช้า ๆ การชนก็คงไม่ร้ายแรงอย่างนี้ นี่ต้องขับเร็วมากแน่ ๆ มิฉะนั้นรถเก๋งคันเล็กคงไม่ถึงกับคว่ำไถ่อย่างนั้น”

ดูย่ำแย่ขึ้นทันทีว่า “รถมันคว่ำหรือหงายนะ คุณป้า ?”

เอาอีกแล้ว ! ทุกคนในรถหัวเราะ คิดันตอบว่า “จริง ๆ นะ รถมันหงายท้อง แต่ทำไมคนจึงพูดกันว่ารถคว่ำก็ไม่ใช่ เราถึงพูดตาม ๆ เขาไปอย่างนั้น ถ้าแทนที่จะมาบอกคนขับรถของเราว่า ‘ขับช้า ๆ นะ มีรถคว่ำอยู่กลางถนนข้างหน้าโน้น’ แต่เราพูดว่า ‘มีรถหงายอยู่กลางถนน’ ฟังดูมันก็จะขัดหูเกินไปหน่อย”

ดูย่ำแย่ไม่สนใจคำอธิบายนี้เลย แต่ก็ทำสีหน้าเหมือนกับอยากจะพูดว่า “ชอบกลนะ ชอบกลจริง ๆ”

4. อีกเรื่องหนึ่ง ตอนนั้นดูย่ำแย่เกือบหัวขบแล้ว เราเล่นรถผ่าน

เรือนจำลองเปรม ดุษฎีมองเห็นก่อนเด็กคนอื่น ถามว่า “บ้านใครนะ กำแพงขาวเหยียดเดียว ?” ดิฉันแกล้งบอกว่าเป็นบ้านเศรษฐีที่ร่ำรวยมาก ถ้าเขาให้เราไปอยู่ได้ ใครอยากอยู่บ้าง ? หลานชายคนหนึ่งซึ่งอายุอ่อนกว่าดุษฎี รีบตอบว่า “ผมอยากอยู่คับ” แต่ดุษฎีซึ่งมีนิสัยขี้สงสัย ยังไม่ตอบ มองขึ้นไปบนกำแพงเห็นมีป้อมเล็กๆ มีตำรวจยืนอยู่เป็นระยะๆ ไป เขาร้องเอ็ดตะโรว่า “ไม่เอา ! ดุษฎีไม่อยากอยู่หรอก มีตำรวจถือปืนอยู่บนกำแพงนั่นแหละ เห็นไหม เขาต้องคอยเฝ้าขโมยไม่ให้หนีไปแน่ๆ นี่มันบ้านขโมยชัดๆ”

ดุษฎีไม่รู้จึกคำว่าเรือนจำและนักโทษ รู้จักแต่คำว่า “ขโมย”

5. วันหนึ่งดิฉันจึงดุษฎีขึ้นรถรางแถวสีลม หรือบางรักอะไรนี้แหละ ฝนตกปรอยๆ น้อยๆ แต่ประเดี๋ยวเดียวได้ยินเสียงฟ้าครืนๆ ฟ้าแลบ และมีเสียงเปรี้ยวๆ ด้วย แล้วโดยไม่รู้ตัว แสงไฟแว่บลงมาตามสายไฟฟ้า ตามสายรถราง ถึงที่คนยืนจับเลย เกระเซ่หัดที่คนจับหลบทัน มีควันคลุ้งเต็มรถ น่ากลัวมาก คนจับขอให้ทุกคนนั่งนิ่งๆ ก่อน พอควันจางแล้วจึงให้ลงจากรถ ไปขึ้นคันอื่น ซึ่งบังเอิญตรงนั้นมีรางเหล็ก รถคันอื่นแล่นไปได้ไม่ติดขัด

ตามปกติดุษฎีได้ชื่อว่าขี้กลัว โดยเฉพาะกลัวผี เพราะมีคนโตๆ ล้อเล่นเสมอ คราวนี้แทนที่ดุษฎีจะกลัว กลับสนุกใหญ่ บอกว่า “ดุษฎีชอบรถรางจัง ที่นี้คุณป้าอย่าใช้รถสามล้อเลยนะคับ !” พอกลับมาถึงบ้านก็เที่ยวเล่าให้ใครต่อใครฟังซ้ำแล้วซ้ำเล่า ประกอบด้วยท่าทาง—โดยเฉพาะตอนที่รถเสียงดังเปรี้ยวๆ ข้างบนแล้วไฟแว่บจู่ตกลงมาตามสายถึงตัวรถ—เล่าอยู่อีกนานทีเดียว

เรื่องเกี่ยวกับรถนี้ยังมีที่น่าขันอีกหลายอย่าง ดิฉันจะเล่าเท่าที่ทำได้ดี

ครั้งหนึ่งรถกำลังแล่นไปดี ๆ ดุษฎีร้องบอกคนที่จับบอกว่า “เร็ว จับเร็วๆ ตำรวจตามมาข้างหลังแล้ว” พวกเราในรถก็ถามว่า “ทำไมต้องจับเร็วล่ะ ?” เขาตอบว่า “ก็ตำรวจเขาคอยจับคนไม่ไ้หรือ ถ้าเขามาทันเรา เขาก็จับเราได้ล่ะซี !”

นี่แหละค่ะ ! ความคิดของเด็กไทย คงจะมีอีกหลายคนที่คิดแบบเดียวกันนี้ เรื่องนี้ทำให้ดิฉันหนีไปคิดถึงตำรวจในประเทศอังกฤษ คนอังกฤษไม่ว่าเด็กหรือแก่ ถ้าเห็นตำรวจแล้วจะอุ่นใจขึ้นมาทันที เพราะเขารู้ว่าถ้าเกิดอะไรขึ้นตำรวจจะช่วยเขาได้แน่

สมัยก่อนผู้หญิงไม่ขับรถกันมากอย่างทุกวันนี้ คงจะเป็นเพราะไม่กล้าและขับไม่เก่ง

วันหนึ่งรถของเราแล่นมาตามริมทางอย่างช้าๆ แต่มาเจอรถคันหนึ่งขวางหน้าอยู่ ไม่รู้ว่ารถคันนั้นต้องการจะทำอะไรกันแน่ หย็อกแฮ็กๆ ขวางทาง เราต้องหยุดคอยตั้งหลายนาที คู้ยซึ่งนั่งอยู่ข้างหลังพูดว่า “ไหนๆ ขอดูหน่อยซิ อย่างนี้ต้องเป็นผู้หญิงขับแน่ๆ” และก็ไม่น่าเชื่อ ถูกของเด็กคนขับรถคันนั้นเป็นผู้หญิงจริงๆ พวกเราก็ได้แต่นั่งชันกัน

ต่อมา พลตรี ประลอง พลจันทร์ น้องเขยของดิฉัน ไม่มีบุตร จึงมาขอรับคู้ยเป็นบุตรบุญธรรม คู้ยเลยห่างจากพวกเราไป แต่ก็มีเด็กอื่นเข้ามาแทน ดังจะเล่าต่อไป

บุญพร้อม อติรัตน์ (ตุ๊กตา)

แม่ของตุ๊กตาเอาเธอมาอยู่กับดิฉันเพื่อให้เป็นเพื่อนเล่นของลูกอ๊อด ลูกสาวดิฉัน และจะได้เรียนหนังสือต่อไปด้วย ตุ๊กตามาอยู่ตั้งแต่อายุสองขวบ แก่กว่าลูกอ๊อดหนึ่งปี

วันหนึ่งเพื่อนดิฉันขับรถมารับเด็ก ๆ ไปเที่ยวสนามบินคอนเมืองสมัยนั้นถนนไปคอนเมืองยังเป็นเส้นเล็ก ๆ เล่นผ่านทุ่งนาทั้งสองข้าง ตอนหนึ่งเราผ่านกระท่อมเล็ก ๆ ของชาวนาที่ปลูกไผ่ริมถนน รูปร่างคล้าย ๆ กันเป็นระยะ ๆ ห่างกัน ราว 6-7 หลัง ตุ๊กตาซึ่งตอนนั้นอายุราวหกขวบ ร้องเรียกให้ทุกคนดู และพูดว่า “ดูกระท่อมนั่นซิ สวยดีนะ”

เพื่อนผู้เป็นเจ้าของรถถามว่า “ชอบหรือ ?”

ตุ๊กตาบอกว่า “ชอบมาก”

เพื่อนเลยแก้งหุ่ยครด และบอกว่า “ชอบก็ลงไปอยู่สิ”

ตุ๊กตา “ไม่เอาค่ะ คุณครูสอนไว้ว่าให้อยู่ดีกินดี”

เพื่อน “อ้าว ! แล้วที่เราอยู่เดี๋ยวนี้ล่ะเป็นไง อยู่ดีกินดีหรือเปล่า ?”

ตุ๊กตา “อยู่ดีค่ะ แต่กินดีมั่งไม่มั่ง !”

ทุกคนหัวเราะครืน

ครั้งหนึ่งดิฉันพาเด็กๆ ไปอยู่บ้านบางแสน กินหนึ่งเด็ก ๆ กำลังนั่งเล่นอยู่ที่ศาลาหน้าบ้าน ตุ๊กตามองดูฝูงแมลงมากมายซึ่งมารุมตอมหลอดไฟฟ้ากลางศาลา แล้วถามว่า “ใครอยากเป็นแมลงบ้าง ?”

เมื่อไม่มีคนตอบ เขาก็ตอบเองว่า “ตุ๊กตาอยากเป็นแมลง เพราะว่าจะได้ไม่ถูกตี คือพอใครมาตีเรา เราก็บินหนีไป และบางทีอาจจะต๋อย (ด้วยเหล็กใน) คนที่จะมาตีเราด้วยสิ”

เด็กโต ๆ เข้าใจความหมาย และดิฉันเองก็เพิ่งทราบว่า เพราะตุ๊กตาค่อนข้างคือ จึงถูกแม่บ้าน (ซึ่งเป็นเพื่อนกับแม่เขาเอง) ตีเอาบ่อย ๆ ทุกคนขัน และหันไปดูทางแม่บ้านว่าแม่บ้านจะได้ยินหรือเปล่า ถ้าได้ยินก็คงไม่ขันหรอก !

เย็นวันหนึ่งลูกอ๊อดมาบอกดิฉันว่า “คุณแม่ดูสิคะ อ๊อดบอกแดงว่า อ๊อดหิวข้าวแล้ว แดงบอกว่า เดี่ยวรอก่อน กำลังเซ็ดอยู่ เซ็ดอะไรก็ไม่รู้” (แดงเป็นพี่ตุ๊กตา มีหน้าที่ช่วยดูแลลูกอ๊อด)

ตุ๊กตารีบพูดเสียงดังขึ้นทันทีว่า “ตุ๊กตา รู้ เซ็ดแปลว่าทำให้แห้ง เขาจะทำให้ข้าวแห้ง”

ดิฉันแปลกใจมาก ที่เด็กอายุเพียงหกขวบใช้คำพูดราวกับดูจาก

ปทานุกรม “เช็ดแปลว่าทำให้แห้ง”

อย่างไรก็ตามลูกอ๊อดคงไม่เข้าใจ เพราะยังไม่เคยเห็นการหุงข้าวเลย แต่ตุ๊กตาเคยเห็นวิธีหุงข้าวมาจากบ้านเขาบ้างแล้ว

ดิฉันต้องอธิบายต่อให้ทั้งสองคนเข้าใจด้วยว่า ถึงเช็ดแล้ว ข้าวก็ยังไม່แห้งพอ เขาจะต้องเอาไป “ดง” อีกให้แห้งสนิท เราจึงจะกินได้

และบอกว่าวันรุ่งขึ้นควรจะไปดูเขาหุงข้าว จะได้รู้แจ้งเห็นจริงทั้งสองคน

ตุ๊กตาโตขึ้น สอบเข้าเรียนอักษรศาสตร์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรียนจบได้ปริญญาตรีแล้วขอเรียนต่อครุศาสตร์ได้อีกปริญญาหนึ่ง ภายหลังสอบชิงทุนไปเรียนต่อปริญญาโทที่นิวซีแลนด์อีก แต่เขาก็คงคิดตามเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง

ลูกอ๊อด มีนา พลังกูร แนน

ในจำพวกเด็กทั้งหมดนี้ ลูกอ๊อด ลูกสาวดิฉันอายุอ่อนที่สุด ไม่ใช่ออย่างตุ๊กตา ฉะนั้นจึงเป็นที่รักของคนในบ้านทั่วไป วันหนึ่งที่บางแสน ตอนนั้นแกอายุราวสี่ขวบ ดิฉันให้แม่บ้านพาเด็กไปชายหาด ไปดูโรงแรมด้วย เพราะได้ข่าวว่าเขาสร้างโรงแรมเสร็จแล้ว เป็นโรงแรมแรกที่รัฐบาลสร้าง ดูแล้วให้กลับมาเล่าให้ดิฉันฟังว่าเป็นอย่างไรบ้าง

ลูกอ๊อดมาอธิบายให้ดิฉันฟังตรงไปตรงมาตามที่แกลเห็นมาว่า “โรงแรมก็เหมือนกับโรงเรียนนั่นเอง เป็นตึกยาวเหยียด และตรงกลางด้านหน้ามีธงชาติใหญ่”

ความจริงที่ลูกของแกล เพราะมองจากรูปร่าง มันเป็นเช่นนั้นจริงๆ แต่ดิฉันก็เลยอธิบายว่า ถ้าแกลได้เข้าไปดูข้างใน จะไม่เหมือนกันเลย เพราะโรงเรียนจะมีห้องเรียนใหญ่ๆ ให้เด็กเรียนกันได้ 30-40 คน แต่โรงแรม

จะกันเป็นห้องนอนเล็ก ๆ ให้คนมาพักเท่านั้น

เป็นธรรมชาติของเด็กเล็ก ๆ ที่จะคิดรวบรัดเองง่าย ๆ ตามที่ตนเห็น ถ้าผู้ใหญ่คอยช่วยอธิบายหรือแนะนำอยู่เสมอ ๆ เด็กก็จะหัดคิดได้กว้างขึ้น

ลูกอ๊อดมีอารมณ์-ความรู้สึกอ่อนไหวมาก และขี้สงสัยด้วย วันหนึ่ง ขณะที่เรานั่งรถจะไปบางแสน เมื่อออกมาจากบ้านได้ไม่นานนัก มีรถบรรทุกหมูเป็น ๆ อัดแน่นเอี้ยด แล่นปาดหน้าเราไป ลูกอ๊อดมองเห็นไม่ถนัด ถามว่าในรถนั้นมีอะไร ทุกคนตอบพร้อมกันว่า “หมู”

ลูกอ๊อด “หมูอะไร ?”

ตอบ “หมูเป็น ๆ อย่างหมา แมวนั่นไง”

ลูกอ๊อด “แล้วเขาจะเอามันไปไหน ?”

ตอบ “เอาไปโรงฆ่า เพื่อฆ่าให้ตาย”

ลูกอ๊อด (ถามเสียงดัง) “อะไรนะ เอาไปฆ่าหรือ ฆ่าทำไม ?”

ตอนนั้นพวกเรายังไม่มีใครทันคิดว่าลูกอ๊อดจะตกใจมาก เลยต่างช่วยกันอธิบายว่าฆ่าตายแล้วก็เอามาชำแหละ ตัดเป็นท่อน เป็นชิ้น เอาไปขายในตลาดอย่างที่เราเห็น ให้คนมาซื้อไปทำกับข้าวกินไงล่ะ หมูที่ลูกอ๊อดกินอยู่ทุกวันนี้ก็เอามาจากตัวหมูเป็น ๆ นี่แหละ

เท่านั้นแหละ ลูกอ๊อดฟังเข้าใจแล้ว ดูเหมือนแกลจะซ้อคไปนิดหน่อย แกลหยุดนิ่งกริบ ไม่ถามต่อ ไม่ปริปากพูดอะไรเลยตลอดทาง ตลอดเวลาสองชั่วโมงกว่า จนกระทั่งไปถึงบ้านบางแสน

ตอนนั้นดิฉันรู้สึกตัวขึ้นมาก่อนใคร ๆ ทันที และสงสัยแกลมาก แกลคงจะใจหายและสมองคงจะคิดอะไรต่ออะไรปั่นป่วนเป็นแน่ พวกเด็กโตก็พอจะเข้าใจ ต่างมองหน้ากัน แล้วไม่มีใครไปทวงใจพูดคุยกับแกลเลย

ดิฉันยังจำความรู้สึกตอนนั้นได้ตื้นถึงทุกวันนี้

เห็นจะพอแล้วสำหรับเรื่องความสุขที่ดิฉันได้จากครอบครัวน้อย ๆ ของดิฉันนี้ พอเด็ก ๆ โตกันหมด ความสุขแบบนี้ก็หมดไป เปลี่ยนเป็นความสุขจากการคบเพื่อน ท่องเที่ยว และทำประโยชน์ช่วยเหลือคนอื่น

ลูกอ๊อดเรียนจบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แล้วไปเรียนต่อที่ประเทศอังกฤษ แต่งงานกับ Dr. John Nash ปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด นับจากที่ลูกอ๊อดแต่งงานและไปอยู่อังกฤษแล้ว เวลาดิฉันไปเที่ยวต่างประเทศ ก็จะไปพักอยู่ด้วยปีละ 7-10 วัน แต่หลังจากปี 2526 หมอห้ามเดินทางไกล ลูกอ๊อดก็จะเป็นฝ่ายมาหาดิฉันเอง มักจะมาอยู่ครั้งละ 2-3 สัปดาห์ นี่ก็เป็นความสุขอีกอย่างหนึ่งที่ดิฉันยังมีอยู่ก่อนตาย

ชีวิตของดิฉันกับอาชีพครู

การเป็นครูนั้นเป็นอาชีพสุจริตอย่างหนึ่ง ซึ่งเหมาะกับผู้หญิงโดยเฉพาะ โดยที่ผู้หญิงไม่มีอาชีพที่จะเลือกได้มากอย่างผู้ชาย ครูไม่เพียงแต่จะได้เงินมาเลี้ยงชีพเท่านั้น ยังได้รับความเคารพนับถือมากกว่าอาชีพอื่นๆ โดยเฉพาะคนไทยเรามีประเพณีนิยม นับถือครูบาอาจารย์กันมาแต่ครั้งดึกดำบรรพ์แล้ว ไม่แต่เพียงเด็กจะเคารพครูเท่านั้น ผู้ปกครองของเด็กก็จะพลอยนับหน้าถือตาคุณครูของลูกหลานของเขาไปด้วย

อาชีพอื่นๆ เช่นธุรกิจการค้า ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม หรือด้านไหนก็ตาม ผู้ขายกับผู้ซื้อเมื่อจบธุรกิจเรื่องนั้นๆ แล้ว ก็จะเลิกกันไป แล้วก็แล้วกัน แม้แต่การรับราชการก็เถอะ เมื่ออายุครบเกษียณออกจากงานแล้ว พรรคพวก-ลูกน้องก็จะห่างเหินไป ไม่ได้มีเชื้อไขอาลัยกันมากนัก แต่สำหรับครูแล้ว ถ้าเป็นครูที่ดี ศิษย์จะยังคงนึกถึงพระคุณของคุณครูไม่มีวันลืมได้ง่ายๆ ส่วนครูเองนั้น อย่างน้อยก็มีความสุขใจ ความภูมิใจ ว่าตนได้อบรมสั่งสอนเด็กให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และของโลกด้วย ความสุขอันนี้เป็นผลพลอยได้โดยแท้ ไม่ต้องเสียเงินเสียทองไปซื้อหาแบบเครื่องบำรุงความสุขอย่างอื่น ๆ

ดิฉันจะขอเล่าถึงประสบการณ์ของตัวเองสัก 2-3 เรื่อง ดิฉันเคยสอนนักเรียนมาสามแห่งด้วยกัน เมื่อตอนเรียนฝึกหัดครูที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ได้ถูกส่งให้ไปฝึกสอนที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ตามกำหนดว่าจะต้องฝึกสอนสามเดือน แต่โรงเรียนวัฒนามีวันหยุดไม่เหมือนโรงเรียนอื่น ระหว่างที่โรงเรียนหยุดหนึ่งเดือน ดิฉันจึงต้องไปสอนที่โรงเรียนหอวัง แล้วโรงเรียนสุดท้ายที่สอนก็คือ โรงเรียนครูโศภิตยานของตนเอง

ดิฉันสอนที่โรงเรียนหอวังเพียงเดือนเดียวเท่านั้น แต่ตัวโรงเรียนหอวังอยู่ในตึกเดียวกับโรงเรียนฝึกหัดครูนั่นเอง ดิฉันก็เลยได้พบนักเรียนทั้งนอกเวลาสอน เช้า-เย็น ด้วย จึงสนิทกับนักเรียนมากพอใช้ เรื่องนักเรียนหอวังนี้ได้เล่าไว้แล้วในชีวตอนปฐมวัย แต่จะขอมาเล่าซ้ำในที่นี้เพื่อให้เป็นเรื่องเดียวกับเรื่องต่อไป

เมื่อดิฉันตั้งโรงเรียนครูโณทยานได้หลายปีแล้ว ก็ตั้งแต่มีเพียงประถม 1 และเพิ่มขึ้นปีละชั้น จนถึง ม. 6 ดิฉันต้องสอนวันละ 6 ชั่วโมงเต็มเหยียดไม่มีเวลาวางเลย วันหนึ่งต้องไปธุระอะไรจำไม่ได้ที่ว่าการอำเภอพญาไท ซึ่งโรงเรียนของดิฉันสังกัดอยู่ จำได้แต่ว่าเป็นเรื่องนิดเดียว แต่ต้องไปนั่งคอยอยู่นานตั้งชั่วโมงแล้ว ก็ยังไม่มีที่ท่าว่าจะเรียกตัวเลย

วันนั้นเพื่อนุยายอำเภอไม่อยู่ ปลัดอำเภอทำงานแทน ดิฉันเห็นเขานั่งก้มหน้าก้มตาเขียนอะไรก็ไม่ทราบ จึงลุกไปที่โต๊ะเขา ยกมือไหว้ และพูดว่า “ท่านปลัดคะ ดิฉันมีเรื่องนิดเดียว จะใช้เวลาไม่กี่นาทีเลย ดิฉันต้องสอนหนังสือตลอดวัน นี่ก็ถึงนักเรียนมาตั้งสองชั่วโมงแล้ว กรุณาช่วยให้หน่อยได้ไหมคะ ?”

เขาเงยหน้าขึ้น จ้องดิฉันสัก 2-3 วินาที ยกมือไหว้แล้วพูดว่า “คุณครูจำผมไม่ได้หรือครับ ผม สมบัติ คงจำเนียร เคยเรียน ม. 7 ที่โรงเรียนหอวังกับคุณครู ยังไงล่ะครับ ?” ดิฉันจำชื่อเขาได้ดี แต่จำหน้าได้เพียงเลาๆ ดิฉันดีใจมากที่ได้พบศิษย์เก่า และท่าทางเขาก็ดีใจด้วย เขาหยิบเรื่องไปดูบอกว่า “เรื่องเรียบร้อยแล้วนี่ครับ” เขาลงชื่อแล้วก็ยิ้มบอกว่า “เสร็จแล้วครับ”

ดิฉันชอบใจเขา แล้วกลับบ้านด้วยความสุขที่งานก็สำเร็จและที่ลูกศิษย์ยังจำดิฉันได้ ดิฉันย้อนไปคิดถึงโรงเรียนหอวังสมัยโน้น มีแต่เด็กผู้ชายทั้งนั้น แต่ดิฉันทำเป็นไม่เห็นเวลาพวกเขาแอบชนในห้องเรียน

เพราะคิดถึงว่าตัวเราเองก็เคยชนมาไม่น้อยเหมือนกัน วันนั้นดิฉันมีความสุขตลอดวันทีเดียว

อีกครั้งหนึ่ง ดิฉันไปงานวันเกิดญาติคนหนึ่ง มีคนไปเยอะ นั่งโต๊ะเรียงกันไป ตัวเจ้าภาพมางมมือดิฉันว่าจะแนะนำให้รู้จักเพื่อนของเขาคคนหนึ่งซึ่งเป็นถึงนายพลเอก พอไปถึงโต๊ะนั้นดิฉันก็ไหว้ก่อนอย่างนอบน้อมตามธรรมเนียมของดิฉัน ท่านนายพลคนนั้นรีบชิงไหว้เหมือนกัน แล้วยังไม่ทันที่เจ้าภาพจะแนะนำอะไร เขาก็พูดว่า “อ้อ ! คุณครูเองหรือครับ จำผมได้ไหม เหวง ยังเจริญ นักเรียนชั้น ม. 7 โรงเรียนหอวัง ลูกศิษย์คุณครูยังไฉละครับ !” ทุกคนที่นั่งอยู่ในโต๊ะนั้นเลยหัวเราะขึ้นพร้อมๆ กัน ดิฉันนึกในใจว่านักเรียนหอวังอีกแล้วหรือนี่ แล้วก็พลอยหัวเราะไปกับเขาด้วย

พลเอกเขวงเลยเล่าเรื่องจำขึ้นเรื่องหนึ่งให้ฟังว่า วันหนึ่งเวลาพักกลางวัน เขาเล่นฟุตบอลกับเพื่อน ๆ อยู่ มองไปเห็นนักเรียนหญิงคนหนึ่งยืนดูเขาเล่นที่มุมสนาม เขาพูดกับเพื่อน ๆ ว่าแถ่นี้ไม่มีโรงเรียนผู้หญิงเลย คนนี้จะมาจากโรงเรียนไหนนะ แต่แล้วก็ไม่ได้สนใจ เล่นต่อไปจนหมดเวลาพัก ระฆังตีเข้าเรียนภาคบ่าย

พอเข้าไปนั่งในห้องเรียนได้ไม่กี่นาที เด็กนักเรียนหญิงคนนั้นก็เดินเข้ามาในห้องเรียน และมาสอนภาษาอังกฤษ คือดิฉันเอง ! เขาว่าพวกเขาต่างมองดูกันเองเล็กน้อย และแอบหัวเราะกันทุกคน แต่ดิฉันไม่รู้เรื่อง เพิ่งมารู้เมื่อเขาเล่านี้เอง

เขาบอกว่าดิฉันหน้าตาทำทางเหมือนยังเด็กอยู่ ผมก็ไม่ได้คัด เขายังนึกจำภาพนั้นได้ดี-ดิฉันพอจะเข้าใจ คือดิฉันเรียนเร็ว ตอนจบ ป.ม. นั้นก็อายุ 19 ปี เท่านั้น จึงมีสิทธิสอบชิงทุน King's Scholarship ได้ พวกเขาคงจะอายุน้อยกว่าดิฉันไม่เท่าไร สมัยนั้นอายุ 17 เรียน ม. 7 และ 18 เรียน ม. 8 เป็นของธรรมดา

เมื่อตอนสอนโรงเรียนวัฒนาฯ ก็เหมือนกัน เด็กนักเรียน ม. 6 อายุมากกว่าดิฉันตั้ง 4-5 คน ดิฉันปิดไม่ให้เขารู้เรื่องนี้ ดิฉันสอน ม. 6 ม. 4 และ ม. 1 แต่เนื่องจากต้องอยู่ประจำ กินนอนที่โรงเรียน ดิฉันเลยได้รู้จักกับเด็กชั้นอื่นๆ อีกด้วย จนพวกครูๆ ที่นั่นพูดว่าดิฉันมาอยู่สองเดือนเท่านั้น แต่พวกเขาคิดว่าเหมือนอยู่มาแล้ว 2-3 ปี

เด็กนักเรียนวัฒนาฯ คนหนึ่งได้มาเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียนดิฉันอยู่ตั้ง 15 ปี และอีกคนหนึ่งมาเป็นครูผู้ช่วยสอนภาษาอังกฤษ นอกจากนี้แล้วยังได้พบคนอื่นๆ อีกเสมอ และดิฉันก็มีความสุขตามเคยเมื่อได้พบนักเรียนพวกนี้

แหล่งสุดท้ายที่ดิฉันสอนก็คือที่โรงเรียนครูโศภิตยานของดิฉันเอง ซึ่งให้ความสุขแก่ดิฉันอย่างที่ว่าพรณณาไม่ถูกเลย คือนอกจากจะมีความสุขตอนที่กำลังสอนแล้ว เมื่อเขาออกไปเรียนต่อที่อื่นกันและได้คะแนนภาษาอังกฤษดี จะพากันรวมกลุ่มมาเล่าให้ฟัง และเมื่อเรียนจบแล้วไปทำงานที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษ ก็จะมารายงานให้ทราบอีก เป็นเช่นนี้ต่อกันมาทุกรุ่นทุกปี จนกลายเป็นประเพณี

บางครั้งเขานัดกันมาหาดิฉัน ทั้งๆ ที่รู้ดีว่าเวลานั้นๆ ดิฉันจะไม่มีเวลาคุยกับเขา เพราะจะทิ้งเด็กที่กำลังสอนอยู่ไม่ได้ เขาก็ยังมานั่งรวมกันที่หน้าห้องเรียนนั้น พอให้ดิฉันได้เห็นหน้า คอยจนถึงเวลาพักเรียน พอได้พูดกับดิฉัน 2-3 คำก็ยังดี เยื่อใยของพวกเขามีต่อโรงเรียน ต่อพวกครูๆ และโดยเฉพาะต่อดิฉันนั้น ยังไม่หมดไปเลย นี่แหละเป็นยอดแห่งความสุขของชีวิตดิฉัน ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะเลิกกิจการไปแล้ว ก็ยังมีพวกจับกลุ่มมาเยี่ยมดิฉันไม่ขาดสายที่บ้านครูโศภิตยาน ซึ่งดิฉันได้สร้างขึ้นให้เป็นที่พักปะของพวกเรา ดิฉันโชคดีอะไรเช่นนี้ที่เลือกอาชีพครู !

มีกลุ่มหนึ่งซึ่งมาหาดิฉันเมื่อ 3-4 ปีที่แล้ว และเห็นดิฉันสอนอยู่ใน

ห้องที่ค่อนข้างร้อนอบอ้าว ก็มาขออนุญาตจะติดเครื่องทำความเย็นให้ ดิฉันไม่อนุญาต ตอบเขาว่าเมื่อไรที่ดิฉันทนความร้อนไม่ได้ ดิฉันก็จะติดเองที่ไหนได้ ! หลังจากนั้นไม่กี่วัน จำได้ว่าเป็นวันอาทิตย์ ดิฉันไปต่างจังหวัด พอกลับมาก็เห็นมีเครื่องปรับอากาศสองเครื่องติดไว้เรียบร้อยแล้ว ดิฉันพยายามจะโทรศัพท์ติดต่อกับหัวหน้ากลุ่มก่อนก็หาเบอร์โทรศัพท์ไม่ได้ ถามใครก็บอกไม่รู้ (ที่จริงเขาอาจจะรู้แต่ปิดดิฉันก็ได้) ตัวดิฉันเองก็ไม่มีเวลาว่างเลย จึงต้องปล่อยเลยมาจนถึงอีกเดือนหนึ่ง ซึ่งอากาศร้อนมากจริงๆ ดิฉันเลยต้องยอมแพ้ ให้เปิดใช้เครื่องทำความเย็นนั้นได้

เมื่อพบหน้าเขาอีก ดิฉันบอกว่าถึงเขาจะได้เงินเดือนมากมายก็จริง แต่ไม่ใช่ทุกคนในกลุ่มของเขาจะเป็นเช่นนั้น จึงไม่ควรทำให้พรรคพวกต้องพลอยเดือดร้อน เขาจึงอธิบายให้ทราบว่าเงินจำนวนนั้นเป็นเงินเหลือที่พวกเขาสะสมไว้จากการประชุมเลี้ยงกันแต่ละครั้ง ฉะนั้นจึงไม่มีผู้ใดเดือดร้อนเลย เป็นไงคะ มาแบบนี้ดิฉันก็ต้องยอมแพ้ราบคาบ

เมื่อดิฉันป่วย ต้องเข้าโรงพยาบาลครั้งแรกในชีวิต เนื่องจากเนื้องอกในมดลูก ตอนแรกหมอไม่แน่ว่าจะเป็นมะเร็งหรือเปล่า เขาต้องวางยาสลบตัดเนื้อเอาไปตรวจ เมื่อตอนฟื้นขึ้นจากสลบ อยู่ในห้องนอน มองผ่านประตูออกไปข้างนอก ที่ระเบียงมีม้านั่งยาว เห็นเด็กเล็ก ๆ หลายคนกำลังร้องให้อยู่ด้วยกลัวว่าดิฉันจะตาย ไม่รู้ว่าใครเป็นคนพามา ดิฉันซึ่งใจมากถึงกับต้องร้องให้ออกมาด้วย

ไม่ว่าจะไปที่ไหน ดิฉันมักจะได้พบลูกศิษย์ ถึงแม้ว่าสถานที่นั้น ๆ ไม่น่าจะได้พบเลย ดังจะเล่าต่อไปนี้

วันหนึ่งดิฉันไปที่ที่ทำการตำรวจสันติบาล จะไปด้วยเรื่องอะไรนั้นจำไม่ได้ ไปพบลูกศิษย์หญิงคนหนึ่งนั่งทำงานอยู่ ดิฉันแปลกใจมากเพราะไม่เคยนึกว่าเธอจะมาเป็นตำรวจ เธอบอกว่าเธอมาทำงานด้านแปลสำนวน

คดีต่างๆ จากอังกฤษเป็นไทย หรือจากไทยเป็นอังกฤษ ดิฉันบอกว่า ดิฉันยอมแพ้เธอเลย เพราะศัพท์ technical term ในตัวบทกฎหมายนั้น ดิฉันไม่เคยสนใจศึกษา เธออาสาจะช่วยเหลือในเรื่องที่ดิฉันกำลังจะไปทำ แต่พอดีดิฉันมีคนช่วยอยู่แล้ว จึงไม่ต้องรบกวนเธอ อย่างไรก็ตาม เธอทำงานอยู่จนได้เป็นนายพลหญิง ก่อนจะเกษียณอายุราชการเมื่อ 2-3 ปีมานี้

เมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ดิฉันอยากไปเยี่ยมนักศึกษาหญิงสองคนที่ถูกขังอยู่ ณ ทักษสถานหญิง เรือนจำคลองเปรม ทั้งๆ ที่ดิฉันไม่เคยรู้จักเธอและยังไม่เคยเห็นเธอมาก่อน พอโผล่ประตูใหญ่อาคารทำงานห้องแรกก็เห็นลูกศิษย์หญิงของดิฉันคนหนึ่งกำลังนั่งเขียนอะไรอยู่ เธอแปลกใจมากที่ได้พบดิฉันในที่นั้น—มากเท่าๆ กับที่ดิฉันได้เห็นเธอ เธอมาทำงานแผนกทะเบียน พอรู้ว่าดิฉันต้องการทำอะไร เธอก็รีบเป็นธุระกุฏิกุจอพาดิฉันไปพบนักศึกษาสองคนนั้นได้อย่างสบาย ไม่ต้องมีพิธีรีตองอะไรมาก

ครั้งหนึ่งดิฉันไปเที่ยวเกาะกระดาดกับคณะ World Travel Service พอไปถึงก็ลงเรือเล็กเพื่อขึ้นฝั่ง ยังไม่ทันจะก้าวขึ้นฝั่งเลย มีเสียงคนตะโกนจากฝั่งถามว่า “คุณฉลอบอยู่ไหน มีคนอยากพบ”

ดิฉันแปลกใจที่จะได้พบคนรู้จักกลางทะเลเช่นนี้ ที่แท้กลายเป็นลูกศิษย์ (ชาย) ของดิฉันเอง เธอเป็นนักเรียนชุดแรกเมื่อโรงเรียนแรกตั้งเข้าใจว่าเลขประจำตัว 2 หรือ 3 อะไรพวกนี้ เธอเป็นเจ้าของเกาะ และอันที่จริงนานมาแล้วเธอเคยส่งคำเชิญให้ดิฉันไปเที่ยวเกาะของเธอ แต่ตอนนั้นดิฉันไม่ว่างที่จะไป แล้วตอนหลังก็เลยลืมไปโดยสิ้นเชิง เราทั้งสองต่างดีใจมากที่มาพบกันหลังจากหลายสิบปีแล้ว เธอให้ความสะดวกเป็นพิเศษแก่ดิฉันอย่างดียิ่ง

อีกครั้งหนึ่งไปซื้อของกินที่ร้านขายของเบ็ดเตล็ดแห่งหนึ่ง เลือกซื้อขนมปังและจำพวก pastries ต่างๆ หลายอย่าง ซื้อเสร็จยังไม่ทันจะชำระเงิน

ก็พอดีมีลูกศิษย์หญิงคนหนึ่งโผล่ออกมาจากหลังร้าน ดิฉันไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าเธอเป็นลูกสาวของเจ้าของร้านนั้น พอเห็นดิฉันเธอก็ดีใจใหญ่ เมื่อมองเห็นว่าดิฉันกำลังซื้อของประเภทใดอยู่ เธอก็ไปหยิบขนมแบบอื่นๆ มาอีกหลายอย่าง บอกว่าอย่างนี้ก็อร่อย อย่างนั้นก็อร่อย เอามาวางกองกับของที่ดิฉันเลือกซื้อไว้แล้ว และยกมือขึ้นไหว้บอกว่า “หนูขอกราบให้ของทั้งหมดนี้แก่คุณครูนะคะ หนูไม่เคยได้ทำอะไรแก่คุณครูเลย แล้วก็ได้ไม่ได้ไปกราบคุณครูมาหลายปีแล้วด้วย” ดิฉันบอกว่า “เมื่อเธอเรียนกับฉัน เธอก็ให้ค่าเล่าเรียนแก่ฉัน ซึ่งฉันได้ใช้ยังชีพตลอดมา ทำไมจะต้องทำอะไรอีก ?”

คุณพ่อของเธออยู่ตรงนั้นด้วย (เขาไม่เคยรู้จักดิฉันมาก่อน) เขายกมือไหว้ดิฉันแล้วพูดว่า “คุณครูช่วยรับไว้เถิดนะครับ ผมและลูกจะดีใจมากที่สุดเท่าที่ได้พบคุณครูวันนี้ก็ดีใจมากอยู่แล้ว เมื่อตอนลูกเรียน ผมไม่ได้มีโอกาสพบกับคุณครูเลย”

ดิฉันพูดขำๆ เธอก็ไม่ยอมรับค่าขนม จัดแจงขนของไปใส่รถของดิฉันที่จอดอยู่หน้าร้านเสร็จเรียบร้อย ลูกศิษย์คนนั้นยังเล่าว่าเธอได้ใช้ภาษาอังกฤษซึ่งเรียนจากดิฉันเป็นประโยชน์ได้มาก ขณะนั้นเธอกำลังทำงานเป็นเลขานุการของอธิการบดีมหาวิทยาลัยชื่อดังด้วย และด้วยเหตุที่เธอทำงานเต็มมีเต็มเวลา จึงไม่ได้มีโอกาสมาเยี่ยมดิฉันเลย

ยังมีอีกหลายเรื่องค่ะ แต่เกรงว่าผู้อ่านจะรำคาญ จึงจะขอเล่าต่อไปถึงเฉพาะที่สำคัญแก่ดิฉันในตอนนี่ (ตอนแก่) ก็คือเกี่ยวกับหมอต่างๆ ดิฉันมีลูกศิษย์ที่เป็นหมออยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลรามาฯ โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ และโรงพยาบาลอื่นอีกแห่งละ 2-3 คน ที่โรงพยาบาลต่างจังหวัดก็มี แต่ที่โรงพยาบาลสมิติเวชซึ่งดิฉันไปซื้ออยู่ประจำนี้กลับไม่มี แต่ก็มีที่เขายู่โรงพยาบาลอื่นแต่มาทำงานพิเศษที่นี่ จึงได้พบกันและได้ทำประโยชน์ให้แก่ดิฉัน

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2547 ดิฉันมีอาการคลื่นไส้ และทำท่าจะอาเจียน อยู่ตลอดเวลา เป็นตั้งหลายวันไม่ยอมหาย คุณหมอมที่โรงพยาบาลสมิติเวช ให้เจาะเลือด แล้วตอนหลังทำอัลตราซาวด์ด้วย ปรากฏว่าตับอักเสบ และเมื่อ ดิฉันบอกว่าอุจจาระผูกเป็นประจำ หมอก็เลยสงสัยอะไรไปใหญ่โต จึงให้เข้า อยู่โรงพยาบาลในวันที่ 18 คือนั้นเขาล้างท้องดิฉัน และรุ่งเช้าวันที่ 19 บอกว่าจะส่องกล้องลำไส้ใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ ดิฉันต้องเซ็นชื่ออนุญาต และจะต้องไปทำในห้องผ่าตัด เขาเซ็นแปลดิฉันไปทิ้งไว้ในห้องผ่าตัดตั้งนาน หมอก็ยังไม่มาสักที ดิฉันนอนอยู่คนเดียว ใจไม่ดีเลย รู้สึกว่าเหว่มาก อยาก จะพบใครสักคนเหลือเกิน

ท่านจะเชื่อไหม ? ขณะที่กำลังคิดเช่นนี้ มีเสียงดังถามมาจากทางด้าน ประตูห้องว่า “คุณครูเป็นอะไรคะ ?” โอ้โฮ ! จะเป็นใครก็ตาม แต่เชื่อแน่ว่าจะต้องเป็นลูกศิษย์คนหนึ่ง ใจมาเป็นกอง หายกลัวทันที เธอแต่งชุดหมอบิดหน้าปิดตา แล้วถามว่า “จำวรรณวิมล ได้ไหมคะ ?” พุทโธเฮ้ย ! จำได้ อย่างดีทีเดียว เมื่อตอนฉลองวันเกิดครบ 80 ปีของดิฉัน เธอเป็นผู้แสดงบนเวทีเป็นตัวดิฉัน ทำท่าเหมือนดิฉันทุกอย่าง สร้างความครึกครื้นให้แก่ผู้ชมซึ่งพากันเฮฮาเป็นการใหญ่ นอกจากนี้เธอยังไปหาดิฉันทุกปี เอาเงินมาบริจาคเข้ากองทุนนักเรียนปีละมาก ๆ ด้วย

วรรณวิมลเป็นหมอวางยาสลบอยู่ที่โรงพยาบาลรามาศ แต่วันนั้น บังเอิญเธอมาทำงานพิเศษที่โรงพยาบาลสมิติเวช เธอเล่าว่าขณะที่เธอกำลังจะเดินไปที่ห้องทำงาน ผ่านนางพยาบาล 2-3 คน ซึ่งกำลังพูดกันว่า “คุณ คนนี้แกเชื่อแปลกจังนะ อ่านว่ายังงี้ก็ไม่รู้” เธอหยุดกึก นึกสังหรณ์ใจ ถามเขาว่า “ใครนะ ชื่ออะไร ?” พอเขาส่งกระดาศชื่อให้ดู เธอก็รีบมาหาดิฉันทันที เธออยู่เป็นเพื่อนดิฉัน ขวนคุ้ยโน่นคุ้ยนี้ คงจะพยายามทำให้ดิฉันหายกลัว และเมื่อหมอผ่าตัดมาถึง เธอจึงลาไป ดิฉันซึ่งใจมาก ไม่รู้ว่า

ขอบคุณเธออย่างไรจึงจะพอ

มีอีกเรื่องหนึ่งคล้าย ๆ กันนี้ วันอาทิตย์วันหนึ่ง ดิฉันเป็นโรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบ คุณหมอที่โรงพยาบาลสมิติเวชให้ไปทำอุตราชาวน์ ขณะที่เขาเอาดิฉันไปนอนทิ้งไว้ในห้องเล็ก ๆ มีด ๆ ต้องคอยนานกว่าหมอจะมา ดิฉันเริ่มอึดอัดใจอีกแล้ว พอได้ยินเสียงคนพูดระหว่างที่เดินเข้าประตูมา ถามว่า “คุณครูเป็นอะไรคะ ?” อ้าว ! หมอคนนี่คงเป็นลูกศิษย์ของดิฉันแน่ คิดแล้วดีใจมาก แต่ก็ยังไม่เห็นหน้าหมอเลย เพราะมันมืด

เมื่อหมอเข้ามาใกล้จึงเห็นว่านอกจากจะเป็นลูกศิษย์ดิฉันแล้ว ก็ยังเป็นลูกพี่ลูกน้องกับดิฉันนั่นเอง คือคุณพ่อของหมอสติเลขาคนนี้กับคุณแม่ดิฉันเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน แต่เธอมาเป็นลูกศิษย์ของดิฉัน จึงเรียกดิฉันว่า “ครู” แทนที่จะเรียกว่า “พี่”

หมอสติเลขาตรวจและทำอุตราชาวน์ให้ดิฉันเอง พอเสร็จแล้วก็บอกด้วยความดีใจว่า ดิฉันไม่ได้เป็นอะไรที่ร้ายแรงเลย หมอสติเลขาทำงานที่โรงพยาบาลรามฯ แห่งเดียวกับหมอวรรณวิมล แล้วก็มาทำงานพิเศษแบบเดียวกันด้วย—ฉบับดี โรงพยาบาลรามฯ คือคุณหมอรัชตะ รัชตะนาวิณ นั่นก็เคยเป็นนักเรียนอนุบาลที่โรงเรียนครูโทยาน ดิฉันรู้จักกับคุณพ่อคุณแม่และญาติผู้ใหญ่ของเธอหลายคนเป็นอย่างดี พรคพวกเราก็ก็นั่งคุยกับโรงพยาบาลนี้

ที่นี้ต่างเรื่องและต่างโรงพยาบาลกัน คือเดิมทีดิฉันไปรักษาตา ผ่าตัดต้อกับคุณหมอธัญชัย โรงพยาบาลพร้อมมิตร วันหนึ่งตาข้างหนึ่งของดิฉันดำมืดไปหมด มองไม่เห็นเลย คุณหมอดตรวจและดูเหมือนขยายม่านตาแล้ว ปรากฏว่าจะต้องรักษาด้วยเครื่องพิเศษ และบังเอิญเครื่องนั้นกำลังเสีย ยังไม่ได้แก้ คุณหมอดทใจรีบโทรไปหาคุณหมอสรพพัฒน์ที่โรงพยาบาล

รัตน์ ขอให้ช่วยรับตัวดิฉันไปทำต่อให้ เพราะโรงพยาบาลทั้งสองนี้อยู่ใกล้ๆ กัน ที่แรกคุณหมอสรพัฒน์บอกว่าวันนั้นคนไข้ของเธอเต็มปรี และนอกจากนั้น บ่ายสามโมงตรง คุณหมอก็ต้องไปพบท่านผู้ใหญ่เรื่องสำคัญด้วย ดิฉันให้เรียนไปว่าดิฉันเป็นคนไข้เก่าของคุณหมออุทัย (คุณตาของหมอสรพัฒน์) เมื่อคุณหมออุทัยตายจึงได้เปลี่ยนเป็นคุณหมอธัญชัย คุณหมอสรพัฒน์จึงบอกว่าจะช่วยให้ได้ แต่ต้องรีบไปให้ทันบ่ายสามโมง

วันนั้นรถในซอยติดแน่นตลอดแนว และเวลานั้นก็บ่ายสองโมงครึ่งแล้ว ดิฉันใจเต้นแรง กลัวเหลือเกินว่าจะไปถึงไม่ทันเวลา แล้วตาจะบอดเสียเลย แต่ในที่สุดก็ไปถึงเมื่ออีก 5 นาทีจะบ่ายสามโมง เขามีคณะมาคอยรับอยู่แล้ว พอจอดรถ หญิงสาวคนหนึ่งแต่งเครื่องแบบสีฟ้าตรงมาหา ดิฉันที่รถ ยกมือไหว้อย่างอ่อนน้อม และบอกว่า “หนูเป็นศิษย์เก่าครูโศภิตานะคะ” โชคดีอะไรเช่นนั้น ! แต่ดิฉันไม่มีเวลาพูดคุยกับเธอ ส่งใบเอกสารให้เธอไปทำเสียก่อน แล้วเจ้าหน้าที่ก็พาดิฉันลัดเลาะไปหาคุณหมอสรพัฒน์ โดยที่ไม่ผ่านห้องที่คนไข้กำลังคอยอยู่ เพราะเรากำลังตัดคิวของเขา แต่รายชื่อของดิฉันนี้เป็นเรื่องด่วนจริงๆ

คุณหมอสรพัฒน์บอกว่าต้องตรวจก่อน แล้วให้ดิฉันนอนลง ลืมตาแล้วเอาเครื่องพิเศษอะไรก็ไม่ทราบ เหมือนไฟฉาย มาส่องตาดิฉันไปๆ มาๆ พอเสร็จแล้วดิฉันปิดตาสนิท ถามเธอว่าตรวจแล้วอีกกี่นาทีจึงจะทำ เธอตอบว่า “ทำเสร็จแล้วครับ” ดิฉันแทบไม่เชื่อหูตนเอง ยังคงปิดตาไว้ หมอบอกว่า “คุณลองลืมตาดูสิ” พอดิฉันลืมตาขึ้นก็ตกใจมาก เพราะตาที่สีดำปีก่อนนั้น กลายเป็นขาวโพลง ดูจะขาวกว่าของเดิมด้วยซ้ำ ดิฉันกลัวว่ามันจะกลับเป็นสีดำอีก คุณหมอรู้อใจ บอกว่า “เสร็จเรียบร้อยแล้วครับ ไม่ต้องกังวลอะไร” ดิฉันรู้สึกขอบคุณเธอเหลือเกิน และจากนั้นมาดิฉันเลยเปลี่ยนมาเป็นคนไข้ของโรงพยาบาลรัตน์ คุณหมอว่าไม่มีอะไร เอาไว้อีกปีจึงมาตรวจ

ก็ได้ แต่ดิฉันขอต่อรองเป็น 6 เดือน เธอก็ตกลง

ที่โรงพยาบาลรัตนินี่ก็มีนางพยาบาลอีกคนหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยทั่วไป มาหาดิฉัน และบอกว่าเป็นศิษย์เก่าครูโศกยาน เธอได้มาช่วยดูแลเวลาดิฉันนั่งคอยให้หมอเรียกเสมอ ทำให้ดิฉันอุ่นใจ และชอบใจเธอจริงๆ

ขณะที่เขียนนี้ดิฉันอายุ 92 ปีแล้ว มีโรคเต็มตัว แต่ก็ไม่น่าแปลกใจ เพราะเป็นธรรมชาติอยู่เองที่อวัยวะต่างๆ ได้ทำงานมานานเช่นนี้ ย่อมจะต้องมีการทรุดโทรม นับแต่สมอง หู ตา ฟัน หัวใจ ความดันของโลหิต กระเพาะปัสสาวะ หัวเข่า ล้วนแต่มีปัญหา เคยผ่าตัดมดลูก ผ่ากะโหลกศีรษะ ผ่าตัดกระดูกหักที่ข้อมือ ข้อศอก ต้องไปหาหมอ 5-6 คน ทุกๆ 1-2 เดือน เคนเองไม่ได้ ต้องใช้รถเข็นหรือ walker

แต่เท่าที่เล่ามาแล้ว จะเห็นว่ายังไงๆ ดิฉันก็ยังโชคดี ที่มีคนช่วยเหลือเสมอ (โดยเฉพาะพวกลูกศิษย์) นี่แหละจะประโยชน์อย่างหนึ่ง (ที่สำคัญ) ของการเป็นครู น่าอิจฉาไหมคะ ?

กรุณาอย่าเพิ่งเบื่อ นะคะ ดิฉันขออนุญาตนำเรื่องการป่วยไข้อีกเรื่องหนึ่งมาบันทึกไว้ในชีวประวัตินี้ด้วยเป็นเรื่องสุดท้าย เพราะดิฉันถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ดิฉันเป็นหนี้บุญคุณ (หนี้ชีวิต) ต่อลูกศิษย์ พี่น้อง ลูกหลานและพวกพ้องเพื่อนฝูงอย่างอธิบายไม่ถูกเลย

เรื่องมีอยู่ว่าเมื่อปี 2544 ดิฉันหกล้ม ศีรษะฟาดอย่างแรงกับกระเบื้องกระเบื้องบ้าน คุณหมอเจอ (โรงพยาบาลสมิติเวช) ให้ทำสแกน ปรากฏว่ามีเลือดไหลเกือบท่วมศีรษะแล้ว ต้องทำการผ่าตัดทันที แต่คุณหมอขอพบคนไข้ก่อน ขณะนั้นดิฉันกำลังนั่งรอ คุยกับหลานๆ อยู่ คุณหมอถามว่าคนไหนเป็นคนไข้ พอทราบว่าเป็นดิฉัน ท่านประหลาดใจมาก พูดว่า “ทำไมยังพูดได้แบบนี้ล่ะ ?”

อุดมการณ์ซึ่งเรายึดมั่นไม่มีเปลี่ยนแปลง

การรับนักเรียน

1. จะเริ่มรับเฉพาะนักเรียนอนุบาลชาย-หญิง เรียงกันไปตามเลขที่ที่สมัครไว้ และอายุอยู่ในเกณฑ์ที่ขออนุญาตทางกระทรวงศึกษาฯ ไว้ (3–5 ขวบ) จำนวน 30 คน การที่เราจำกัดจำนวนนักเรียนเช่นนี้ ก็เพื่อว่าครูจะได้ไม่ต้องทำงานหนักเกินไป จะดูแลนักเรียนได้ทั่วถึงและอย่างถึถ้วน—ผู้ปกครองจะต้องลงนามรับทราบว่ามีที่นอน ป. 4 แล้ว นักเรียนชายจะต้องออก

2. อนุบาลอาจขยายอีกทีละห้อง แต่ไม่เกินสามห้อง และจะต้องถือหลักเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

3. นักเรียนอนุบาลไม่มีการสอบเข้า เพราะว่าเป็นเด็กเล็ก ๆ เช่นนั้นบางคนอาจจะเก่ง ฉลาด แต่ซ้าาย ไม่ยอมตอบคำถามของผู้สอบก็เป็นได้

เวลาเรียนของอนุบาล

4. ตามปกตินักเรียนควรจะอยู่ชั้นอนุบาลเพียง 2 ปี ถึงตอนนั้นโรงเรียนคงจะเพิ่มขึ้นประมณ 1 ชั้นเป็นสองห้อง คือ ก. และ ข. และจะเพิ่มขึ้นปีละชั้นเท่านั้น ถึงแม้ว่ากระทรวงจะอนุญาตให้ถึง ม. 6 ก็ตาม

การเลื่อนชั้น

5. การเลื่อนชั้นจากอนุบาลไป ป. 1 นั้นไม่มีการสอบ ครูประจำชั้นจะเป็นผู้เลือกเด็กที่เก่งกว่าคนอื่น ๆ ในหลายด้านขึ้นอยู่ชั้น ป. 1 ก.-ข. ชั้นละ 30 คน การสอบเลื่อนชั้นจะเริ่มจริง ๆ ตอนปลายปี ป. 1 ขึ้น ป. 2

ไม่รับนักเรียนใหม่

6. จาก ป. 1 ขึ้นปีละชั้น ถึง ป. 4 นั้น ถ้ามีนักเรียนลาออก ก็จะไม่รับนักเรียนใหม่เข้าแทน (นักเรียนใหม่จะเข้าได้ก็ชั้นอนุบาลเท่านั้น) ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาระดับความรู้ของนักเรียนให้เท่า ๆ กัน เพื่อครูจะได้สอนง่ายไปเร็ว ถ้านักเรียนใหม่มาเข้าและความรู้ไม่ถึงระดับ ครูจะต้องเสียเวลาเกี่ยวเชิญในห้องเรียน ก็จะเป็นการทำลายเวลาของเด็กอื่น ซึ่งอาจจะเกิดความเบื่อหน่าย ไม่ชอบชั่วโมงนั้น ไม่รักวิชานั้น นี่เราถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

ปลูกความรักในวิชา

7. ไม่ว่าวิชาอะไร ครูจะต้องเริ่มต้นแล้วไปช้า ๆ ให้เด็กเข้าใจแน่แล้วจึงจะค่อย ๆ ต่อไปที่ละเอียดละน้อย ให้เด็กเห็นว่าวิชานั้นง่าย ก็จะเกิดความรักวิชานั้นขึ้นเอง ที่นี้ครูก็หมดห่วง จะเพิ่มครั้งละมากขึ้นหน่อยก็ไม่เป็นไร

การสอนพิเศษ

8. ถึงแม้จะเป็นนักเรียนเก่าของเราเอง ถ้ารู้สึกว่ายากในวิชาใด ครูจะต้องเอามาสอนพิเศษต่างหาก (ฟรี) นอกเวลาเรียน ไม่ทำลายเวลาของเด็กอื่น

การที่โรงเรียนเพิ่มนักเรียนปีละชั้น แทนที่จะเปิดถึง ม. 6 เลย กับการไม่รับนักเรียนใหม่เข้าแทนคนที่ลาออกกลางคัน ทำให้จำนวนนักเรียนน้อยไปนั้น ท่านผู้ใหญ่บางคนไม่เห็นด้วย บอกว่ากลัวจะสนุกเกินไปเสียก่อน คือกลัวว่าเราจะไปไม่รอดด้านการเงิน แต่เราก็ตอบยอมทนลำบาก

การเงิน

9. จะไม่เก็บเงินจากนักเรียนเกินกว่าที่กระทรวงฯ กำหนดให้ จะไม่มี

เงินกินเปล่า จะไม่ทำกิจการแบบพาณิชย์ รีดเงินจากนักเรียนด้วยวิธีต่างๆ อย่างเด็ดขาด เช่นขายขนม-ของเล่น แก่นักเรียน บังคับให้นักเรียนซื้อเครื่องใช้จากโรงเรียน ฯลฯ ถึงลำบากอย่างไรก็ต้องยอม เพื่อรักษาอุดมคติให้มั่นคง

เงินกินเปล่า

10. ผู้ปกครองบางคนหาวิธีหลีกเลียง เมื่อให้เงินพิเศษแก่โรงเรียนไม่สำเร็จ ก็เปลี่ยนเป็นให้โต๊ะ-ม้านั่งแทน บางคนจะให้ตู้เย็น และบางคนจะมาติดพัดลมให้ ดิฉันต้องขอกราบปฏิเสธไปทุกราย เพราะว่่านักเรียนของเราเต็มชั้นแล้ว รับอีกไม่ได้จริง ๆ

เงินเปอร์เซ็นต์

11. เพื่อนของดิฉันคนหนึ่งมีบริษัทเครื่องดื่มน้ำ จะขอมาขายให้นักเรียน โดยจะให้เปอร์เซ็นต์แก่โรงเรียน ดิฉันขอปฏิเสธเพราะเห็นว่าเครื่องดื่มน้ำต่าง ๆ นั้น ไม่ได้ให้ผลดีแก่สุขภาพเลย มีแต่น้ำตาลเป็นส่วนมาก อนึ่ง เป็นสิ่งไม่จำเป็นและอยากสอนให้เด็กรู้จักประหยัดตามที่เหมาะสมมากกว่า ถ้าผู้ปกครองคนใดอยากให้เด็กของตนดื่มน้ำเครื่องดื่มน้ำแบบนี้ ก็ขอให้ไปดื่มน้ำที่บ้าน

บริษัทรถยนต์แห่งหนึ่งจะขอรับ-ส่งนักเรียน โดยจะให้เปอร์เซ็นต์แก่โรงเรียนสูงมาก ดิฉันก็รับไม่ได้ เพราะการให้เด็กเล็ก ๆ นั่งรถตู้ รับ-ส่งระหว่างบ้านกับโรงเรียน มักจะมีข้อเสียหลายประการ ดังนี้

เจ้าของรถอาจจะเป็นคนดี เชื่อถือได้ แต่ดิฉันไม่ไว้วางใจพนักงานของเขา เจ้าของรถส่วนมากไม่มีเวลาเช็ครถด้วยตนเอง รถอาจจะมีการซ่อมบางอย่างซึ่งเขาไม่รู้ เช่น ยางรถเก่ามาก มองไม่เห็นดอกแล้ว

และอาจจะแตกระเบิด ทำให้รถพลิกคว่ำ หรือชำรุดอย่างอื่น เช่นเมื่อไม่นานนี้ หนังสือพิมพ์ลงว่า รถรับ-ส่ง นักเรียนคันหนึ่งพื้นทะลุ ทำให้เด็กคนหนึ่งหล่น ทะลุลงไปใต้ท้องรถ อย่างนี้ก็มีได้ ไม่น่าเชื่อเลย

พนักงานขับรถอาจจะขับเร็ว เพื่อให้หน้าที่แต่ละครั้งเสร็จๆ ไป หรือเพื่อให้ทันเวลาโรงเรียนเข้า จนชนรถคันอื่น หรือชนต้นไม้ (นี่ยังไม่พูดถึง พนักงานขับที่แอบกินเหล้า ทำให้เกิดอุบัติเหตุ)

คนที่คุมเด็กอาจไม่รอบคอบถี่ถ้วน สิ่งนี้ฉันได้ประสบด้วยตนเอง คือวันหนึ่งฉันนั่งรถส่วนตัว เล่นตามรถรับ-ส่งนักเรียนคันหนึ่ง มีเด็ก โผล่หัวออกมาและโบกมือทักทายเพื่อนซึ่งนั่งรถส่วนตัวไปใกล้ๆ กัน ฉันมองเข้าไปในรถ เห็นผู้หญิงที่คุมเด็กมานั่งอยู่แถวหน้าและมองไปข้างหน้า แทนที่จะหันมามองดูเด็ก เขาก็ไม่รู้ว่เด็ก ๆ ข้างหลังทำอะไรกัน

เด็กที่รถไปรับเป็นคนแรกนั้นจะต้องเดินเข้าเป็นพิเศษ มิฉะนั้นจะไม่ทันเวลารถมารับ แล้วยังต้องนั่งตระเวนไปรับเด็กอื่นๆ พอจากลั้บก็จะถูกส่งหลังที่สุด และยิ่งถ้าเด็กมีจำนวนมากเท่าใดก็จะถึงบ้านช้าเท่านั้น เป็นการทำให้เด็กเสียสุขภาพ เล่ากันว่าเด็กพวกนี้มักจะนั่งหลับทั้งขาไปและจากลั้บ และอาจเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กไม่ยอมมาโรงเรียนก็ได้

รถส่วนมากรับเด็กเกินอัตรา เด็กต้องนั่งเบียดเสียดเยียดอัดแอ เขาว่าเด็กมากเท่าไร โรงเรียนก็จะได้เปอร์เซ็นต์มากขึ้นตามนั้น แต่เป็นเรื่องที่ฉันไม่ต้องการเลย

เด็กซึ่งเรียนไม่ทันเพื่อน ๆ ครูจะขอตัวไว้สอนพิเศษ (ฟรี) หลังจากโรงเรียนเลิกไม่ได้ เพราะเขาต้องออกรถตรงเวลา

ผู้ปกครองกับครูไม่มีโอกาสได้พบกัน ข้อบกพร่องของเด็ก เช่นเรียนไม่ดี ประพฤติตัวไม่ดี ซึ่งควรจะช่วยกันแก้ไขได้ ก็ทำได้ยาก

สรุปลักษณะจิตใจ-อุปนิสัยของตนเอง (เท่าที่นึกออก)

1. วิชาที่ชอบที่สุด :

ดนตรี ชอบเพลงของทุกชาติทุกภาษา ชอบโคลงกลอนทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ

2. งานที่ชอบที่สุด :

1. สอนหนังสือ สอนภาษาอังกฤษเด็กเล็ก ๆ สอนภาษาไทยเด็กโต ๆ
2. เขียนหนังสือ ทั้งร้อยกรองและร้อยแก้ว โดยเฉพาะเขียนจดหมาย

3. งานอดิเรกที่ชอบที่สุด :

ทำกับข้าว เย็บผ้า วาดรูป ร้องเพลง

4. หนังสือที่ชอบที่สุด :

1. เรื่องจริง ประวัติต่าง ๆ ของคน สถานที่ เมือง ประเทศ ฯลฯ
2. หนังสืออ่านเล่นเรื่องชีวิตที่ลึกซึ้ง เพราะทำให้ความรู้ด้านจิตวิทยากว้างขวางขึ้น

5. หนังสือ-ละครที่ชอบที่สุด :

1. เกี่ยวกับประวัติศาสตร์
2. เรื่องชีวิตที่ลึกกลับซับซ้อน ต้องเอามาขบคิด ไม่ชอบเรื่องตลกเรื่องผี

6. กีฬาที่ชอบที่สุด :

เมื่ออายุยังน้อย ชอบเล่นปิงปอง แบดมินตัน เน็ตบอล ว่ายน้ำ เมื่ออายุมาก ชอบดูยิมนาสติก เทนนิส ฟุตบอล และกอล์ฟ

7. สิ่งที่ชอบที่สุด :

การสร้างสรรค์ และไปเที่ยวใกล้-ไกลกับเพื่อน ๆ ไม่ว่าจะรุ่นเดียวกัน รุ่นพี่ หรือรุ่นน้อง

8. ลักษณะ-อุปนิสัยของคนที่ชอบที่สุด :

คนใจกว้าง เสียสละ เห็นแก่ส่วนรวม ดูคนในแง่ดีมากกว่าแง่ร้ายเกลียดคนโลภและคนโกง

9. วิถีชีวิตที่ชอบที่สุด :

1. การกิน-นอน-อยู่-พักผ่อน ง่ายๆ อย่างง่าย ๆ ไม่ชอบความหรูหราฟุ่มเฟือย
2. ชอบทำงานอยู่เบื้องหลัง ไม่ชอบการแสดงตัวไม่ว่าทางใด

10. ดอกไม้ที่ชอบที่สุด :

1. กุหลาบ กล้วยไม้ แต่ไม่ชอบปลูก เพราะไม่มีเวลาดูแลเป็นพิเศษ
2. เฟื่องฟ้า ชอบปลูก เพราะปลูกแล้วก็ไม่ต้องเสียเวลาดูแลมากนัก

11. ผลไม้ที่ชอบที่สุด :

ลองกอง ลำไย ทุเรียน ไม่สนใจผลไม้ต่างประเทศเลย

12. อาหารที่ชอบที่สุด :

อาหารไทย ของควา & จำพวกแป้ง ไม่สนใจของหวาน

13. รสอาหารที่ชอบที่สุด :

เผ็ด เค็ม ไม่ชอบเปรี้ยว หวาน

14. สัตว์ที่ชอบที่สุด :

ม้า กวาง นกยูง รู้สึกว่าสง่าดี

15. สัตว์ที่อยากเลี้ยงที่สุด :

ปลาสวยๆ นกสวยๆ (ในตู้-ในกรง) ไม่ต้องกังวล และเสียเวลาดูแล

16. สัตว์ที่เกลียดที่สุด :

ไส้เดือน กิ้งกือ

17. สิ่งที่เกลียดที่สุด :

การพนัน แม้แต่ลอตเตอรี่ก็ไม่นิยมซื้อ

18. สิ่งที่ถูกที่สุด :

1. คนบ้า หมาบ้า

2. จู ถ้าวันไหนเกิดกลัวอะไรขึ้นมา ตกกลางคืนจะฝันเห็นจูเสมอไป จนกระทั่งบัดนี้

19. วิตกกังวลที่สุด :

1. ตอนเป็นนักเรียน พอใกล้วันสอบวิตกว่าจะสอบตก เพราะคู่มือหนังสือไม่ทัน ฉะนั้นแม่แต่เดี๋ยวนี้อ้าววันไหนมีเรื่องวิตก คึนนั่นจะฝืนว่ากำลังจะสอบไล่เสมอไป

2. กลัวจะยากจน ไม่มีเงินเลี้ยงชีพ ทุกวันนี้ยังฝืนบอ่ย ๆ ว่าไม่มีเงินติดตัวเลย

20. ปลื้มใจที่สุด :

เมื่อลูกศิษย์เก่า ๆ มาบอกว่า วิชาที่ได้ไปจากดิฉันทำให้เขาประสบผลสำเร็จอย่างดีทั้งการเรียนและการงาน

21. ภูมิใจที่สุด :

1. ตลอดชีวิตไม่เคยโกรธกับเพื่อนคนใดเลยและทำให้คนที่ไม่ชอบตนแต่แรก กลับมาชอบตนอย่างมาก

2. เกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้เป็นส่วนมาก :-

1) ที่โรงเรียนราชินี ม.จ. อัจฉราฉวี ครูประจำชั้นชมว่าดิฉันวาดแผนที่ได้สวยกว่าที่เขาพิมพ์ไว้ในหนังสือด้วยซ้ำ

2) ท่านหญิงองค์เดียวกันนี้ ชมตอนวาดรูปขอพุทธรักษา ว่าดิฉันระบายสีขนของลูกพุทธรักษาได้ดูนุ่มมากเหมือนของจริง ดูแล้วอยากเอามือลูบ และได้ทรงชวนครูคนอื่น ๆ มาดูด้วย

3) ที่โรงเรียนราชินีบน ตอนกรรมการสองคนจากกระทรวงฯ มาสอบอ่านภาษาไทยชั้น ม. 8 เมื่อให้คะแนนแล้วได้บอกว่าดิฉันอ่านเพราะเหลือเกิน ขอร้องให้อ่านแถมให้ฟังอีก และเมื่อท่านอาจารย์ใหญ่ทรงอนุญาตจึงอ่านหนังสือเวสสันดรให้เขาฟัง

- 4) ตอนเรียนฝึกหัดครูที่โรงเรียนวัฒนาฯ มีงานเลี้ยง ถูกบังคับให้ร้องเพลง ได้ร้องเพลง *ลมพัดชายเขา* สามชั้น อาจารย์ ม.ล. ปิ่นบอกว่าร้องได้ไพเราะจริงๆ และหลังจากนั้น พบหน้าที่ไร ท่านก็พูดถึงเรื่องนี้เสมอ
- 5) สอบชิงทุน King's scholarship ได้ไปเรียนที่ประเทศอังกฤษ

22. ติ่งที่สุดที่ได้ตัดสินใจเลือกชีวิตที่ถูกต้อง :

1. ได้แต่งงานกับจำกัด ให้กำลังใจและเป็นเพื่อนคู่ทุกข์ของเขา ทั้งๆ พ่อแม่พี่น้องพยายามคัดค้าน จำกัดได้บันทึกไว้ว่า เขามีความสุขที่สุดในชีวิตตอนนั้น
2. กิดตั้งโรงเรียนขึ้นเอง ไม่ทำงานกับรัฐบาล และได้ผลเป็นที่พึงพอใจ

23. มีความสุขที่สุด :

1. ในชีวิตแต่งงาน ถึงแม้จะเป็นระยะเวลาอันสั้นก็ตาม และทั้งที่ไม่ค่อยมีเงินก็มีความสุขที่สุดได้ตามอัธยาศัย
2. ทุกวันนี้มีความสุขในการรับใช้หรือช่วยคนให้สำเร็จประสงค์อย่างเต็มความสามารถ จะด้วยกำลังใจ กำลังทรัพย์ หรือแม้แต่กำลังใจก็ตาม โดยเฉพาะแก่ผู้ป่วย นักเรียนที่ต้องการทุน หรือผู้ที่ได้รับทุกข์ต่างๆ

24. เสียใจที่สุด :

1. ที่ไม่ได้อยู่ดูแลพยาบาลจำกัดขณะที่เขาป่วยหนักก่อนถึงแก่กรรม
2. ไม่มีโอกาสได้ทำอะไรตอบแทนบุญคุณราศี เพื่อนที่รักมาก ให้สมกับที่เขาได้เคยทำอะไรๆ ให้ดิฉันโดยตลอด ก่อนที่เขาจะตาย

25. เสรีโคก และทุกซ์ที่สุด :

เมื่อจำกัศตาย ตอนนั้นไม่ยอมให้มีชีวิตอยู่ต่อไปเลย คิดอย่างเดียวว่าเราแพ้ต่อโลกแล้ว อยากฆ่าตัวตาย ได้ลองคิดดูหลายวิธี ไม่แน่ใจว่าจะตายได้จริง กลัวว่าถ้าไม่ตาย จะกลายเป็นคนทุพพลภาพ เป็นภาระต่อคนอื่น ๆ

26. ตกใจกลัวตายที่สุด :

เรื่องนี้ขอเขียนยาวหน่อย เพราะว่าหัวใจดิฉันเกือบหยุดมาหลายครั้งแล้ว

กล่าวกันว่า “คนขลาดตายหลายครั้ง” ถ้ากล่าวนี้ดิฉันลองมานึกใช้กับตนเองก็เห็นว่าเป็นจริงอยู่บ้าง เพราะว่าขณะนี้ตัวดิฉันเองยังไม่ตาย แต่ก็เคยมีความรู้สึกว่าตัวกำลังจะตายแน่ ๆ มาหลายครั้งแล้ว เป็นความรู้สึกกลัวอย่างรุนแรงสุดสมองและหัวใจ อย่างชนิดที่เรียกว่าจะไม่มีวันลืมได้เลย จนวันตาย

ครั้งแรก เกิดขึ้นประมาณปี 2474 ขณะนั้นดิฉันอายุ 15 ปีกว่า ๆ กำลังเป็นนักเรียนประจำอยู่ที่โรงเรียนราชินี ชั้นมัธยม 7 ตามปกติทางโรงเรียนอนุญาตให้กลับบ้านได้เดือนละครั้ง คุณพ่อคุณแม่ของดิฉันอยู่ต่างจังหวัด ดิฉันจึงมาค้างอยู่กับคุณย่าที่บ้านหลังโรงพยาบาลศิริราช

ที่บ้านนี้ มีเด็กทั้งชายและหญิง อายุรุ่นราวคราวเดียวกับดิฉันอยู่ พวกละ 3-4 คน ล้วนแต่เป็นญาติกันทั้งสิ้น สนิทบ้างห่างบ้าง พวกผู้หญิงนอนรวมกันในห้องใหญ่ติดกับเตียงของคุณย่าทางหลังบ้าน ส่วนพวกผู้ชายต่างคนต่างนอนทางหน้าบ้าน ตรงกลางบ้านเป็นห้องโถงใหญ่ พวกเราทุกคนทั้งหญิงและชาย จะต้องเก็บเครื่องนอนของตน มีเสื้อ ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าห่ม ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยในห้องโถงนี้ ตอนค่ำเอาออกไปปูนอนเองและตอนเช้าก็ต้องเก็บเอง เป็นกิจวัตรประจำวัน

คืนหนึ่งฝนตกปรอยๆ ตั้งแต่หัวค่ำ ยิ่งดึกเข้าก็ยิ่งตกหนัก ตอนนั้นเวลาประมาณสองยามกว่าๆ ฝนตกจ๊ึกๆ ฟิวรีงครืนๆ และมีแสงฟ้าแลบตลอดเวลา เตี้ยๆ ก็มีเสียงแตกเปรียะๆ และเสียงฟ้าผ่าครืนใหญ่ นึกกลัวมาก เพื่อนอีกสามคนที่นอนอยู่กับดิฉันหลับสนิท แต่ดิฉันยังไม่ได้หลับเลย เพราะเป็นห่วงพี่ชาย เขาชอบออกไปเที่ยวกับพวกผู้ชายที่อยู่ด้วยกัน กลับบ้านดึกๆ เสมอ คืนนั้นดิฉันกลัวว่าเขาจะไปติดฝนอยู่ที่ไหน กลับบ้านไม่ได้ จะเป็นอันตราย ตั้งใจสับฟังเสียงว่าเขาจะมาชนเครื่องนอนของเขาออกไปอย่างเช่นทุกคืน แต่ก็ไม่มีวีแววเลย

ทั้งๆ ที่ไม่หลับ แต่ปิดตาสนิทนั้น เวลาฟ้าแลบแปลบๆ แสงก็จะเข้าตา แต่เป็นช่วง 1-2 วินาที ครั้งหนึ่งแสงแวบเข้าตาแต่ไม่ชักหมดไป ยังคงรู้สึกจ้ำอยู่ จึงลืมตาขึ้นดู พอเห็นแล้วก็ตกใจจนกระทั่งหัวใจแทบหยุด แต่ยังคงสติได้ดี ไม่ร้องกรี๊ดกร๊าดออกมา เพราะแสงนั้นไม่ใช่แสงฟ้า แต่เป็นแสงของไฟฉายอันใหญ่ กำลังส่องอยู่รอบๆ มุ้งของเรา ดิฉันรีบหลับตาก่อนแล้วค่อยๆ แ่มนตานิดๆ คว้าผู้บุกรุกคนนั้นจะทำอะไรต่อไป

ดิฉันทราบดีว่าพวกโจรย่องเบาเล็กเล็ขโมยน้อยนั้นไม่ใช่คนเก่งกล้า แต่เขามักจะพกอาวุธมาด้วย เพราะว่าเรตื้นเขินมาเห็นเข้า เขาอาจจะทำร้ายเราทั้งๆ ที่ไม่ตั้งใจมาก่อน อย่างไรก็ตามตลอดเวลานั้นดิฉันตัวสั่น ใจเต้นแรง กลัวอย่างบอกไม่ถูก คิดว่าตายแน่แล้วคราวนี้ แต่ก็ไม่กล้าสะกิดบอกเพื่อนที่นอนติดๆ กัน เพราะเกรงว่าเขาจะคุมสติไม่ได้ และจะก่อให้เกิดเรื่องร้ายแรงขึ้น

ด้วยตาที่เขยอนิดๆ นั้น ดิฉันเห็นไฟส่องไปทั่วห้อง แต่ห้องนั้นไม่มีสมบัติมีค่าอะไรที่จะคุ้มกับการขโมยเลย ชั่วครูเดียวไฟนั้นก็ส่องมาที่มุ้งอีกคราวนี้ ตายแล้ว! ส่องลงตรงหน้าดิฉันเลย ดิฉันหลับตาให้เหมือนธรรมดา ข่มสติไว้ไม่ให้ตัวสั่น แต่ในใจนั้นคิดว่าไม่รอดแน่แล้ว

ชั่วไม่กี่วินาทีมีเสียงเรียกว่า “ตุ้...ตุ้”

โอ ! ดิฉันบอกไม่ถูกเลยว่ารู้สึกอย่างไรตอนนั้น รู้อย่างเดียวว่า “ไม่ตายแล้ว” เพราะนั่นเป็นเสียงพี่ชายของดิฉันเอง

ดิฉันลืมตาขึ้นดู เขากล่าวว่าเห็นเครื่องนอนของเขาข้างใหม่ เขาเก็บไว้ที่เดิม แต่ไม่รู้ว่ามีใครเอาไปไหน ดิฉันบอกว่าไม่เห็น และไม่ได้ลุกไปช่วยเขาหา เพราะโทรทัศน์ที่เขากลับมาดึกและเกือบจะทำให้ดิฉันหัวใจวายเช่นนั้น ปลอ่ยให้เขาไปหาเอาเอง เดียวก็คงพบ หรือไม่ก็ไปอาศัยนอนกับคนอื่นก็แล้วกัน

เรื่องที่สอง เกิดขึ้นระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะที่ญี่ปุ่นมายึดครองกรุงเทพฯ เพื่อนบ้านรอบ ๆ ของดิฉันพากันอพยพไปอยู่ตามเรือกสวนไรร่นากันหมดแล้ว ทั้งสะพานนั้นจึงเงียบเชียบ จะได้ยินก็แต่เสียงทหารญี่ปุ่นเดินขวักไขว่ไปมากันบนถนนพญาไทหน้าบ้านเท่านั้น เวลาที่มีเครื่องบินสัมพันธมิตรมาทิ้งระเบิดที่ไร วันรุ่งขึ้น จำกัจะต้องออกไปสำรวจดูทุกครั้ง ทั้งให้ดิฉันอยู่บ้านคนเดียว เพราะคนใช้ของเราก็ก้าว ลาออกไปอยู่กับญาติของเขาที่ต่างจังหวัดแล้ว แต่ตามปกติจำกัจะไม่ไปนานนัก เราปิดหน้าต่างประตูลมให้ดูเหมือนบ้านรอบ ๆ ที่ไม่มีคนอยู่ในบ้าน

วันหนึ่งขณะที่จำกัไม่อยู่ ดิฉันกำลังนั่งทำงานส่วนตัวอยู่ในห้องชั้นล่าง ได้ยินเสียงคนเดินเข้ามาทางประตูใหญ่ เดินดังมากและเสียงรองเท้าเป็นเสียงรองเท้าบูตทหารแน่นอน ไม่ใช่เสียงรองเท้าของคนธรรมดา ดิฉันคิดว่าเจ้าทหารญี่ปุ่นที่เดินอยู่หน้าบ้านคงจะแวะเข้ามาเป็นแน่ จึงรีบวิ่งขึ้นบันไดไปชั้นบน เข้าไปในห้องน้ำ แล้วปิดประตูใส่กลอน ลงนั่งยอง ๆ กอดดอกตัวสั้นอยู่บนพื้นห้องน้ำนั่นเอง ได้ยินเสียงเดินดัง ๆ อยู่รอบ ๆ บ้านราวกับจะสำรวจหาอะไรสักอย่าง

สักครู่ก็เดินเข้ามาทางประตูบ้านด้านหลังซึ่งเราไม่ได้ลงกลอนไว้

เสียงเดินเข้าห้องโน้นออกห้องนี้เด่นชัด ว่าเป็นเสียงรองเท้าทหารแน่ 100% ดิฉันสันไปหมดทั้งกายและใจ คิดว่าวันนี้ถ้าไม่โดนฆ่าก็คงถูกข่มขืนอะไรทำนองนั้น ใ้รู้แล้วว่าคนที่รู้ตัวว่ากำลังจะตายนั้นเขาคิดอย่างไร

สักครู่ต่อมามีเสียงเดินปึง ๆ ขึ้นบันไดมาชั้นบน ไกลตัวดิฉันเข้ามาทุกทีแล้ว ถ้าเป็นคนขวัญอ่อนคงเป็นลมหมดสติไปแล้วแน่ ๆ เสียงฝีเท้าเดินสำรวจห้องนั้นห้องนี้อีก ดิฉันนั่งนับวินาทีว่าประเดี๋ยวคงจะมาถึงห้องนี้แล้วก็—มาจริง ๆ !

เสียงหยุดอยู่หน้าประตูห้องน้ำ เพราะห้องน้ำใส่กลอนข้างใน ดิฉันคิดแต่เพียงอย่างเดียวว่า “ตายแน่ ๆ”

แต่ครั้นแล้วก็ได้ยินเสียงเรียกว่า “คุณฉลบ คุณฉลบครับ”

เสียงนั้นกลายเป็นเสียงตาอ้วน (เกรียงเดช) น้องชายของจำกั๊ด ซึ่งเป็นนายทหาร

ดิฉันเกือบจะลุกขึ้นมาเปิดกลอนประตูไม่ไหว แต่จิตใจจะไม่ตายแล้ว แกตอบว่า “แหม ! อ้วนเดินหาคุณฉลบเสียอ่อนใจเลย” โดยหารู้ไม่ว่าเสียงเดินของแก่นั้นเกือบจะทำให้ดิฉันหัวใจหยุดและตายไปแล้ว พอดิฉันเล่าให้ฟัง อ้วนหัวเราะชอบใจใหญ่ ความรู้สึกในตอนนี้ ดิฉันยังจำได้ไม่ลืมเลือนเลยจนกระทั่งบัดนี้

เรื่องที่สาม เกิดขึ้นเมื่อสงครามเลิกแล้ว โรงเรียนครูโถมทยานเปิดทำการสอนใหม่ คุณหญิงจรรยา มารดาเลี้ยงของจำกั๊ด กรูณาต่อดิฉันมาก มักจะโทรศัพท์มาชวนดิฉันไปกินข้าวเย็นด้วยเสมอ

วันหนึ่ง ดิฉันกลับจากกินข้าวเย็นกับเจ้าคุณพ่อของจำกั๊ดและคุณหญิงจรรยา ก็ไม่รู้รู้สึกผิดปกติอะไร แต่พอเข้านอนไปได้ไม่นานรู้สึกกระอักกระอ่วน คลื่นไส้ ทำท่าจะอาเจียน ก็เลยวิ่งเข้าไปในห้องน้ำที่อยู่ติดห้องนอนทั้ง ๆ ที่ตายยังหลับจ้วเจีย แล้วอาเจียนลงไปใอ่างล้างหน้าอย่างมากมาย จนหมดเรี่ยวหมดแรง

ครั้นลืมตาขึ้นดู ว่าจะล้างปากกลับเข้าไปนอนอีกเพราะยังง่วงอยู่ แต่พอเห็นสิ่งที่อยู่ในอ่างก็ทำให้หายง่วงนอนเป็นปลิดทิ้ง เลือดสีแดงแจ๊ดเต็มอ่างไปหมด !

ดิฉันไม่มีแรงยืนต่อไป ทรวดตัวลงนั่งพับเพียบบนพื้นห้องน้ำที่หน้าอ่างนั่นเอง แล้วคิดในใจว่าทำไมเราจึงไม่เคยรู้ตัวว่าเป็นวันโรคมามาก่อนปล่อยไว้เสียจนอาเจียนเป็นเลือดมากมายเช่นนี้ คงจะอยู่ในขั้นร้ายแรงเกินกว่าที่จะรักษาได้แล้ว เราจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีกนานสักเท่าไร ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่หมดหวังเสียทีเดียว เริ่มคิดว่าเราควรจะทำอย่างไรต่อไป เพราะถึงอย่างไรก็ยังไม่ตายทันที ยังพอมีเวลา !

นั่งคิดอะไรต่ออะไรอยู่เช่นนี้เป็นชั่วโมง ครั้นแล้วลุกคิดอะไรขึ้นมาได้ ลูกขึ้นพรวดพราด มองดูในอ่างอีก แล้วเอานิ้วลองความดู นอกจากน้ำแล้วยังมีอะไรชิ้นเล็ก ๆ ขนาดไม่ถึงครึ่งเซ็นต์ ลองใช้นิ้วบีดูแล้วจึงนึกขึ้นได้ เราช่างโง่บัดชบอะไรเช่นนั้น ! เมื่อตอนไปกินข้าวกับคุณพ่อนั้น คุณหญิงจรรยาเอาแตงโมอย่างดีหวานสนิทมาให้กิน เพราะทราบว่าดิฉันชอบ ดิฉันก็เลยกินแทนข้าวเสียเลย และผลก็คืออาเจียนออกมาเหมือนเลือดเช่นนี้แหละ !

ผู้เขียน เมื่ออายุ 96 ปี (พ.ศ. 2555)

ดัชนีค้นชื่อบุคคล

N

Nash, John 68

S

Stark, Fortney H. Jr. 24–25

ก

กรรณิการ์ พันธุ์เสงี่ยม 35

(หลานกำนันจุล คุ่มวงศ์)

กัณฑ์ วรรณะภัก / ก. สุรางคนางค์ 37

เกรียงเดช พलगูร, พลตรี 92

เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์, พลเอก 13

โกเมท เครือตรารู, พลเรือโท นายแพทย์ 49

ก

กงศักดิ์ อาภาภักดิ์ 27

จ

จำกัศ พलगูร 23, 36–40 46, 48, 88

จเร, นายแพทย์ 79

จรรณ พดุงวิทยาเสริม, คุณหญิง 92, 93

จัน เกษมพงษ์ 6–10

เจียบ (หลานสาว) 52

เจือ เกษมพงษ์ 52

ฉ

ฉลอม ไกรจิตติ, แพทย์หญิง / ศาสตราจารย์ 47

แพทย์หญิง ท่านผู้หญิงฉลอม เนตรศิริ

ช

ชวน หลีกภัย 34

เชวง ยังเจริญ, พลเอก 71

ด

แดง (คนงานซักรีด โรงเรียนครูโทยาน) 55

แดง (นักเรียนประจำ) 60

แดง (พี่สาวตุ๊กตา) 65

แดง กาญจนารัตน์, นายแพทย์ 47

ด

คู่ย์ (หลานชาย) 60–64

ธ

ธัญชัย, นายแพทย์ 77–78

ธงชัย วินิจจะกุล 17, 27

ธีรยุทธ บุญมี 21

น

เนย (คนงานหุงข้าวกระทะ) 56

(โรงเรียนครูโทยาน)

นิตยา วิทยุรัตน์ 23

บ

บุญ (คนงาน โรงเรียนครูโทยาน) 57

บุญชาติ เสถียรธรรมณี 10, 27

บุญพร้อม อติรัตน์ / ตุ๊กตา 64–66

บุญเลื่อน เครือตรารู, คุณหญิง 49–50

เบญจรงค์ พลจันทร์ 34

ป

ประดับ วิทยุรัตน์ 52–53

ประพนธ์ วงศ์วิทย์ 27

ประยูร วิทยุรัตน์ 52

ประยูร อัครบวร 26

ประลอง พลจันทร์, พลตรี 33, 56, 64

ประสาร มฤคพิทักษ์ 21

ปรีดี พนมยงค์ 13, 18, 20, 46

ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง 88

พ

พันศักดิ์ วิญญรัตน์	9, 24
พัฒนา กิตติพราภรณ์	31–34
พิชัย วาสนาส่ง	7
พินิจ จารุสมบัติ	21
พิรพล ตริยะเกษม	21
พูนสุข พนมยงค์, ท่านผู้หญิง	15, 21, 46

ม

มรินทร์ ตันบุญเพิ่ม	9, 14, 16, 19, 26
มินา พลาทงกูร แนน / ลูกอ๊อด	53, 65, 66, 67–68
มีสุข เอี่ยมสะอาด, พันโท	22, 33

ร

ระเบียบ พงษ์นุ่มกุล	49
รัชตะ รัชตะนาวิน, นายแพทย์	77
ราศี รัตนไชย	88

ล

ล้วน (แม่ครัว โรงเรียนครูโทยาน)	57–58
ล้อยาง ภมระภา	39
เล้ง ศรีสมวงศ์	48

ว

วรรณวิมล, แพทย์หญิง	76–77
วชิราภรณ์ แสงประทุม / รุ่ง	15, 16, 18, 26
วณิ พนมยงค์	21
วิรัตน์ ศักดิ์จิรพาพงษ์	21
วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์	17, 24, 26

ศ

ศศิเลขา, แพทย์หญิง	77
ศุขปริดา พนมยงค์	19

ส

สกล รัตนานนท์, นาวาอากาศเอก	48
สงวน / แม่หลวง (คนสวน โรงเรียนครูโทยาน)	53–55, 77–78
สมบัติ คงจำเนียร	70
สมศักดิ์ เขียมธีรสกุล	27
สรรพัฒน์, นายแพทย์	77, 78
สินธุสงครามชัย, หลวง	48
สุชาติ พัชรสรวิ	27
สุรชาติ บำรุงสุข	17, 27
สุชีลา ตันชัยนันท์	17, 26
สุเนตร (แม่ครัว โรงเรียนครูโทยาน)	58
สุทัศน์ / ยู (คนขับรถ)	56
สุธรรม แสงประทุม	9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 24, 26
เสี่ยม แจ่มดวง	17, 27
เสฐียร สินธุเสน, พันตำรวจเอก	18–19
เสรี ศิริบุษย์	27

อ

อนุพงศ์ พงศ์สุวรรณ	14, 26
อนันท์ บัวหัทธิน	9, 14, 15, 17, 24, 26
อรรถพร มหานีรานนท์, นายแพทย์	90–91
อรรถการ อุปถัมภกุล	26
อัจฉราวิ เทวกุล, หม่อมเจ้า	87
อารมณ พงศ์พจน์	12, 27
อาภาภรณ์ พันธุ์เสี่ยม (หลานก้านันจุล คุ่มวงศ์)	35
อุทัย, นายแพทย์	78
อุไรวัฒน์ รัตนานนท์, แพทย์หญิง	48–49
โอริสตา โอราวันวัฒน์	13, 17, 27

